

Eiropas
Komisija

Augstākās izglītības modernizācija Eiropā:

*studiju pieejamība,
studentu noturēšana un
nodarbināmība*
2014

Eurydice ziņojums

Izglītība un
apmācība

Augstākās izglītības

modernizācija

Eiropā:

studiju pieejamība,
studentu noturēšana un
nodarbināmība

2014

Eurydice ziņojums

Šo dokumentu ir publicējusi Izglītības, audiovizuālās jomas un kultūras izpildaģentūra (EACEA Izglītības un jaunatnes politikas analīzes nodaļa).

Lūdzu atsaukties uz šo publikāciju šādi:

Eiropas Komisija/EACEA/Eurydice, 2014. *Augstākās izglītības modernizācija Eiropā: studiju pieejamība, studentu noturēšana un nodarbināmība, 2014. Eurydice ziņojums.* Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs.

ISBN angļu valodas izdevumam: 978-92-9201-564-0

DOI angļu valodas izdevumam: 10.2797/72146

Eiropas kataloga Nr. latviešu valodas izdevumam: EC-02-14-422-LV-C

ISBN latviešu valodas izdevumam: 978-92-9201-678-4

DOI latviešu valodas izdevumam: 10.2797/11566

Šis dokuments ir pieejams arī internetā (<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>).

Teksta sagatavošana pabeigta 2014. gada maijā.

© Izglītības, audiovizuālās jomas un kultūras izpildaģentūra, 2014. gads

Reproducēšana ir atļauta, ja tiek norādīts avots.

*Education, Audiovisual and Culture Executive Agency
Education and Youth Policy Analysis
Avenue du Bourget 1 (BOU 2 – Unit A7)
B-1049 Brussels
Tālr.: +32 2 299 50 58
Fakss: +32 2 292 19 71
E-pasts: eacea-eurydice@ec.europa.eu
Tīmekļa vietne: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/>*

Tulkojumu latviešu valodā nodrošinājusi Valsts izglītības attīstības aģentūra.

© Valsts izglītības attīstības aģentūra, 2014. gads

PRIEKŠVārds

Ekonomiskā krīze bija modinātājzvans, kas lika mums pievērsties patiesi būtiskiem jautājumiem. Viens no tiem ir izglītība, jo uz tās pamata tiek veidota un balstīta nākotne.

Laikā, kad jāsastopas ar bezprecedenta izaicinājumiem, izglītība ir uzskatāma par Eiropas stratēģijas gudrai un ilgtspējīgai izaugsmei — stratēģijas „ES 2020” — centru, un esmu pārliecināta, ka tā šo centrālo pozīciju saglabās arī Eiropas turpmākās attīstības laikā. Šis *Eurydice* ziņojums par augstākās izglītības pieejamību, par pielāgotām studiju iespējām, par studentu noturēšanu un pāreju uz nodarbinātību palīdzēs mums izprast, ko augstākās izglītības jomā esam spējuši sasniegt un kas vēl ir jāpaveic. Mēs

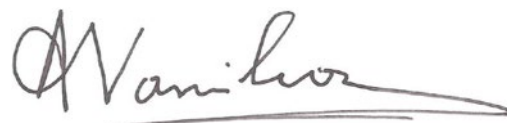
Eiropas Komisijā esam bijuši konsekventi un apņēmīgi, iesakot dalībvalstīm arī turpmāk ieguldīt augstākās izglītības sistēmās.

Nav šaubu, ka augstākās izglītības sistēmas mainās, — tās uzņem vairāk studentu un atsaucas uz pieaugošajām sabiedrības prasībām. Gan valsts pārvaldes iestādes, gan augstākās izglītības iestādes — pēdējās it īpaši —, dara daudz, lai panāktu studentu dalības paplašināšanos, sekmētu studentu atbalstīšanu un piedāvātu viņiem tādu izglītību, kas atbilst mainīgā darba tirgus sarežģītajām prasībām. Šajā ziņojumā ir iekļauti daudzi labās politikas un labās prakses piemēri, bet jāpaveic ir vēl vairāk.

Visā Eiropā arvien skaidrāks kļūst tas, ka augstākajā izglītībā ir jāiegulda ne vien vairāk, bet arī gudrāk. Nepietiek tikai ar to, ka mudinām jauniešus iegūt augstāko izglītību, — mums viņiem ir arī jāpalīdz sekmīgi apgūt studiju programmu, jo tas ir būtiski gan darba tirgus un ekonomikas izaugsmei, gan pašu jauniešu pašapziņai. Vairāk uzmanības jāpievērš tam, lai topošajiem studentiem pirms iekļaušanās augstākajā izglītībā tiktu sniegts labs akadēmiskais atbalsts, lai viņi tiktu pienācīgi atbalstīti studiju laikā un lai, absolvējot augstskolu, viņi būtu informēti par nodarbinātības iespējām.

Tāpat kā citas *Eurydice* publikācijas, arī šis ziņojums ir balstīts uz autoritatīvu informāciju, ko nodrošinājušas tā veidošanā iesaistītās valstis. Tajā ir sniegts skaidrs, salīdzinošs pārskats par valstu rīcībpolitiku un pasākumiem, kas paredzēti, lai atbalstītu studentus, sākot augstākās izglītības iegūvi, studiju laikā un pārejot uz darba tirgu. Ziņojumā ir ietverti arī interesanti piemēri, kas ilustrē augstākās izglītības iestāžu praksi dažādās Eiropas vietās, īstenojot nacionālās politikas mērķus.

Esmu pārliecināta: jo vairāk mēs pētām un analizējam Eiropā īstenoto praksi, jo vairāk mēs no citiem iemācāmiešiem un tā sekmējam augstākās izglītības sistēmu modernizāciju. Es ceru, ka šis ziņojums daudziem no mums — politikas veidotājiem, augstākās izglītības iestādēm un sabiedrībai kopumā — palīdzēs labāk izprast dažādās Eiropā īstenotās pamatnostādnes un pasākumus un ka mēs spēsim pieņemt pareizos lēmumus, lai uzceltu labāku nākotni.

Androula Vasiliu (*Androulla Vassiliou*)

Izglītības, kultūras, daudzvalodības un
jaunatnes lietu komisāre

SATURA RĀDĪTĀJS

Priekšvārds	3
Attēlu saraksts	6
Kodi	7
Galvenie iegūtie dati un secinājumi	9
Ievads	13
1. nodaļa. Pieejamība un dalības paplašināšana	15
2. nodaļa. Studentu noturēšana	29
3. nodaļa. Augstākās izglītības studiju elastīgums	43
4. nodaļa. Nodarbināmība un pāreja uz darba tirgu	61
Atsauces	81
Izdevuma veidotāji	83

ATTĒLU SARAKSTS

1.1. attēls.	Nacionālās politikas pieejas dalības paplašināšanai, 2012./13. ak. g.	16
1.2. attēls.	Studentu kopuma raksturīgo iezīmju uzraudzība, 2012./13. ak. g.	18
1.3. attēls.	Studentu kopuma dažādības izmaiņas augstākajā izglītībā, 2002./03.–2012./13. ak. g.	19
1.4. attēls.	Vidējās izglītības absolventu tiesības tikt uzņemtiem augstākās izglītības iestādē, 2012./13. ak. g.	21
1.5. attēls.	Ceļi uz iestāšanos augstākās izglītības iestādē un studentu uzraudzība, 2012./13. ak. g.	22
1.6. attēls.	Savienojošās programmas, 2012./13. ak. g.	22
1.7. attēls.	Iepriekš iegūtās izglītības atzīšana, 2012./13. ak. g.	23
2.1. attēls.	Stimulu piemērošana studentiem, veicinot studiju pabeigšanu noteiktā laika posmā, 2012./13. ak. g.	34
2.2. attēls.	Absolvēšanas un/vai atbiruma īpatsvara ietekme uz augstākās izglītības iestāžu finansējumu, 2012./13. ak. g.	35
2.3. attēls.	Absolvēšanas un/vai atbiruma īpatsvars kā ārējās kvalitātes nodrošināšanas sistēmu izmantots kritērijs, 2012./13. ak. g.	36
2.4. attēls.	Sistemātiska absolventu īpatsvara mērīšana, 2012./13. ak. g.	37
2.5. attēls.	Absolventu īpatsvara aprēķināšanas metode, 2012./13. ak. g.	38
2.6. attēls.	Sistemātiska atbiruma īpatsvara mērīšana, 2012./13. ak. g.	39
3.1. attēls.	Oficiāli atzīts nepilna laika studentu statuss un/vai nepilna laika programmas Eiropas valstīs, 2012./13. ak. g.	45
3.2. attēls.	Studentu oficiālā statusa ietekme uz augstākās izglītības studiju finansiālajiem aspektiem, 2012./13. ak. g.	47
3.3. attēls.	Nepilna laika studiju piedāvājuma apmērs valstīs, kur ir oficiāls nepilna laika studentu vai programmu statuss, 2012./13. ak. g.	48
3.4. attēls.	Augstākās izglītības iestādes, kas orientētas uz tālmācību un e-studiju programmām, 2012./13. ak. g.	50
3.5. attēls.	Tālmācība, e-studijas un jaukta tipa studijas tradicionālajās augstākās izglītības iestādēs, 2012./13. ak. g.	51
3.6. attēls.	Iepriekš iegūtās neformālās un ikdienējās izglītības atzīšana tālākvirzībai augstākās izglītības studijās, 2012./13. ak. g.	54
4.1. attēls.	Nodarbināmības aspekti un pieejas augstākajā izglītībā, 2012./13. ak. g.	65
4.2. attēls.	Darba tirgus prognozēšana Eiropas valstīs, 2012./13. ak. g.	66
4.3.a attēls.	Darba devēju iesaistīšanās izglītības satura izstrādē, 2012./13. ak. g.	68
4.3.b attēls.	Darba devēju iesaistīšanās mācīšanās, 2012./13. ak. g.	68
4.3.c attēls.	Darba devēju iesaistīšanās plānošanā un vadīšanā, darbojoties lēmējinstīcijās un konsultatīvās institūcijās, 2012./13. ak. g.	68
4.4. attēls.	Karjeras atbalsts visa studiju cikla laikā, 201./13. ak. g.	71
4.5. attēls.	Karjeras atbalsta pakalpojumi absolventiem vai bijušajiem studentiem, 2012./13. ak. g.	72
4.6. attēls.	Ar nodarbināmību saistītie kritēriji kvalitātes nodrošināšanas procedūrās, 2012./13. ak. g.	73
4.7. attēls.	Darba devēju iesaistīšanās ārējā kvalitātes nodrošināšanā, 2012./13. ak. g.	73
4.8. attēls.	Absolventu uzraudzības apsekojumi, 2012./13. ak. g.	76
4.9. attēls.	Absolventu uzraudzības sistēmu piemēri, 2012./13. ak. g.	78

KODI

Valstu kodi

ES/ES-27	Eiropas Savienība	MT	Malta
BE	Beļģija	NL	Nīderlande
BE fr	Beļģija — franču kopiena	AT	Austrija
BE de	Beļģija — vācu kopiena	PL	Polija
BE nl	Beļģija — flāmu kopiena	PT	Portugāle
BG	Bulgārija	RO	Rumānija
CZ	Čehijas Republika	SI	Slovēnija
DK	Dānija	SK	Slovākija
DE	Vācija	FI	Somija
EE	Igaunija	SE	Zviedrija
IE	Īrija	UK	Apvienotā Karaliste
EL	Grieķija	UK-ENG	Anglija
ES	Spānija	UK-WLS	Velsa
FR	Francija	UK-NIR	Ziemeļīrija
IT	Itālija	UK-SCT	Skotija
HR	Horvātija	CH	Šveice
CY	Kipra	IS	Islande
LV	Latvija	LI	Lihtenšteina
LT	Lietuva	ME	Melnkalne
LU	Luksemburga	NO	Norvēģija
HU	Ungārija	TR	Turcija

Statistikas kodi

:	Dati nav pieejami	(-)	Nav piemērojams
---	-------------------	-----	-----------------

GALVENIE IEGŪTIE DATI UN SECINĀJUMI

Ievads un metodoloģija

Šis ir otrais ziņojums sērijā par augstākās izglītības modernizāciju Eiropā; pirmais bija 2011. gada izdevums par augstākās izglītības finansēšanu un sociālo aspektu. Šajā ziņojumā ir analizēta politika un prakse, kas saistītas ar augstākās izglītības studentu pieredzi trīs posmos: pieejamība (ir jābūt informācijai par augstākās izglītības piedāvājumu, uzņemšanas prasībām un uzņemšanas procesu), tālākvirzība studiju programmas apgūvē (t. sk. pieejamais atbalsts problēmu gadījumā) un pāreja no augstākās izglītības uz darba tirgu.

Informācija ir apkopota no trim dažādiem avotiem. Galvenais avots ir *Eurydice* nacionālās nodaļas, kas atbildēja uz specializētas anketas jautājumiem par politiku un praksi aplūkotajās jomās. Informāciju sniedza arī divpadsmit valstu kvalitātes nodrošināšanas aģentūras, kuras aizpildīja nelielu anketu par prasībām saistībā ar augstākās izglītības pieejamību, studentu noturēšanu un nodarbināmību. Lai labāk izprastu saikni starp valsts politiku un izglītības iestāžu praksi, tika apmeklētas astoņas Eiropas augstākās izglītības iestādes.

Pieejamība

Lai gan Eiropas politikas dokumentos ir uzsvērtā sociālā aspekta prioritāte augstākajā izglītībā un valstis Boloņas procesa ietvaros ir apņēmušās izstrādāt stratēģiju un definēt izmērāmus mērķus, tikai deviņas valstis ir definējušas izglītības mērķus noteiktām grupām. Šīs valstis piedāvā interesantus politikas attīstības piemērus šajā jomā; tie ilustrē rīcību valsts līmenī un to, ka pastāv dažādi politikas modeļi un pieejas.

Iegūtie dati par uzraudzību liecina, ka šajā jomā vēl ir daudz darāmā. Prakse attiecībā uz to, kuras studentu kopuma iezīmes tiek uzraudzītas un kurā augstākās izglītības posmā tas notiek, ievērojami atšķiras, tāpēc vēl ir veicams tāls ceļš, līdz varēs iegūt pārliecinošus, uz pierādījumiem balstītus Eiropas mēroga datus par pieejamības paplašināšanos.

Izrādās, ka vairāki jautājumi, kas ir ļoti būtiski diskusijā par nepietiekamu pārstāvību augstākajā izglītībā, valstu mērogā bieži netiek uzraudzīti. Dati par migranta statusu tiek reģistrēti 13 izglītības sistēmās, bet dati par studentu un personāla etnisko izcelsmi — tikai astoņās. Savukārt dati par studentu statusu darba tirgū pirms iestāšanās augstākās izglītības iestādē tiek apkopoti tikai 13 izglītības sistēmās.

Pat tad, ja dati tiek apkopoti, tie ne vienmēr tiek izmantoti. Atbildot uz jautājumu par galvenajām izmaiņām, kas notikušas desmit gadu laikā, 19 izglītības sistēmas, ieskaitot lielāko daļu no tām, kuras apkopo informāciju par dažādām studentu kopuma iezīmēm, nespēja sniegt informāciju par izmaiņām studentu kopuma dažādībā.

Uzraudzības jautājums ir aktuāls arī saistībā ar iestāšanās ceļiem. Vairākās valstīs kā viens no pasākumiem augstākās izglītības pieejamības paplašināšanai tiek piedāvāti alternatīvi ceļi uz iestāšanos, taču netiek oficiāli uzraudzīti, cik studentu šos dažādos ceļus izmanto. Valstīs, kur uzraudzība notiek, kā primārais lielākoties dominē viens ceļš uz augstāko izglītību.

Gan savienojošās programmas, gan iepriekš iegūtās izglītības atzīšana pastāv aptuveni pusē no Eiropas augstākās izglītības sistēmām, tomēr ir skaidri redzams ģeogrāfiskais dalījums, jo šīs pieejamības iespējas lielākoties ir raksturīgas Eiropas ziemeļu un rietumu daļā. Ir maz piemēru tam, ka alternatīvu ceļu uz augstāko izglītību izmantotu vairāk nekā 10 % no studiju sācējiem.

Kvalitātes nodrošināšanas aģentūru sniegtās ziņas liecina, ka to loma pieejamības paplašināšanā ir ārkārtīgi ierobežota un ka pieejamība un uzņemšana nemēdz būt uzmanības centrā. Lai gan kvalitātes nodrošināšanas aģentūras var pārbaudīt noteiktus jautājumus, kas saistīti ar uzņemšanas sistēmu, šādu pārbaudu nolūks nav panākt sistēmas atbilstību pieejamības paplašināšanas mērķim. Parasti šīs aģentūras pārbauda tikai to, vai uzņemšanas process atbilst programmu prasībām. Neviena no aģentūrām neminēja, ka tā vērtētu uzņemšanas sistēmu atšķirīgo ietekmi uz dažādu veidu vai profilu studentiem.

Noturēšana

Studentu noturēšanas rādītāju var uzskatīt par vienu no galvenajiem augstākās izglītības sistēmas izpildes rādītājiem. Tā mērķim vajadzētu būt šādam: panākt, lai pēc iespējas vairāk studentu iegūst augstāko izglītību un sekmīgi absolvē augstākās izglītības iestādi. Runājot par dalības paplašināšanu, jāatzīst — ja valdībām ir jāveicina studentu daudzveidība, tās ir arī sociāli atbildīgas par to, lai mazinātu psiholoģisko, finansiālo un/vai emocionālo risku izglītības iestādi neabsolvēt.

Ziņojumā konstatētie fakti liek secināt, ka, iespējams, vispirms ir nepieciešamas skaidrākas definīcijas gan valstu stratēģiskajos dokumentos, gan statistikā. Piemēram, „absolventu īpatsvars” dažās valstīs apzīmē to studentu procentuālo daļu, kuri sāk programmas apguvi un pēc dažiem gadiem to pabeidz, savukārt citās valstīs tas attiecas tikai uz tiem studentiem, kuri apgūst programmas pēdējo gadu.

Bažas rada tas, ka ir krietni daudz tādu valstu (13), kur absolventu un/vai atbiruma īpatsvars netiek sistemātiski aprēķināts. Starp šīm valstīm ir tādas, kur ir izstrādāta studentu noturēšanas un izglītības iestādes absolvēšanas rīcībpolitika, bet acīmredzami trūkst pamatdatu, lai varētu veikt šīs rīcībpolitikas ietekmes analīzi. Pat tad, ja dati par absolvēšanas īpatsvaru tiek apkopoti, tie gandrīz nekad netiek diferencēti pēc noteiktiem studentu profiliem vai raksturlielumiem.

Skaidri un precīzi mērķi, kas saistīti ar studentu noturēšanas sekmēšanu, tiek izvirzīti maz. Tā vietā valstīs parasti norāda vispārīgu, visaptverošu mērķi samazināt studentu atbirumu un veicināt studentu noturēšanu un studiju absolvēšanu.

Lai gan varētu domāt, ka finansējumam ir liela ietekme uz studentu noturēšanas politikas īstenošanu, ziņojumā konstatēts, ka studentu noturēšanas un absolvēšanas rādītāju uzlabošanās augstākās izglītības iestāžu finansējumu ietekmētu tikai pusē valstu. Uz izpildi balstīti finansēšanas mehānismi, saskaņā ar kuriem izglītības iestādes finansējuma daļa ir atkarīga no plānoto rezultātu sasniegšanas noteiktā laika posmā, ir ieviesti tikai desmit izglītības sistēmās.

Tomēr tiek īstenoti vairāki pasākumi, lai mudinātu studentus pabeigt studijas plānotajā laika posmā. Šie pasākumi lielākoties vai nu darbojas kā stimulants tiem studentiem, kuri pabeidz studijas noteiktā laikā, vai soda tos, kuri to neizdara.

Tendence mudināt studentus sākt un absolvēt studijas laicīgi ir novērojama paralēli elastīgāku studiju iespēju izstrādei.

Viens no galvenajiem veidiem, kā novērst priekšlaicīgu studiju pamešanu, ir sniegt informācijas, konsultāciju un atbalsta pakalpojumus — īpaši tiem studentiem, kuri ir pakļauti atbiruma riskam. Kaut arī atbalsts tiek sniegts visās sistēmās, gan valstu ziņotais, gan izglītības iestāžu apmeklējumi liecināja, ka bieži ir grūtības ar resursu apjomu: palielinātā pieprasījuma dēļ konsultāciju un atbalsta dienesti parasti ir pārāk noslogoti, lai spētu uzrunāt un sasniegt tos, kam šie pakalpojumi ir vajadzīgi visvairāk.

Lai gan aptuveni puse augstākās izglītības sistēmu apgalvo, ka dati par studentu noturēšanu un atbirumu tiek izmantoti kvalitātes nodrošināšanas procesos, ir maz pierādījumu tam, ka šī informācija tiktu analizēta, lai izprastu studentu atbiruma galvenos iemeslus un risinātu šo problēmu. Tāpat kā attiecībā uz pieejamību un uzņemšanu, kvalitātes nodrošināšanas aģentūru loma ir ierobežota — atbiruma īpatsvars tiek ņemts vērā vienīgi kā programmu un izglītības iestāžu veiksmes un dzīvotspējas rādītājs.

Elastīgums

Elastīgums var attiekties uz vairākiem organizatoriskajiem studiju aspektiem, t. sk. laiku (pilna laika vai nepilna laika studijas), studiju režīmu (atklātās studijas un tālmācība) vai uz studentu vērstu apmācības pieeju. Ziņojumā redzams, ka Eiropas valstu lielākajā daļā studentiem tiek piedāvāta iespēja oficiāli organizēt studijas elastīgāk, salīdzinot ar tradicionālo pilna laika studiju režīmu, tomēr nepilna laika studiju izpratne Eiropā ir ļoti atšķirīga. Pat tajās valstīs, kur nepilna laika studijas oficiāli netiek piedāvātas, studentiem var būt iespēja organizēt savu studiju programmu tā, lai faktiski studētu nepilna laika režīmā.

Tas, vai valstī pastāv oficiālas nepilna laika programmas un/vai studenta statuss, ir saistīts ar privāto finansiālo ieguldījumu studijās. Vairākās valstīs nepilna laika studijām ir nepieciešams (vai, visticamāk, ir nepieciešams) lielāks privātais finansiālais ieguldījums nekā tradicionālā veida studijām. Turklāt nepilna laika studentiem bieži ir tiesības tikai uz ierobežota apmēra finansiālo atbalstu. Šie fakti liecina, ka nepilna laika studijas ne vienmēr ir organizētas ar mērķi paplašināt nelabvēlīgā situācijā esošo sabiedrības grupu dalību; tās vairāk ir vērstas uz citām iedzīvotāju kategorijām.

Gandrīz visās valstīs augstākās izglītības iestādes var izlemt, cik lielā mērā tās piedāvās nepilna laika studijas, un vairums valstu apgalvo, ka nepilna laika studijas tiek piedāvātas augstākās izglītības iestāžu lielākajā daļā. Izglītības iestāžu apmeklējumos gūtā pieredze tomēr liecina, ka šī piedāvājuma apmērs dažādās fakultātēs un katedrās var ievērojami atšķirties.

Nodarbināmība

Ziņojumā konstatēts, ka augstākās izglītības absolventu nodarbināmība ir nozīmīga tēma debatēs par augstākās izglītības politiku, tomēr būtiski atšķiras gan izmantotās pieejas, gan šai tēmai veltīto diskusiju apmērs.

Dažas valstis apvieno nodarbināmības un nodarbinātības tēmas, izvēloties uz nodarbinātību vērstu pieeju, kura galvenokārt koncentrējas uz absolventu nodarbinātības īpatsvaru. Citas vairāk pievēršas prasmju pilnveidei, uzsverot darba tirgū vajadzīgās kompetences, kuras jāiegūst augstākās izglītības studiju laikā. Vairākas valstis šos aspektus apvieno.

Atšķiras arī pasākumi, kurus valstis izmanto, lai mudinātu augstākās izglītības iestādes uzlabot nodarbināmības rādītājus. Visbiežāk tas notiek līdz ar kvalitātes nodrošināšanu: lielākā daļa sistēmu tagad prasa, lai kvalitātes nodrošināšanas procedūrās augstākās izglītības iestādes iesniegtu ar nodarbināmību saistītu informāciju. Vairākās valstīs ir ieviesta augstākās izglītības iestāžu stimulu sistēma ar mērķi uzlabot ar nodarbināmību saistītos rezultātus. Viens no izplatītākajiem mehānismiem ir ar nodarbināmību saistītās informācijas publiskošana, darot to pieejamu gan esošajiem, gan potenciālajiem studentiem. Dažās valstīs nodarbināmības rezultāti ietekmē publiskā finansējuma apmēru.

Tomēr kvalitātes nodrošināšanas aģentūras informāciju par augstskolu beidzējiem izmanto ierobežoti. Piemēram, nav pierādījumu, ka kāda valsts vai aģentūra sistemātiski analizētu nodarbinātības iespējas saistībā ar augstskolu beidzēju sociālajiem profiliem. Šī iemesla dēļ nav iespējams noskaidrot, vai tādi faktori kā nelabvēlīgs sociāli ekonomiskais stāvoklis vai nacionālā piederība, kuriem ir ietekme uz augstākās izglītības pieejamību un studiju beigšanu, var ietekmēt arī nodarbinātību pēc augstākās izglītības iestādes absolvēšanas.

Astoņpadsmit izglītības sistēmās izglītības iestādēm ir jāiesaista darba devēji vismaz vienā no šādām jomām: izglītības satura izstrāde, mācīšana, dalība lēmējinstītūciju darbā un ārējā kvalitātes nodrošināšana. Vairākās valstīs augstākās izglītības iestādēm ir izvirzīta prasība (dažās) augstākās izglītības studiju programmās iekļaut praktisko apmācību.

Dažās valstīs augstākās izglītības iestādēm tiek piemēroti finansiāli stimuli, lai tās īstenotu universitāšu un uzņēmumu sadarbības projektus. Finansējums tiek izmantots arī, lai veicinātu studentu praktisko apmācību un uzlabotu ar darbu saistītās prasmes.

Īstenoto pasākumu ietekmes vērtēšana nav vienkārša. Viens sekmīgs veids, kā to darīt, ir regulāri veikt absolventu apsekojumus gan valsts, gan Eiropas mērogā. Patlaban šādi apsekojumi netiek veikti visās valstīs, bet tajās valstīs, kur tie ir ieviesti, tie ne vienmēr tiek veikti regulāri.

Neatkarīgi no tā, kuru ar nodarbināmību saistīto pieeju un kādus pasākumus valstis izmanto, tās lielākoties pievēršas studentiem vai absolventiem kopumā, nevis koncentrējas uz noteiktām — nelabvēlīgā situācijā esošām — studentu grupām. Tas liecina, ka studentu dalības paplašināšana joprojām ir jāpilnveido, ietverot arī studentu noturēšanas jautājumus un nodarbināmības rīcībpolitiku un praksi.

IEVADS

Šis ir otrais ziņojums sērijā, kas atbalsta Eiropas Komisijas modernizācijas programmu Eiropas augstākajā izglītībā (*European Commission*, 2011). Iepriekšējais bija 2011. gada ziņojums par augstākās izglītības finansēšanu un sociālo aspektu.

Atbildot uz sabiedrības un uz zināšanām balstītas ekonomikas vajadzībām, šī modernizācijas programma paredz atbalstu Eiropas augstākās izglītības sistēmām. Lai varētu paplašināt zināšanu bāzi un veicināt progresu, arvien lielākam Eiropas iedzīvotāju skaitam ir nepieciešamas augsta līmeņa zināšanas un kompetences, tāpēc atbalsts kvalitatīvu, plaši pieejamu augstākās izglītības sistēmu attīstībai ir starp politikas prioritātēm gan atsevišķās valstīs, gan visā Eiropā.

Ņemot vērā minētos mērķus, kā arī lai sekmētu optimālas politikas izstrādi, šajā ziņojumā ir analizēta politika un prakse Eiropā saistībā ar trim secīgiem augstākās izglītības aspektiem: pieejamību (t. sk. informāciju par augstākās izglītības ieguves iespējām, par uzņemšanas prasībām un uzņemšanas procesu), studentu noturēšanu (t. sk. tālākvirzību studiju programmas apgūvē un pieejamo atbalstu problēmu gadījumā) un nodarbināmību (t. sk. atbalsta pasākumiem, studentiem pārejot no augstākās izglītības uz darba tirgu).

Metodoloģija

Ziņojuma informācija ir iegūta no trim avotiem. Galvenais avots ir dati par politiku un praksi aplūkotojās jomās, kurus no 2013. gada maija līdz septembrim, izmantojot oficiālus stratēģiskos dokumentus, apkopoja *Eurydice* tīkla nodaļas. Informācijai, kas apkopota no 36 izglītības sistēmām (visām ES dalībvalstīm, izņemot Luksemburgu un Nīderlandi, kā arī Islandes, Lihtenšteinas, Melnkalnes, Norvēģijas un Turcijas), atsauces periods ir 2012./13. akadēmiskais gads.

Šo materiālu papildina ziņas, ko sniedza divpadsmit valstu kvalitātes nodrošināšanas aģentūras, un informācija, kas iegūta, apmeklējot augstākās izglītības iestādes astoņās valstīs. Kvalitātes nodrošināšanas aģentūras atbildēja uz nelielas anketas jautājumiem par savas aģentūras prasībām attiecībā uz augstākās izglītības pieejamību, studentu noturēšanu un nodarbināmību.

Lai labāk izprastu saikni starp valsts politiku un izglītības iestāžu praksi, tika apmeklētas astoņas augstākās izglītības iestādes dažādās Eiropas vietās. Katrā izglītības iestādē izpētes grupa tikās ar vadības un akadēmiskā personāla pārstāvjiem, ar dažādu fakultāšu studentiem, ar darbiniekiem, kas studentiem sniedz dažādus pakalpojumus, un ar darbiniekiem, kas ir atbildīgi par datu apkopšanu iestādes līmenī. Izglītības iestādes netika atlasītas kā „reprezentējošas”; drīzāk tika izveidota teorētiska izlase, balstoties uz to, kāda ir augstākās izglītības iestāžu autonomijas pakāpe attiecībā uz studentu un darbinieku atlasi. Lai izveidotu šo sākotnējo izlasi, pētniecības grupa izmantoja Eiropas Universitāšu asociācijā izstrādātos autonomijas reģistra rādītājus (*EUA*, 2011).

Tika apmeklētas šādas universitātes: Gentes Universitāte Beļģijā (flāmu kopienā); Kārļa universitāte Prāgā, Čehijas Republikā; Āhenes Tehnoloģiju universitāte (*RWTH_Aachen*) Vācijā; Tallinas Tehnoloģiju universitāte Igaunijā; Korkas Universitātes koledža Īrijā; Atēnu Ekonomikas un uzņēmējdarbības universitāte (*AUEB*) Grieķijā; Austrumparīzes universitāte (*Université Paris-Est Créteil*) Francijā; Jiveskiles Universitāte Somijā. Tā kā izglītības iestāžu apmeklējumos iegūtā informācija pēc būtības atšķiras no valstu anketās sniegtajām atbildēm, tā ziņojumā ir atspoguļota atsevišķi kā papildu informācija.

---

1. NODAĻA. PIEEJAMĪBA UN DALĪBAS PAPLAŠINĀŠANA

1.1. Ievads. Pieejamības jēdziens

Masu augstākās izglītības sistēmu attīstības atbalsts kā atbilde uz arvien izteiktāko zināšanu sabiedrību ir viens no galvenajiem politikas mērķiem gan atsevišķās valstīs, gan visā Eiropā. Eiropas mērogā gan modernizācijas programma, gan stratēģija „ES 2020” ir vērstas uz dalības palielināšanu augstākajā izglītībā līdz 40 % laikā līdz 2020. gadam; tas ir viens no pieciem svarīgākajiem uzdevumiem.

Tomēr pieejamība nenozīmē tikai skaitļus — tā ir viena no augstākās izglītības sociālā aspekta iezīmēm, līdz ar to tā ir saistīta arī ar augstākās izglītības studentu sociālo sastāvu. Tādā sociālā un ekonomiskā vidē, kur augstākajā izglītībā iegūtās un pilnveidotās prasmes un kompetences kļūst arvien svarīgākas (*European Commission, 2010*), sabiedrības uzdevums ir maksimāli paplašināt augstākās izglītības pieejamību, nodrošinot „vienlīdzīgas iespējas piekļūt kvalitatīvai izglītībai, kā arī tainīgums attiekmē, tostarp pielāgojoties individuālām vajadzībām”, lai panāktu „vienlīdzīgumu izglītības un mācību sistēmās, kuru mērķis ir nodrošināt iespējas, piekļuvi, zināšanu apguvi un rezultātus neatkarīgi no sociāli ekonomiskās izcelsmes un citiem faktoriem, kuri var būt par cēloni nepietiekamai izglītībai” (1).

Šajā nodaļā ir izklāstīts, kā šie politikas mērķi ir definēti un īstenoti valstu līmenī, un pētīts, cik lielā mērā ir izveidotas uzraudzības sistēmas, lai sekotu līdzi progresam. Ir salīdzināti daži galvenie pasākumi dažādās valstīs; papildu informāciju sniedz apmeklējumos iegūtie dati par to, kā šīs sabiedriskās pārmaiņas un politikas īstenošana tiek uztvertas un iedzīvinātas izglītības iestādēs.

„Pieejamības” termins var šķist pašsaprotams, tomēr tam ir vajadzīgs skaidrojums, jo tas netiek izmantots vienā vispārējā nozīmē. Starptautiskajos dokumentos var atrast divas ļoti atšķirīgas šī termina definīcijas, turklāt tās abas gada laikā ir pieņēmusi viena un tā pati organizācija — Eiropas Padome. Pirmā definīcija, kas izmantota 1997. gada Eiropas reģiona konvencijā par to kvalifikāciju atzīšanu, kas saistītas ar augstāko izglītību (Lisabonas konvencija), ir diezgan ierobežojoša. Pieejamība augstākajai izglītībai šajā tekstā ir definēta kā attiecīgi „kvalificētu pretendentu tiesības pieteikties augstskolā un pretendēt uz uzņemšanu tajā”.

Lai gan šī ir minētā termina konkrētākā starptautiskā juridiskā definīcija, tā nebūt nesaskan ar vispārējo lietojumu. Patiesi, ikdienas runā augstākās izglītības „pieejamība” vairāk tiek lietota iestāšanās vai iestāšanās un dalības izpratnē. Tomēr ir vēl viens šī termina lietojums, kas sniedzas tālāk, — Eiropas Padome to izmantoja 1998. gada leteikumā par augstākās izglītības pieejamību (2). Šajā tekstā „pieejamības politika” ir definēta kā „politika, kuras mērķis ir paplašināt visu sabiedrības segmentu dalību augstākajā izglītībā un nodrošināt šīs dalības efektivitāti (proti, radīt apstākļus, kas garantētu to, ka personiskie centieni noved pie sekmīgas absolvēšanas)”.

Šī „pieejamības politikas” definīcija ir tuva Boloņas procesā definētajiem sociālā aspekta mērķiem un uzdevumiem. 2007. gadā Londonā ministri vienojās, ka būtu jāpanāk, lai „studentu kopums, kas uzsāk, piedalās un sekmīgi pabeidz augstākās izglītības studijas, pilnībā atspoguļotu iedzīvotāju daudzveidību”. Ministri arī uzsvēra, ka ir būtiski, „lai studentiem tiktu nodrošinātas iespējas pabeigt studijas bez to sociālās vai ekonomiskās izcelšanās radītiem šķēršļiem” (3). 2007. gada Boloņas procesa uzraudzības grupas (*BFUG*) darba grupas ziņojumā par sociālo aspektu un mobilitātes datiem, savukārt, teikts, ka ar sociālo aspektu tiek saprasts process, kas ir vērstas uz šī kopīgā mērķa sasniegšanu (*Bologna Process Working Group on Social Dimension and Data on Mobility of Staff and Students in Participating*

(1) Padomes 2010. gada 11. maija secinājumi par izglītības un apmācības sociālo dimensiju, OV C 135, 26.05.2010., 2. lpp.

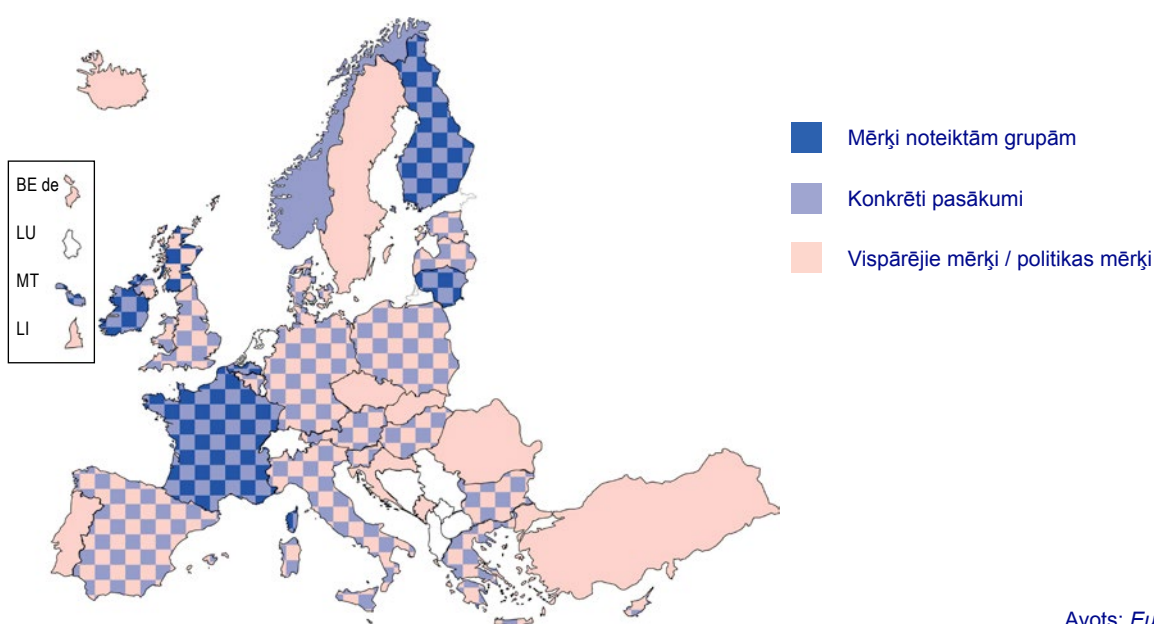
(2) Eiropas Padomes ieteikums dalībvalstīm 98/3 par augstākās izglītības pieejamību.

(3) Londonas komunikē. Uz Eiropas Augstākās izglītības telpu: atbildot globalizētās pasaules izaicinājumiem, 2007. gada 18. maijā.

Countries, 2007). Tādējādi ar sociālo aspektu tiek saprasta plaša darbības joma, kurā valdības var īstenot rīcībpolitiku, lai paplašinātu un uzlabotu dalību augstākajā izglītībā.

Īstenotās politikas pieejas ir redzamas 1.1. attēlā. Šajā kartē ir attēloti trīs galvenie elementi: vispārējā rīcībpolitika un mērķi, kas saistīti ar dalību un izglītību; mērķi, kas saistīti ar noteiktām grupām; konkrētu pasākumu īstenošana, lai veicinātu dalības paplašināšanas procesu. Lai attēls būtu vienkāršāks un uzmanība tiktu pievērsta svarīgākajiem elementiem, tajā ir atspoguļotas nevis visas, bet tikai galvenās elementu kombinācijas. Tā visas valstis, kas ir definējušas dalības un izglītības mērķus noteiktām grupām, ir definējušas arī vispārējos mērķus. Līdzīgi — tajās valstīs, kur tiek īstenoti konkrēti pasākumi, ir noteikti arī vispārējie politikas mērķi. Šajā ziņā gan konkrēto pasākumu, gan noteiktām grupām paredzēto mērķu elementus var uzskatīt par augstāka līmeņa pasākumiem sociālā aspekta programmas īstenošanā.

1.1. attēls. Nacionālās politikas pieejas dalības paplašināšanai, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Izglītības mērķus noteiktām grupām ir definējušas tikai deviņas valstis, taču tās piedāvā pēdējos gados, iespējams, interesantākos politikas īstenošanas piemērus šajā jomā. Interesanti, ka izvēlētais grupas ievērojami atšķiras. Beļģijā (flāmu kopienā) mērķis attiecas uz bērniem, kuru vecāki nav ieguvuši augstāko izglītību: ir paredzēts samazināt šādu bērnu skaitu līdz 60 % līdz 2020. gadam. Somija koncentrējas uz vīriešu dalības palielināšanu un ir izvirzījusi mērķi panākt, lai līdz 2020. gadam dzimumu proporcijas atšķirības jauniešu vecuma grupā samazinātos, bet līdz 2025. gadam — izlīdzinātos. Arī Lietuva pievēršas dzimumu jautājumam un vēlas palielināt sieviešu dalību matemātikas un dabaszinātņu studijās. Malta ir noteikusi mērķi panākt, lai mūžizglītībasursos piedalītos 4 % pieaugušo.

Īrijai ir visplašākā mērķu kopa, kas attiecas uz nepietiekami pārstāvētajām iedzīvotāju grupām. Papildus vispārējiem dalības mērķiem ir noteikti mērķi arī attiecībā uz pieaugušajiem izglītības ieguvējiem (20 % no jaunajiem pilna laika studentiem līdz 2013. gadam) un uz sociāli un ekonomiski nelabvēlīgā situācijā esošajām grupām (līdz 2020. gadam iestāšanās īpatsvaram jāsasniež vismaz 54 %). 2006. gadā Īrija izvirzīja arī konkrētu mērķi līdz 2013. gadam dubultot studentu invalīdu skaitu.

Arī Francija ir noteikusi mērķi saistībā ar sociāli un ekonomiski nelabvēlīgā situācijā esošām grupām, proti, panākt, lai līdz 2015. gadam to pārstāvji veidotu 31,5 % no bakalaura programmu studentiem un mazāk — 22 % — no maģistra programmu studentiem. Tas, ka pirmā un otrā cikla mērķi ir atšķirīgi, jau pats par sevi norāda uz nelabvēlīgā situācijā esošo studentu tālākvirzības grūtībām. Francijai ir mērķis arī attiecībā uz to studentu procentuālo daļu, kuri saņem stipendiju, proti, panākt, lai līdz 2015. gadam šo finansiāli nelabvēlīgākā situācijā esošo studentu īpatsvars tajās akadēmiskās izglītības iestādēs, kas ļauj turpināt studijas selektīvajās un prestižajās *grandes écoles*, palielinātos līdz 30 %.

Interesanti, ka Apvienotā Karaliste (Skotija) ir vienīgā valsts, kas koncentrējas uz ģeogrāfisko izcelsmi. Lai gan Skotija nav noteikusi nekādus nacionālā mēroga kvantitatīvos mērķus, tā ir izstrādājusi politikas dokumentus, kuros kā prioritāte ir noteikta tādu studentu dalības palielināšana, kas ir absolvējuši publiski finansētās skolas, tādu tālākizglītības studentu dalības palielināšana, kas sāk augstākās izglītības iegūvi, kā arī tādu pieaugušo izglītības ieguvēju dalības palielināšana, kas nāk no nelabvēlīgas vides. Mērķu noteikšana un uzraudzība vairāk tomēr tiek veikta vietējā līmenī: kvantitatīvos mērķus, kas saistīti ar studentu sociāli ekonomisko raksturojumu, nosaka izglītības iestādes.

Apvienotajā Karalistē (Anglijā) nesen ir izstrādāti arī vairāki ietekmes rādītāji, kas ļauj redzēt, cik procenti to skolēnu, kas skolā ir saņēmuši bezmaksas ēdināšanu, iestājas augstākās izglītības iestādēs. Tā kā bezmaksas ēdināšana skolā tiek piešķirta atkarībā no sociāli ekonomiskā statusa, tas rāda, cik sekmīga ir politika, kas saistīta ar nelabvēlīgā situācijā esošo grupu dalības paplašināšanu augstākajā izglītībā.

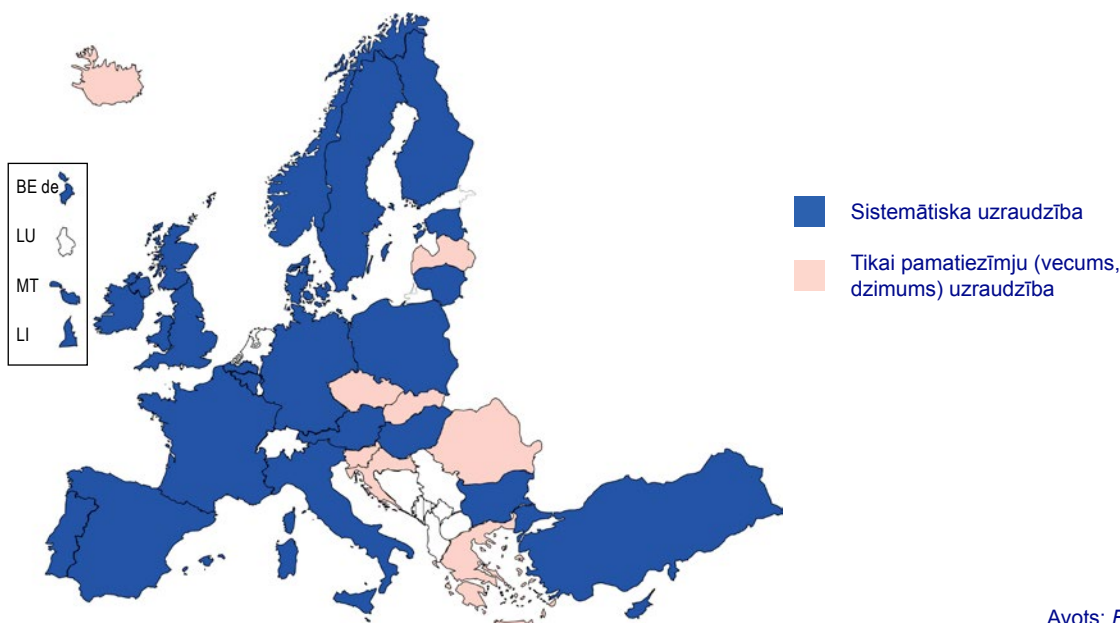
Arī Slovēnija domā nākotnē pievērsties konkrētām grupām. Patlaban šīs grupas vēl nav identificētas; to ir paredzēts darīt, balstoties uz iepļānotu pētniecības projekta rezultātiem.

Igaunija izglītības mērķus attiecībā uz nepietiekami pārstāvētajām iedzīvotāju grupām vēl nav noteikusi, taču tiek īstenoti vairāki pasākumi, lai iespējas paplašinātu. Svarīgākais — studentu atbalsta sistēma ir reformēta, lai vispusīgāku atbalstu varētu saņemt augstākās un profesionālās izglītības studenti, piemēram, izmantojot sociālo stipendiju sistēmu un studiju aizdevumu sistēmu nepilna laika studentiem. Liela uzmanība ir pievērsta pieaugušajiem izglītības ieguvējiem: ir izvirzīts mērķis piedāvāt viņiem augstas kvalitātes apmācību un attīstīt galvenās kompetences un sociālās prasmes mūžizglītībai (t. sk. IKT, uzņēmējdarbības, valodu un mācīšanās prasmes). Otrs mērķis ir palīdzēt profesionālo vai augstāko izglītību pametušajiem atsākt izglītošanos. Izglītības pieejamība tiek uzlabota arī studentiem invalīdiem; arī tas notiek ar finansiālu instrumentu palīdzību — valsts stipendijām, atvieglojumiem un papildu atbalstu izglītības iestādēm.

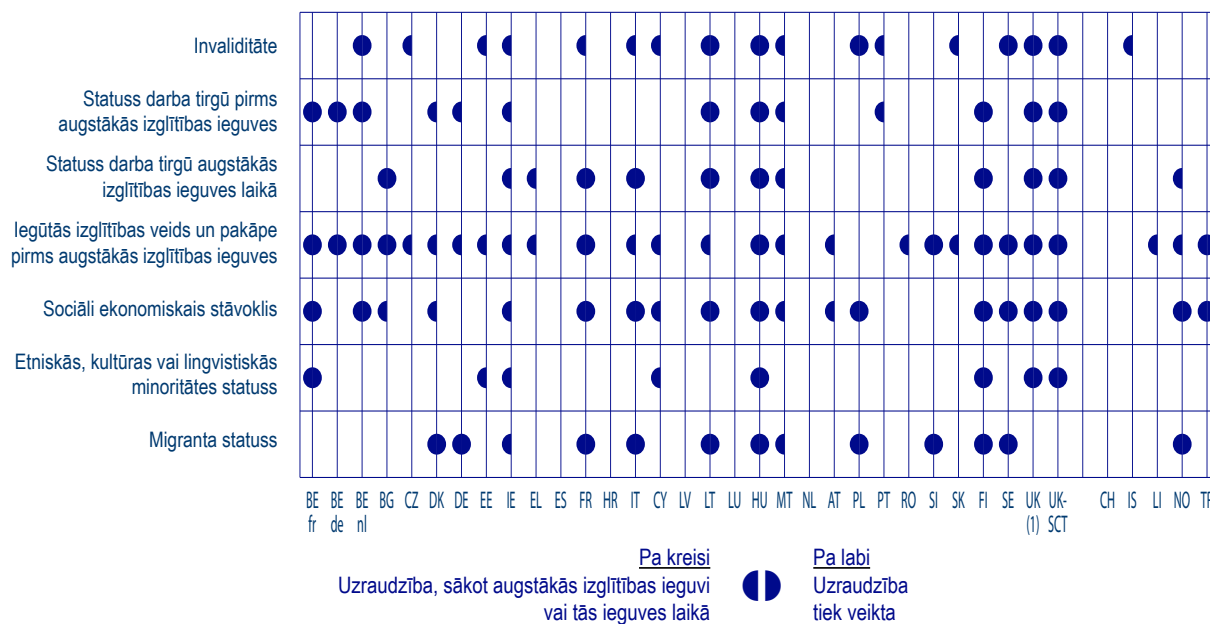
1.2. Uzraudzība

Pašlaik gandrīz nav tādu valstu, kurās netiktu uzraudzītas vairākas studentu kopumu raksturojošās iezīmes, tomēr būtiski atšķiras gan studentu kopuma iezīmju uzraudzība, gan augstākās izglītības posms, kurā tas notiek. 1.2. attēlā ir redzams pārskats par valstu praksi; ir izšķirtas tās valstis, kas sistemātiski uzrauga vairākas raksturīgās iezīmes, tās valstis, kas uzrauga tikai pamatiezīmes (vecums, dzimums u. c.), un tās valstis, kur centrālajā līmenī uzraudzība netiek veikta.

1.2. attēls. Studentu kopuma raksturīgo iezīmju uzraudzība, 2012./13. ak. g.

Tomēr 1.2. attēlā nav norādīts, saistībā ar kādiem jautājumiem dati visbiežāk tiek reģistrēti. Tas ir redzams nākamajā diagrammā.

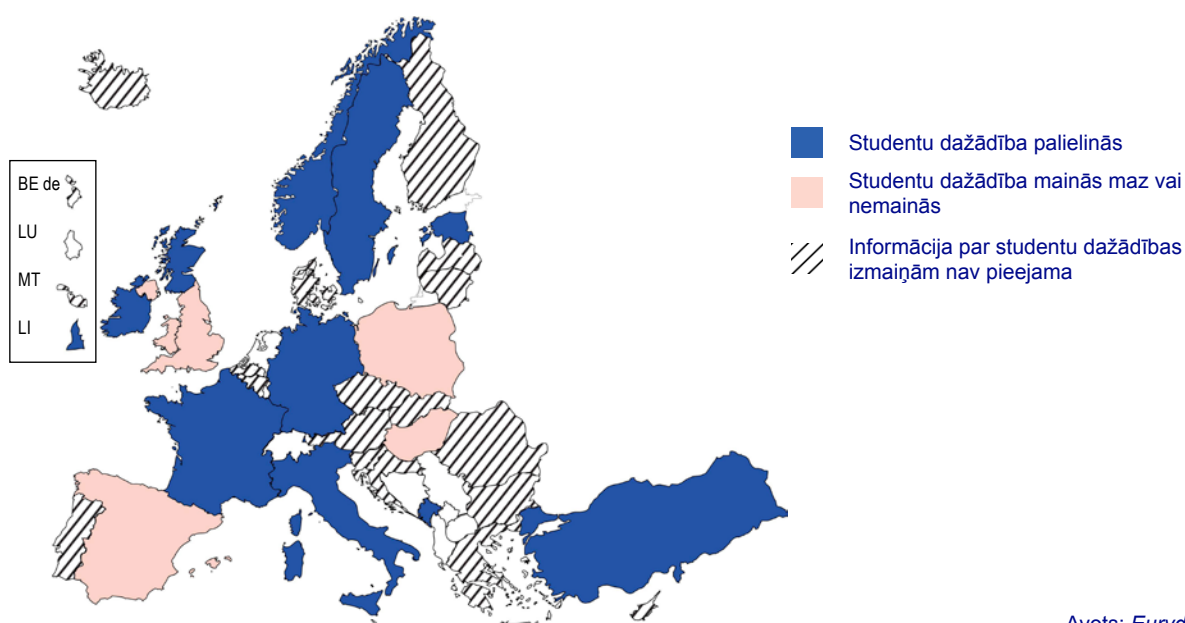
No sarakstā iekļautajiem jautājumiem visbiežāk ir minēta izglītība, kas iegūta pirms augstākās izglītības sākšanas, — šie dati tiek apkopoti 27 sistēmās. Sociāli ekonomiskais statuss tiek uzraudzīts 19 sistēmās, bet invaliditāte — 17 sistēmās.

Savukārt citi jautājumi, kas ir ļoti nozīmīgi diskusijā par augstākajā izglītībā nepietiekami pārstāvētām grupām, tiek uzraudzīti retāk. Dati par migrantu statusu tiek reģistrēti 13 sistēmās, bet dati par studentu un personāla etnisko izcelsmi — tikai astoņās. Par spīti retorikai saistībā ar to, ka augstākajai izglītībai ir vairāk jāatsaucas uz darba tirgus prasībām, tikai 13 sistēmas apkopo datus par studentu statusu darba tirgū pirms iestāšanās augstākās izglītības iestādē. Apvienotā Karaliste ir vienīgā valsts, kur augstākās

izglītības iestādēm ir jāapkopo dati par studentu reliģisko piederību. Kategorijā „cita informācija” visbiežāk norādītā atbilde bija „tautība”.

No šīs informācijas varētu secināt, ka ir pieejams ievērojams informācijas un datu apjoms, ko var izmantot saistībā ar augstākās izglītības studentu mainīgo raksturojumu, tomēr 1.3. attēls liecina, ka ne vienmēr šie dati tiek izmantoti. Šīs kartes pamatā ir valstu atbildes par to, kādas galvenās izmaiņas pēdējo desmit gadu laikā ir veiktas, pamatojoties uz datiem, ko valsts ir apkopojusi, uzraugot studentu kopuma iezīmes. 19 sistēmas, t. sk. vairums no tām, kas apkopo informāciju par dažādām studentu iezīmēm, nespēja atbildēt par studentu kopuma dažādības izmaiņām. Tā vietā izmaiņas tika aprakstītas kā studentu skaita pieaugums (vai dažos gadījumos — samazinājums) un kā izmaiņas dzimumu pārstāvībā. Lai arī tendences, kas saistītas ar studentu skaitu un dzimumu sadalījumu, ir nozīmīgas un interesantas, parasti tās ir saistītas ar sociālām pārmaiņām, kas ir notikušas neatkarīgi no konkrētiem politikas pasākumiem.

1.3. attēls. Studentu kopuma dažādības izmaiņas augstākajā izglītībā, 2002./03.–2012./13. ak. g.

No tām valstīm, par kurām ir pieejama informācija, vislabākie rezultāti ir Īrijā. Šī valsts ziņo, ka laikā no 2004. līdz 2012. gadam studentu invalīdu īpatsvars ir trīskāršojies (no 2 % līdz 6 % no visiem augstākās izglītības studentiem) un pieaugušo izglītības ieguvēju (iestājoties – vismaz 23 gadus veci) īpatsvars ir pieaudzis no 9 % līdz 23 % no visiem studiju uzsācējiem. Ir pieaudzis arī nepilna laika studentu īpatsvars — tagad tas ir 16 % no studentu kopskaita salīdzinājumā ar 7 procentiem 2006. gadā. Arī Lihtenšteina ziņo, ka laikā no 2004. līdz 2012. gadam studentu invalīdu īpatsvars ir trīskāršojies. Skotijā ir palielinājies to studentu īpatsvars, kuri nāk no nelabvēlīgas vides (no 14,2 procentiem 2003. gadā līdz 15,1 procentam 2011. gadā), un to, kuri pārstāv mazākumtautības (no 6,2 procentiem 2002. gadā līdz 11,3 procentiem 2012. gadā). Zviedrija ziņo par ārvalsts izcelsmes studentu īpatsvara pieaugumu no 14 procentiem 2001. gadā līdz 18 procentiem 2011. gadā.

Runājot par daudzām citām valstīm, nav skaidrs, kāpēc ir tāds nacionālā līmeņa datu trūkums, ja datu apkopošanas sistēmas ir ieviestas. Dažos gadījumos varētu būt, ka uzraudzības sistēma ir ieviesta tikai nesen, tāpēc nav iespējas salīdzināt datus ar desmit gadu intervālu. Tomēr varētu būt arī tā, ka dažās valstīs jautājumiem, kas saistīti ar studentu dažādību, tiek pievērsta visai maza valsts un sabiedrības uzmanība un apkopotie dati netiek analizēti un publicēti.

Arī no kvalitātes nodrošināšanas aģentūru sniegtajām atbildēm var spriest, ka ir maz valdības noteiktu prasību attiecībā uz studentu kopuma sociālā sastāva iezīmju analīzi. Tikai divas no divpadsmit aptaujajām aģentūrām — Igaunijas un Šveices aģentūra — apgalvoja, ka tām ir kāda loma saistībā ar šo tēmu. Šveices aģentūras loma aprobežojas ar dzimumu jautājumiem, savukārt Igaunijā ar speciālajām vajadzībām saistīto jautājumu risināšana notiek izglītības iestāžu akreditācijas procesā. Interesanti, ka citās valstīs, kas ziņo, ka studentu kopuma iezīmes sistemātiski tiek uzraudzītas, proti, Bulgārijā, Dānijā, Ungārijā un Norvēģijā, kvalitātes nodrošināšana ar to nekādi nav saistīta.

1.3. Iestāšanās augstākās izglītības iestādē

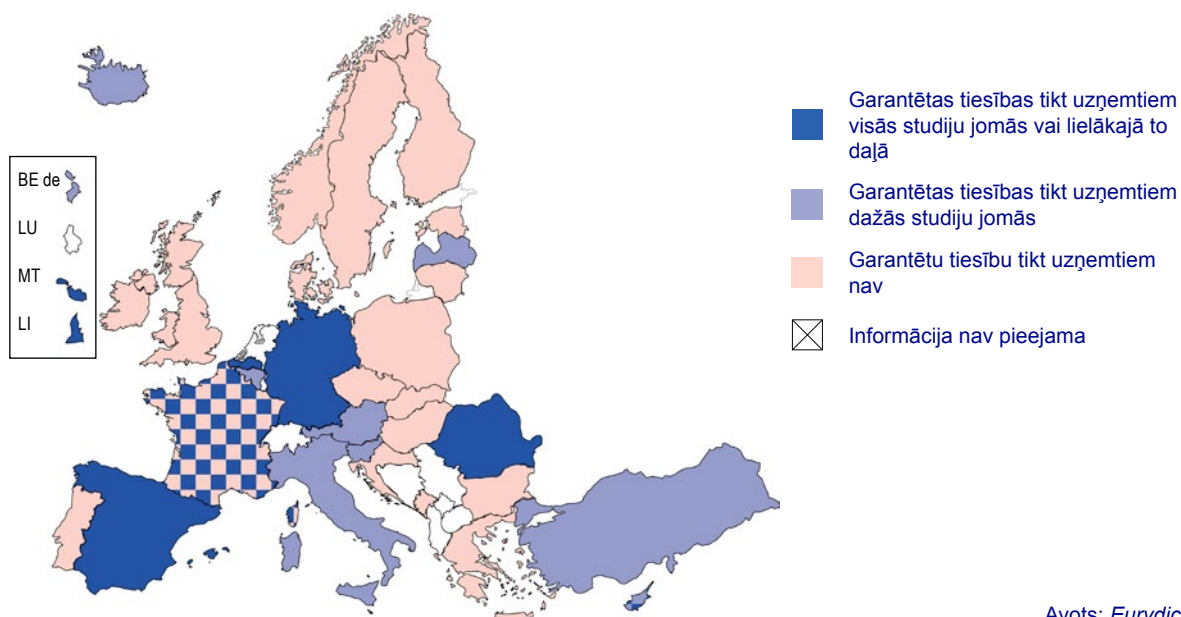
1.3.1. Tiesības tikt uzņemtam

Kritisks brīdis saistībā ar dalību augstākajā izglītībā ir pāreja no vidējās izglītības uz augstāko izglītību. Šajā jomā dažādu valstu kultūra un prakse, kā redzams 1.4. attēlā, ievērojami atšķiras. 15 sistēmās sekmīgi nokārtoti vidējās izglītības nobeiguma eksāmeni automātiski dod tiesības uz augstākās izglītības ieguvu, parasti — studenta izraudzītā izglītības iestādē un studiju jomā. Bieži šīs sistēmas tiek sauktas par atvērtās pieejamības sistēmām, lai gan tas var būt pārāk vienkāršoti un maldinoši, jo katrai sistēmai ir savas raksturīgās iezīmes, no kurām dažas īsti neatbilst patiesi atvērtai pieejamībai.

Vairumā sistēmu augstākās izglītības iestādēm tomēr ir autonomija studentu atlasē, kura var tikt veikta, balstoties vai nu uz sekmēm vidusskolas nobeiguma eksāmenos, vai uz pašas izglītības iestādes iestājeksaņēmiem vai kritērijiem, vai arī apvienojot abus variantus. Šīs sistēmas lielākā vai mazākā mērā var uzskatīt par „selektīvām”. Ir arī tādas sistēmas, kuras atrodas starp šīm galējībām un kurās uzņemšanu dažās studiju jomās — parasti specializētās profesionālās jomās, piemēram, medicīnā, — nosaka *numerus clausus* (t. i., reflektanti piedalās konkursā uz noteiktu vietu skaitu, lai cik liels arī nebūtu pieprasījums), bet citas studiju jomas ir pieejamas visiem prasībām atbilstošajiem reflektantiem.

Atvērtās pieejamības sistēmas un selektīvās sistēmas nav skaidri nodalītas. Piemēram, Spānijā tiesību akti nosaka tiesības uz augstāko izglītību un pat tiesības studēt paša reflektanta izraudzītajā universitātē, tomēr praksē šo tiesību izmantošanas mehānisms paredz gan sekmīgi iegūtu vidējo izglītību, gan sekmes universitātes iestājeksaņēnā. Tādējādi universitāte piešķir vietas atkarībā no „uzņemšanas atzīmes”, kurā tiek ņemti vērā gan vidējās izglītības, gan iestājeksaņēna rezultāti. Citiem vārdiem sakot, formāli tiesības ir garantētas, bet praktiski tiek veikta atlase.

Divās citās valstīs — Francijā un Kiprā — situācija ir jaukta un pirmajā mirklī šķietami pretrunīga, taču tā ir vienkārši izskaidrojama. Francijā garantētas tiesības tikt uzņemtam attiecas uz universitātēm, bet tādu nav attiecībā uz ļoti selektīvajām *grandes écoles*, uz universitāšu institūtiem, kas specializējas tehnoloģijās, kā arī uz tehniķu augstākās izglītības kursiem (*Section de Technicien Supérieur*). Savukārt Kiprā studentiem, kuri atbilst standarta iestāšanās prasībām, ir garantētas tiesības iestāties universitātē visās studiju jomās, izņemot dažas ļoti selektīvas profesionālo studiju jomas.

1.4. attēls. Vidējās izglītības absolventu tiesības tikt uzņemtiem augstākās izglītības iestādē, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

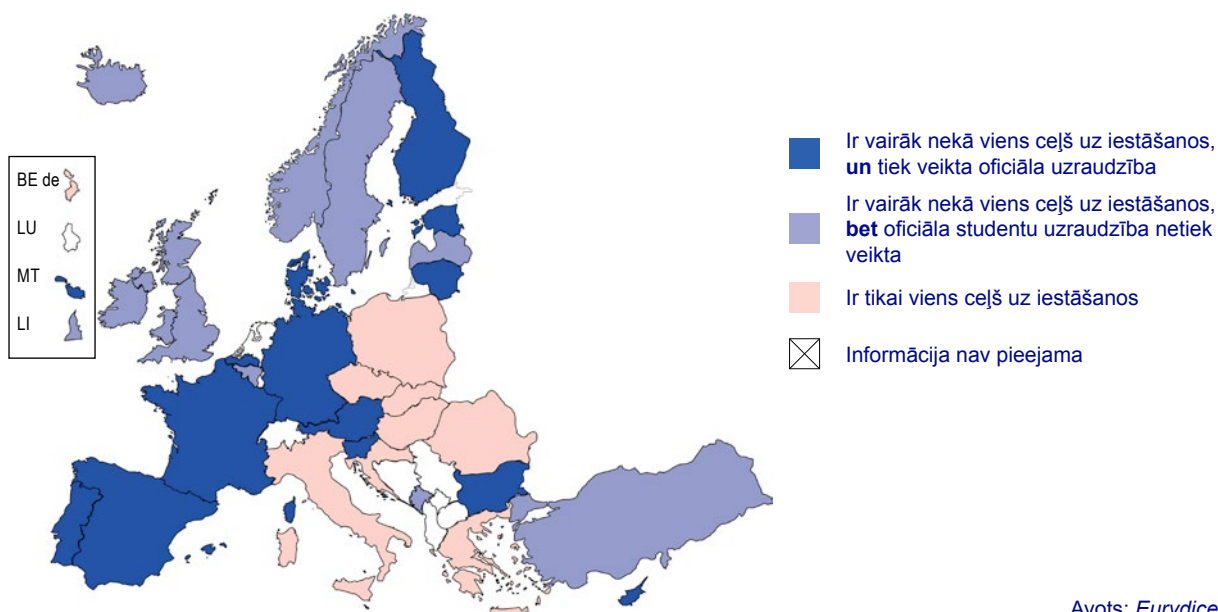
1.3.2. Ceļi uz iestāšanos

Bez jautājuma par tiesībām tikt uzņemtiem augstākās izglītības iestādē aktuāls ir jautājums arī par to, kādi ceļi uz iestāšanos tiek izmantoti. Kā redzams 1.5. attēlā, atbilde uz to ir ļoti vienkārša tajās valstīs, kuras ir attēlotas rozā krāsā, jo tur ir tikai viens šāds ceļš. Savukārt visās pārējās sistēmās studentiem ir vairāki ceļi, pa kuriem nokļūt līdz augstākajai izglītībai. Interesanti, ka krietni daudzās valstīs netiek uzraudzīts tas, cik studentu iestājas augstskolā, izmantojot katru no iespējamajiem iestāšanās ceļiem.

Tajās valstīs, kur uzraudzība tomēr notiek, viens iestāšanās ceļš pārsvarā dominē kā primārais. Respektīvi, gandrīz visās šajās valstīs to studentu īpatsvars, kuri izvēlas galveno ceļu, lai iestātos augstākās izglītības iestādē, sniedzas no 75 % (Grieķijā) līdz 98 % (Itālijā), un nevienu no pārējiem ceļiem neizmanto vairāk kā 10 % studiju sākēju.

Tomēr šim vispārpieņemtajam modelim ir trīs izņēmumi, un tās ir valstis ar bināru sistēmu, kurā akadēmiskā un profesionālā augstākā izglītība ir nošķirtas, — šajās valstīs tendence izmantot primāro ceļu uz iestāšanos nav tik izteikta. Somijā 71 % studentu augstākās izglītības iestādē iestājas, izmantojot primāro ceļu — vispārējās vidējās izglītības eksāmenu —, un 18 % iestājas pēc profesionālās vidējās izglītības. Slovēnijā ir līdzīgs modelis, bet 55 % studentu nāk no vispārējās izglītības, bet 43 % — no profesionālās izglītības. Melnkalne ir vienīgā valsts, kur dominē profesionāli orientēta augstākā izglītība: 61 % studentu sāk augstāko izglītību pēc profesionālās izglītības ieguves, bet 30 % — pēc akadēmiskās vidējās izglītības ieguves.

1.5. attēls. Ceļi uz iestāšanos augstākās izglītības iestādē un studentu uzraudzība, 2012./13. ak. g.

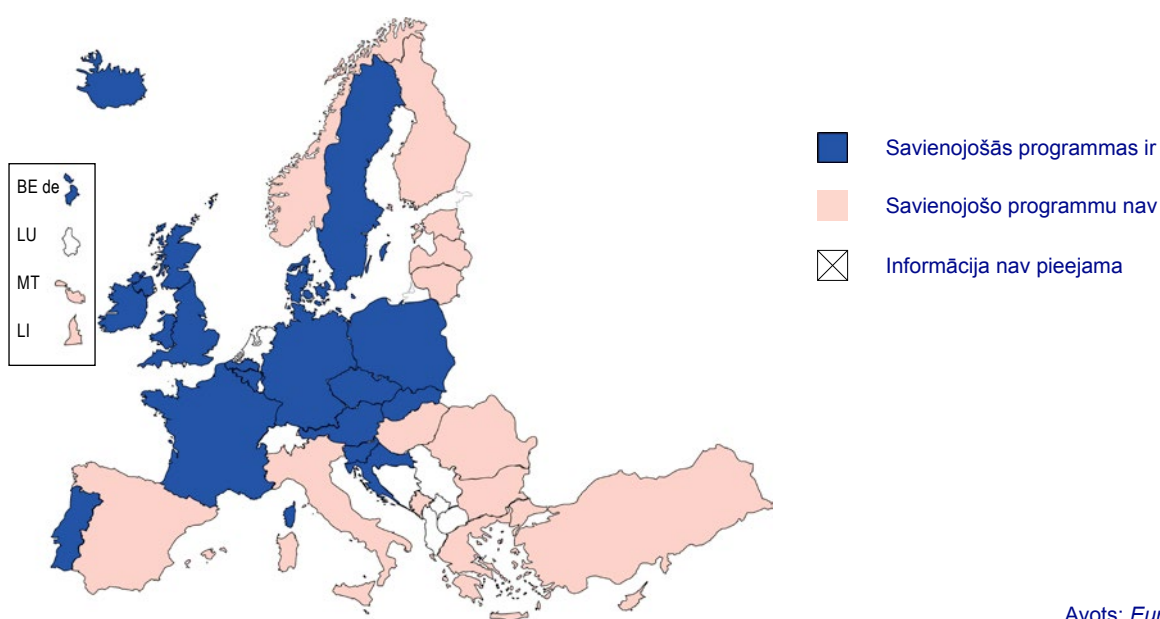

Avots: Eurydice

1.3.3. Savienojošās programmas un iepriekš iegūtās izglītības atzīšana

Cieši saistītas ar ceļiem uz augstāko izglītību ir savienojošās programmas un iepriekš iegūtās izglītības atzīšana — mehānismi, kas dod pieeju augstākajai izglītībai. Šādas programmas un prakse var ievērojami paplašināt iespējas tiem indivīdiem, kuri kaut kāda iemesla dēļ nav varējuši sekmīgi iegūt tādu vidējo izglītību, kas dod tiešu pieeju augstākajai izglītībai. Kā redzams 1.6. un 1.7. attēlā, gan savienojošās programmas, gan iepriekš iegūtās izglītības atzīšana ir raksturīgas aptuveni pusei Eiropas augstākās izglītības sistēmu, un visizplatītākās tās ir Eiropas ziemeļos un rietumos.

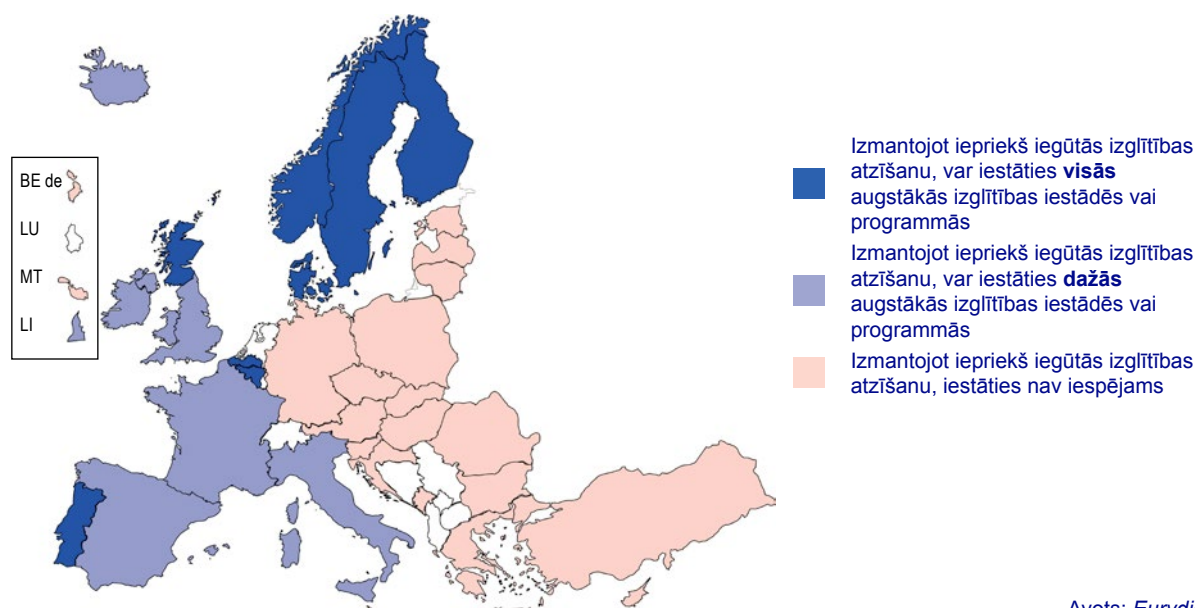
1.6. attēls. Savienojošās programmas, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Valstīs, kur savienošās programmas ir ieviestas, parasti tās tiek nodrošinātas gan tiem indivīdiem, kuri ir pametuši skolu pirms vidējās izglītības beigām, gan tiem, kuri ir ieguvuši tādu vidējo izglītību, kas nedod tiešu pieeju augstākajai izglītībai. Piemēram, Spānijā savienošās programmas dod piekļuvi tikai profesionālajai augstākajai izglītībai, bet ne universitātes augstākās izglītības programmām. Jāpiemin arī tas, ka ir būtiskas atšķirības, salīdzinot Eiropas ziemeļu un rietumu valstis ar dienvidu un austrumu valstīm.

1.7. attēls. Iepriekš iegūtās izglītības atzīšana, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Tajās valstīs, kur augstākās izglītības iestādē var iestāties, balstoties uz neformālās un ikdienējās izglītības atzīšanu, tas tiek īstenots dažādi. Piemēram, Ziemeļvalstīs un Apvienotajā Karalistē augstākās izglītības iestādēm ir autonomija savu procedūru organizēšanā. Spānijā tiesību akti nosaka gan tās izglītības ieguvēju kategorijas, kam ir tiesības uz šādām procedūrām, gan metodes un pieejas, kas būtu izmantojamas, vērtējot netradicionālo reflektantu zināšanas un prasmes.

1.3.4. Karjeras atbalsts topošajiem studentiem

Dot jauniešiem labus padomus viņu dzīves veidošanās posmā ir ļoti būtiski, jo īpaši tāpēc, ka pieprasījums pēc augstākās izglītības pieaug un daudziem jauniešiem studentiem ģimenē ir maz kultūras atsaucē punktu, kas palīdzētu viņiem izvēlēties piemērotu akadēmisko ceļu. Padoms var būt izšķiroši svarīgs, palīdzot studentiem pielāgoties jaunai videi, noskaidrojot viņu gaidas un interpretējot augstākās izglītības pieredzi. Tā topošie studenti var tikt sagatavoti jaunajam dzīves posmam, un viņu apmulsums, sākot augstākās izglītības ieguvu, būs mazāks, ja neskaidrie jautājumi un iespējamās problēmas būs iztirzāti jau laikus. Šī iemesla dēļ akadēmiskā padomdošana un konsultēšana ir atzīta par svarīgu faktoru, kas veicina studentu noturēšanu un mazina atbirumu.

Atbildes saistībā ar šo tēmu dod pamatu optimismam. Eiropā bezmaksas padomdošana augstākās izglītības jautājumos visiem skolēniem un augstskolu studentiem ir norma. Tā kā šī ir tik plaši izplatīta prakse, minēsim tikai tās valstis, kurās šo pakalpojumu sniegšanā ir redzami trūkumi.

Melnkalne atbild, ka tajā akadēmiskā atbalsta pakalpojumi tiek sniegti tikai augstākās izglītības iestādēs, bet ne vidējās izglītības otrā posma skolās. Turpretim Horvātijā un Rumānijā skolēni šos pakalpojumus var saņemt skolā, bet augstākās izglītības iestādēs tie nav pieejami.

Pēdējais trūkums, kas būtu minams saistībā ar šo šķietami pozitīvo ainu, ir tas, ka pakalpojumu esamība vēl neliecina par to kvalitāti un nozīmību. To var novērtēt tikai pētījumā, kurā tiek analizēta šo pakalpojumu izmantotāju pieredze.

1.3.5. Pasākumi, kas veicina vai kavē tiešu pieeju augstākajai izglītībai pēc vidējās izglītības ieguves

Kultūru atšķirības, kas saistītas ar vecumu, kurā tiek sākti augstākās izglītības ieguve, ir labi zināmas. Augstākās izglītības studentu vidējais vecums sniedzas no 20 gadiem Beļģijā, Francijā un Īrijā līdz 26 gadiem Islandē (*Eurostat*, 2012). Saistībā ar to, kā arī ar nopietnajiem centieniem panākt, lai augstākās izglītības izdevumi būtu maksimāli lietderīgi un efektīvi, valstu institūcijas var veikt pasākumus, lai ietekmētu to, kādā laikā nākamie studenti izvēlas sākt augstākās izglītības studijas.

Valstu sniegtie pierādījumi tomēr liek domāt, ka šādi pasākumi tiek īstenoti reti. Francijā vecuma ierobežojumi attiecas uz tiem studentiem, kuri vēlas sākt augstākās izglītības studijas, bet kuriem nav dokumenta par vidējās izglītības ieguvu. Savukārt Vācija ir īpaši norādījusi pasākumus, kuru nolūks ir rosināt jauniešus atlikt studiju sākšanu, un tas tiek darīts, lai viņi paplašinātu savu redzesloku. Šie pasākumi aptver vairākas brīvprātīgas sociālās un kultūras programmas, kuras ir paredzētas, lai pirms augstākās izglītības ieguves sākuma skolu absolventi iegūtu arī cita veida pieredzi.

Piecas valstis īsteno (vai Somijas gadījumā — plāno īstenot) tiešus pasākumus, kas ir paredzēti, lai panāktu pretēju rezultātu nekā vēlas Vācija, proti, lai mudinātu skolu beidzējus nekavējoties sākt augstākās izglītības studijas. Starp šīm valstīm ir trīs Ziemeļvalstis — Dānija, Somija un Norvēģija —, kur augstākās izglītības studijas tiek sāktas salīdzinoši vēlu. Somijā (no 2014. gada rudens) un Norvēģijā šis pasākums izpaužas kā studiju vietu kvotas rezervēšana tiem studentiem, kuri nav sasnieguši noteiktu vecumu. Dānijā ir finanšu ierobežojumi stipendijām un aizdevumiem, lai mudinātu studentus sākt studijas tūlīt pēc vidusskolas un beigt tās pēc iespējas ātrāk. Līdzīgi ierobežojumi ir spēkā arī Maltā, kur atbalsts studentiem tiek pārtraukts 30 gadu vecumā. Itālijas pieeja paredz stiprināt saiknes starp vidējās izglītības otrā posma skolām un augstākās izglītības iestādēm, ļaujot nākamajiem studentiem iepriekš reģistrēties un tā saņemt pilnīgāku informāciju par augstāko izglītību un labāk sagatavoties studijām.

Netiešie pasākumi var arī samazināt laiku līdz augstākās izglītības iestādes absolvēšanai. Piemēram, septiņās valstīs (Beļģijā, Čehijas Republikā, Vācijā, Francijā, Lietuvā, Austrijā un Portugālē) ģimenes var saņemt pabalstu, ja to apgādībā esošais bērns ir students, kas jaunāks par noteiktu vecumu, parasti — 24–25 gadiem.

1.3.6. Stimulu piemērošana augstākās izglītības iestādēm

Nemot vērā to, cik liela nozīme retorikā tiek piešķirta dalības paplašināšanai augstākajā izglītībā, būtu pamatoti domāt, ka valstu valdības atzinīgi novērtē tās augstākās izglītības iestādes, kuras sekmīgi piesaista un notur studentus no nepietiekami pārstāvētajām iedzīvotāju grupām. Tomēr tikai divās valstīs — Īrijā un Apvienotajā Karalistē (Anglijā, Velsā, Ziemeļīrijā un Skotijā) — ir ieviesta sistēma, kurā finansējums apzināti tiek izmantots kā stimuls, lai augstākās izglītības iestādes paplašinātu studentu daļību. Tomēr pat šo apgalvojumu var apstrīdēt, jo, lai gan dalības paplašināšanai ir piešķirts ievērojams finansējums (2012./13. akadēmiskajā gadā Apvienotajā Karalistē (Anglijā) vairāk nekā 140 miljonu Lielbritānijas mārciņu), šie līdzekļi ir paredzēti nevis kā apbalvojums vai stimuls dalības paplašināšanai, bet drīzāk kā atlīdzība par dalības ierobežošanas šķēršļu novēršanu.

Īrijas un Apvienotās Karalistes finanšu institūciju izstrādātā finansējuma formula atspoguļo izpratni par to, ka nepietiekami pārstāvēto iedzīvotāju grupu piesaistīšana un atbalstīšana nozīmē papildu izdevumus. Šī iemesla dēļ tās universitātes, kurās ir vairāk šādu studentu, saņem lielāku finansējumu.

Finansiālu stimulu trūkums citās augstākās izglītības sistēmās liecina, ka vai nu dalības paplašināšana ir saistīta ar papildu izmaksām tikai Īrijas un Apvienotās Karalistes augstākās izglītības iestādēs, vai to, ka citās sistēmās finanšu institūcijas šādu papildu izmaksu esamību nav pilnībā atzinušas. Tā kā daudzās valstīs dažādu nepietiekami pārstāvēto iedzīvotāju grupu uzraudzība netiek īpaši prasīta, ļoti iespējams, ka šīs valstis tiešām neapzinās atšķirīgās izmaksas, kas ir saistītas ar studentu piesaistīšanu un atbalstīšanu, lai nodrošinātu sekmīgu akadēmisko procesu.

Interesanti ir arī tas, ka uz jautājumu par to, vai augstākās izglītības iestādēm tiek piemēroti stimuli, bieži tika atbildēts: „Nē, bet...” un tālāk tomēr raksturots atbalsts studentiem no nepietiekami pārstāvētajām grupām. Lai gan valstis varētu uzskatīt, ka atbalsta sniegšana fiziskām personām ir izskaidrojams tam, ka netiek piemēroti stimuli izglītības iestādēm, tas varētu atklāt arī kultūras nosacīto realitāti, proti, valstis uzskata, ka to uzdevums ir nevis iejaukties augstākās izglītības iestāžu uzņemšanas procesos, bet gan atbalstīt tos individuus, kuri veic noteiktu izvēli.

Interesants piemērs tam, kā tiek piemēroti stimuli gan augstākās izglītības iestādēm, gan studentiem, ir redzams Francijā, kur universitātēm ir raksturīga atvērtās pieejamības sistēma (kombinācijā ar selektīvās pieejamības sistēmu attiecībā uz *grandes écoles*). Francijā tiek īstenota vairāk nekā 300 izglītības iestāžu partnerība (*Cordées de la réussite*), sākot no dažādu veidu vidusskolām līdz augstākās izglītības iestādēm (vispārējām, profesionālajām un tehniskajām). Partnerības mērķis ir mazināt sociāli ekonomisko nevienlīdzību starp augstākās izglītības iestāžu studentiem, un tas tiek darīts, nodrošinot konsultācijas un padomus par akadēmiskajām programmām, sniedzot karjeras atbalstu saistībā ar profesionālajām iespējām un dažkārt nodrošinot arī dzīvesvietu.

1.4. Universitāšu apmeklējumos iegūtā pieredze

Pieredze, kas tika gūta, apmeklējot universitātes, sniedza dziļāku izpratni par atsevišķu izglītības sistēmu faktisko darbību un lika pārdomāt vairākus jautājumus. No astoņām apmeklētajām izglītības iestādēm tikai viena (Korkas Universitātes koledža) ir apzināti izstrādājuši savu stratēģiju un politiku, lai paplašinātu augstākās izglītības pieejamību dažādu profilu studentiem. Interesanti, ka tieši šī universitāte bija apkopojusi visplašākos datus par studentu kopumu. Tomēr uz izmaiņām augstākās izglītības pieprasījumā ir reaģējušas visas apmeklētās izglītības iestādes, un to dažādā pieredze ļauj iztirzāt vairākus jautājumus un problēmas.

1.4.1. Laba sistēma vēl negarantē labus rezultātus

Apmeklējot dažas izglītības iestādes, bija skaidri redzama lieliska iestādes darbības prakse; citās tika gūts apstiprinājums tam, ka ir ļoti laba sistēmas organizācija. Gentes Universitātē bija apvienota laba prakse iestādes līmenī ar funkcionēšanu iespaidīgi organizētā sistēmā. Šīs universitātes apmeklējums apstiprināja iespaidu, ko bija radījušas atbildes uz anketas jautājumiem, proti, ka šajā iestādē augstākās izglītības politika ir attīstījies ļoti atvērtas, elastīgas un uz studentu vērstas sistēmas virzienā. Universitātes izaicinājums ir arī nodrošināt kvalitatīvu mācīšanas un mācīšanās procesu strauji augošam studentu skaitam — pēdējo 20 gadu laikā tas ir palielinājies no 15 000 līdz 38 000 studentu.

Šī universitāte — tāpat kā visas augstākās izglītības iestādes Beļģijas flāmu kopienā — apkopo visaptverošus datus par studentu sociālajām iezīmēm, tāpēc tai ir dati, kas apstiprina: šodienas studentu sociāli ekonomiskais raksturojums šīs paplašināšanās laikā nav būtiski mainījies. Līdz ar to pārstāvju no zemākajām sociāli ekonomiskajām grupām un migrantu kopienām starp studentiem ir ļoti maz. Lai gan ir iespējas sākt studijas universitātē, izmantojot tādus alternatīvus pieejas veidus kā iepriekš darbā iegūtās izglītības atzīšana, tas tiek izmantots reti.

Gentes Universitāte un flāmu sistēma kopumā atklāj paradoksu: masu augstākās izglītības sistēma, kam būtu jābūt atvērtai un pieejamai visiem, aizvien galvenokārt kalpo tā paša profila studentu vajadzībām kā agrāk.

Kā skaidroja mūsu sarunu biedri Gentes Universitātē, minēto paradoksu nosaka tas, ka šīs politikas izstrādes mērķis bija uzlabot sistēmu visiem tās dalībniekiem, nevis īpaši pievērsties nepietiekami pārstāvētajām vai nelabvēlīgā situācijā esošajām grupām. Turklāt citām sabiedriskajām un kultūras parādībām — īpaši tām, kas saistītas ar skolu sistēmas darba organizāciju, — ir daudz lielāka ietekme uz nelabvēlīgā situācijā esošo grupu faktisko izslēgšanu nekā augstākās izglītības līmenī ieviestajiem „pozitīvajiem” pasākumiem. Patiesi, viena no galvenajām problēmām ir tā, ka nelabvēlīgā situācijā esošie skolēni ļoti bieži neiegūst dokumentu par vidējās izglītības ieguvu un tāpēc nevar apsvērt iespēju studēt augstākās izglītības iestādē.

Universitātes pārstāvji arī paskaidroja, ka sistēma būtībā ir balstīta uz atvērtās pieejas principu, tāpēc universitāte neuzskata, ka tai būtu liela ietekme uz to, kādi studenti tajā iestājas. Turklāt akadēmiskajam orientācijas dienestam, kas gan ir labi organizēts un efektīvs, ir diezgan ierobežoti cilvēkresursi. Attiecībā uz pieejamību tā uzdevums aprobežojas ar skaidras informācijas sniegšanu vidējās izglītības otrā posma skolēniem, kas apsver iespēju studēt augstākās izglītības iestādē. Tas tiek darīts, apmeklējot skolas vai uzaicinot skolēnus uz universitāti. Tomēr šim dienestam nav pietiekamu resursu, lai tas spētu pievērsties noteiktām skolēnu grupām, tāpēc tā pienākumi neietver darbu ar talantīgiem jauniešiem, kuri neapsver augstākās izglītības ieguves iespējas tādu iemeslu dēļ, kas ir saistīti ar viņu sociālo izcelsmi.

Šis piemērs ir ļoti svarīgs, jo tas skaidri parāda divas lietas: pirmkārt, nav tādas politikas receptes, kas garantētu sekmes dalības paplašināšanā; otrkārt, nevienlīdzība sākas daudz agrākā izglītības posmā, tāpēc, lai panāktu būtiskas pārmaiņas studentu dažādības ziņā, būs nepieciešama saskaņota un ilglaicīga darbība visās izglītības pakāpēs.

1.4.2. Kā uzrunāt pareizās studentu grupas?

Apmeklējot citas izglītības iestādes ar relatīvi atvērtās pieejamības sistēmu, tika iegūta līdzīga informācija. Vācijā Āhenes Tehnoloģiju universitātē (*RWTH*) studentu uzņemšana galvenokārt balstās uz vidējās izglītības ieguves dokumentu — *Abitur*. Tur ir atvērtā pieejamība, un studenti parasti tiek uzņemti sava pirmās izvēles priekšmeta studijās, taču ne visus studentus akadēmiskais personāls uzskata par pietiekami kvalificētiem viņu izraudzītajām studiju programmām. Piemēram, inženierzinātņu programmām var pieteikties arī tad, ja skolas beigšanas dokumentā vērtējums matemātikā nav augsts. Universitāte norādīja arī to, ka tiek rīkoti savienojšie kursi tiem, kuru vidusskolas beigšanas dokuments nedod tiešu pieeju studijām, vai tiem, kuriem ir nepieciešams papildu akadēmiskais atbalsts, tomēr tie studenti, kam šādi kursi būtu visnoderīgākie, bieži tos neizmanto. Tādējādi jautājums, kas pelna izglītības iestāžu uzmanību, ir ne vien tas, vai tiek nodrošināti noteikti pasākumi un piedāvājumi, bet arī tas, kā panākt, lai tie sasniegtu īstos studentus.

Ļoti labs dalības paplašināšanas politikas piemērs tika konstatēts Korkas Universitātes koledžā Īrijā. Tur ir izstrādāta ļoti plaša dalības paplašināšanas programma, un starp dažādajām augstākajai izglītībai piesaistītajām grupām īpaši jāmin studenti invalīdi, kuru īpatsvars šajā universitātē ir lielākais Īrijā. Liela nozīme te ir arī finansiālajam stimulam dalības paplašināšanas veicināšanai; tas liecina, ka labi izstrādāta finansiālo stimulu sistēma tiešām var dot vēlamus rezultātus.

Lai iestātos augstākās izglītības iestādē, pieaugušajiem izglītības ieguvējiem skolas beigšanas dokuments nav nepieciešams, bet viņiem ir jāatbilst attiecīgo fakultāšu noteiktajiem kritērijiem. Lai gan var būt iespējams iestāties, izmantojot iepriekš iegūtās izglītības atzīšanu, tas nav oficiāli apstiprināts iestāšanās veids. Ja iestāšanās notiek netradicionāli, tas tiek darīts, balstoties uz „personisku ziņojumu”, kurā tiek sniegta informācija par darba pieredzi un mācībām, kuras tiek atzītas neformāli.

Viens no ceļiem uz augstāko izglītību ir *UCC+* programma studentiem no sociāli un ekonomiski nelabvēlīgām teritorijām, kura paredz ievērojami daudz dažādu pirmsiestāšanās pasākumu. Korkas reģionā *UCC+* programma tiek īstenota 32 skolās — no vidējās izglītības pirmā posma sākuma līdz otrā posma beigām. *UCC+* izmantošanas iespējas kritēriji ir ienākumi, labklājības statuss, medicīnas karte, nodarbošanās, skola un dzīvesvieta. Šie kritēriji nosaka, vai students ir tiesīgs izmantot šo programmu, taču negarantē tajā vietu. Noteikts vietu skaits tiek rezervēts arī tiem studentiem, kam nepietiek punktu, lai atbilstu minētajiem kritērijiem.

Ir izstrādāti arī īpaši noteikumi netipiskiem ceļiem uz iestāšanos: lai gūtu pieeju, izmantojot *DARE* programmu (studentiem invalīdiem), un saņemtu atbalstu par invaliditāti, studenta invaliditātei ir jābūt oficiāli reģistrētai. Iestājoties, izmantojot programmas *DARE* un *HEAR* (sociāli nelabvēlīgā situācijā esošo iedzīvotāju grupām), nepieciešamo punktu skaits ir samazināts. Šo programmu pamats ir ievadkurss ar sociāliem, akadēmiskiem un profesionāliem elementiem. Tajā ir gan vispārīgs ievads visiem studentiem, kurš tiek organizēts sadarbībā ar studentu mentoriem, gan pielāgota orientācija un uzņemšana tiem studentiem, kuri ir izmantojuši īpašus pieejas veidus. Ir skaidrs, ka studentu sastāva paplašināšana rada papildu slodzi studentu vispārējā un karjeras atbalsta sistēmai. Tā kā studentu atbalsta sistēma jau tā ir noslogota, tad, palielinoties tādu studentu skaitam, kam ir nepieciešams papildu atbalsts, vairāk darba neapšaubāmi būs karjeras atbalsta dienestiem.

1.4.3. Daudzveidīgā prakse saistībā ar datu apkopošanu par studentu kopumu

Izglītības iestāžu apmeklējumi apstiprināja valstu sniegto informāciju par dažādo praksi saistībā ar studentu datu apkopošanu. Dažas universitātes ziņoja, ka personisko datu apkopošanu un izmantošanu ierobežo tiesību akti par datu aizsardzību. Piemēram, Āhenes Tehnoloģiju universitātē vienīgi studentu dati, kurus drīkst reģistrēt, ir vecums, dzimums un vidējās izglītības ieguves dokumenta (*Abitur*) saņemšanas vieta. Otra galējība ir Korkas Universitātes koledža, kurai, īstenojot Īrijas Vienlīdzīgas pieejamības apsekojumu, ir jāsniedz dati par jauno studentu sociāli ekonomisko, etnisko un invaliditātes statusu, kā arī jāsniedz informācija par jaunajiem un studiju procesā esošajiem studentiem, kā arī absolventiem. Arī Gentes Universitāte ministrijai ziņo dažādus studentu kopuma raksturlielumus un spēj apkopot arī papildu informāciju, lai veiktu savu iekšējo uzraudzību. Pārējās universitātes datu apkopošanas ziņā atrodas starp šīm galējībām, taču ir skaidrs, ka prakse šajā jomā ir ļoti dažāda.

Secinājumi

Lai gan Eiropas politikas dokumentos ir uzsvērtā sociālā aspekta prioritāte augstākajā izglītībā un valstis Boloņas procesa ietvaros ir apņēmušās izstrādāt stratēģiju un definēt izmērāmus mērķus, tikai dažas valstis ir definējušas dalības un izglītības mērķus noteiktām grupām. Šīs valstis piedāvā interesantus politikas attīstības piemērus, kas ilustrē rīcību valsts līmenī un piedāvā izpētei interesantus politikas modeļus.

Šajā ziņojumā konstatētais liecina, ka sistemātiska sociālā aspekta uzraudzība daudzās augstākās izglītības sistēmās vēl nav kļuvusi par ikdienas praksi un šajā jomā vēl ir daudz darāmā. Ievērojami atšķiras tas, kuras studentu kopuma iezīmes tiek uzraudzītas un kurā augstākās izglītības procesa posmā tas notiek. Tas liecina, ka ejams vēl tāls ceļš, līdz varēs iegūt Eiropas mēroga datus par pieejamības paplašināšanos.

Apkopotie dati liecina, ka valstu līmenī vairāki jautājumi, kas ir ļoti būtiski diskusijā par nepietiekamu pārstāvību augstākajā izglītībā, bieži netiek uzraudzīti. Dati par migranta statusu tiek reģistrēti 13 sistēmās, bet dati par studentu un personāla etnisko izcelsmi — tikai astoņās. Tikai 13 sistēmās tiek apkopoti dati par studentu statusu darba tirgū pirms iestāšanās augstākās izglītības iestādē. Šī atšķirība starp politiku un uzraudzības praksi ir problēma, kas jārisina.

Pat tad, ja dati tiek apkopoti, tie ne vienmēr tiek izmantoti. Atbildot uz jautājumu par galvenajām izmaiņām, kas notikušas desmit gadu laikā, 19 sistēmas, ieskaitot lielāko daļu no tām, kuras apkopo informāciju par dažādām studentu iezīmēm, nespēja sniegt informāciju par izmaiņām studentu kopuma dažādībā.

Uzraudzības jautājums ir aktuāls arī saistībā ar iestāšanās ceļiem. Vairākās valstīs kā viens no pasākumiem augstākās izglītības pieejamības paplašināšanai tiek piedāvāti alternatīvi ceļi uz iestāšanos, taču netiek oficiāli uzraudzīti, cik studentu šos dažādos ceļus faktiski izmanto. Valstīs, kur uzraudzība notiek, viens ceļš uz augstāko izglītību lielākoties ir primārais. Ir maz piemēru tam, ka alternatīvs ceļš uz iestāšanos veidotu vērā ņemamu studiju sākēju īpatsvaru. Šie atzinumi liek jautāt, kāpēc tiem jauniešiem, kam šie alternatīvie ceļi uz iestāšanos augstākās izglītības iestādēs ir paredzēti, tie nešķiet saistoši.

Gan savienojošās programmas, gan iepriekš iegūtās izglītības atzīšana pastāv aptuveni pusē no Eiropas augstākās izglītības sistēmām, tomēr ir skaidri redzams ģeogrāfiskais dalījums, jo šīs pieejamības iespējas lielākoties ir raksturīgas Eiropas ziemeļu un rietumu daļā.

2. NODAĻA. STUDENTU NOTURĒŠANA

2.1. Ievads. Izpratne par studentu noturēšanu un atbirumu

Eiropas Savienība ir izvirzījusi mērķi panākt, lai līdz 2020. gadam augstāko vai līdzvērtīgu izglītību ieguvušo 30–34 gadus veco iedzīvotāju daļa būtu vismaz 40 %. 2011. gada Paziņojumā par Eiropas augstākās izglītības sistēmu modernizācijas programmu uzsvērts, ka, lai vairotu augstāko izglītību ieguvušo skaitu, ir jāpievēršas gan pieejamības un dalības palielināšanai augstākajā izglītībā (iekļaujot sistēmā vairāk cilvēku), gan jāpalielina absolventu īpatsvars (panākot, ka studijas pamet pēc iespējas mazāk studentu). Augstāko izglītību ieguvušo iedzīvotāju skaita palielināšana ir izvirzīta par vienu no galvenajiem dalībvalstu un augstākās izglītības iestāžu uzdevumiem, paziņojumā norādot, ka Eiropai augstākajā izglītībā ir jāiesaista plašāks sabiedrības loks un jāsamazina atbirums (*European Commission*, 2011, 3. lpp.).

Šai nodaļai par studentu noturēšanu ir trīs sadaļas. Pirmajā sadaļā ir skaidrota valstu politika studentu noturēšanas jautājumā un ietvertas stratēģisko dokumentu definīcijas un mērķi. Tajā ir izklāstīti arī konkrētu valstu mērķi saistībā ar studentu noturēšanu un absolvēšanu, kā arī raksturoti studentiem un augstākās izglītības iestādēm piemērotie finansiālie un nefinansiālie stimuli studentu noturēšanas veicināšanai. Otrajā sadaļā ir aplūkota absolvējušo studentu īpatsvara mērīšana, bet trešajā sniegta informācija par atbiruma īpatsvara aprēķināšanas metodēm.

2.1.1. Galvenie atzinumi pēdējā laikā veiktajos izglītības pētījumos

Vispārējas un vispārpieņemtas studentu noturēšanas un atbiruma definīcijas nav. Parasti par noturēšanu uzskata to, cik lielā mērā studenti paliek augstākās izglītības iestādē un turpina studijas, lai pabeigtu studiju programmu noteiktā laika posmā. Ar šo priekšstatu ir saistīts „atbiruma” jēdziens, proti, tie ir indivīdi, kas, priekšlaicīgi pametot augstākās izglītības programmu, to nepabeidz un augstskolu neabsolvē. Termins „absolventu īpatsvars” apzīmē aprēķināto studijas sākušo studentu daļu, kuri studijas pabeigs. Dažās valstīs absolventu īpatsvars „ietver aplēses par tiem, kuri pirms augstskolas pabeigšanas mainīs programmu” (*Quinn*, 2013, 61. lpp.). Savukārt divas bieži izmantotas „noturēšanas” definīcijas ir: „palikšana augstākajā izglītībā līdz tās iegūšanai” un „augstākajā izglītībā palikušo studentu īpatsvars vienu gadu pēc iestāšanās” (*Gazeley and Aynsley*, 2012, 5. lpp.).

Lai uzlabotu studentu noturēšanu, augstākās izglītības iestādēm ir jāidentificē un jāatbalsta dažādu studentu grupu vajadzības. Pētījums liecina, ka īpaša uzmanība ir jāvelta pirmā kursa studentiem un viņu prasmju pilnveidei. Lai panāktu studentu noturēšanu un veicinātu sekmīgas studijas, viens no galvenajiem uzdevumiem ir informācijas, konsultāciju un atbalsta sniegšana (*Gazeley and Aynsley*, 2012).

„Lai gan studentu noturēšana ir būtisks izpildes rādītājs, faktiski tas ir sociālā taisnīguma jautājums nodrošināt, lai tie studenti, kas iesaistīti augstākajā izglītībā saskaņā ar dalības paplašināšanas programmu, studiju nepabeigšanas gadījumā tiktu aktīvi pasargāti no psiholoģiskām, finansiālām un/vai emocionālām sekām, ja tas nav noticis paša studenta izvēles dēļ” (*Gazeley and Aynsley*, 2012, 15. lpp.). Kā norāda Dž. Kvinna (*Quinn*), studentu atbirumu ietekmē gan sociālie faktori, gan arī augstākās izglītības politika un prakse (*Quinn*, 2013, 60. lpp.). Patiesi, augstākās izglītības nacionālās rīcībpolitikas esamība, kā arī konkrētu pasākumu īstenošana un uzraudzība ir būtiski soļi ceļā uz sekmīgu dalības paplašināšanu augstākajā izglītībā.

2.2. Nacionālā studentu noturēšanas rīcībpolitika

2.2.1. Definīcijas

Lai gan tādi termini kā „studentu noturēšana”, „absolvēšana”, „izglītību apliecinoša dokumenta saņemšana” un „atbirums” politikas dokumentos tiek izmantoti bieži, to definīcijas dažādās valstīs var atšķirties. Dažās izglītības sistēmās ir izstrādātas definīcijas visiem vai vismaz dažiem no šiem terminiem, savukārt citās valstīs tos izmanto bez definēšanas. Kā liecina pētījuma dati, tās valstis, kas šos terminus definē, dažādos veidos apvieno dažādus šo terminu komponentus un attiecina tos uz dažādiem laika posmiem (Quinn, 2013, 61. lpp.).

Aptuveni divas trešdaļas atbildējušo valstu savās augstākās izglītības sistēmās ir definējušas terminus „studentu noturēšana”, „absolvēšana” un „atbirums”. Dažas valstis paskaidro, ka šo terminu definīcijas ir izstrādātas statistikas datu apkopošanai un tās neparādās stratēģiskajos dokumentos, savukārt vairākas citas valstis izmanto šos terminus tiesību aktos un citos oficiālos dokumentos, pat ja tie nav definēti. Piemēram, Čehijas Republika norāda, ka šie termini nav oficiāli definēti, bet tiek plaši izmantoti valsts un institūciju publicētajos dokumentos un ziņojumos par augstāko izglītību, līdz ar to ir iespējams iegūt to interpretāciju dažādos dokumentos. Arī Ungārijā tiesību aktos par augstāko izglītību tiek izmantoti termini „studentu noturēšana” un „absolvēšana”, lai gan tie nav definēti.

No minētajiem trim terminiem visbiežāk ir definēta „absolvēšana”. Šī jēdziena definīcijas nav vienveidīgas un izceļ vairākus aspektus. Dažas izglītības sistēmas koncentrējas uz eksāmenu sekmīgu nokārtošanu un izglītības dokumenta saņemšanu programmas pēdējā gadā (Beļģija (vācu un flāmu kopiena) un Polija). Citas valstis (Grieķija, Spānija, Francija, Melnkalne un Norvēģija) savās definīcijās ietver kredītpunktus („nepieciešamais kredītpunktu skaits”), gadus („noteikts gadu skaits”) vai citu studiju ilguma formulējumu („nominālais ilgums” vai „plānotais laiks”). Visbeidzot, Austrija un Zviedrija „absolvēšanas” definīcijā izmanto šķērsgriezuma mērījumu, proti, uzskata, ka „absolvēšanas” rādītājs ir to absolventu skaits kalendārajā gadā, kuri ir sākuši programmas apguvi pirms noteikta gadu skaita.

Dažās valstīs ir izstrādāta termina „studentu noturēšana” definīcija. Vairākas no tām šo terminu skaidro kā „prasības” attiecībā uz studiju programmas apguves gaitu, nevis pievērš uzmanību tam, cik studentu paliek augstākajā izglītībā un turpina studijas. Piemēram, tās nosaka maksimālo studēšanas ilgumu, lai studijas varētu tikt uzskatītas par sekmīgi pabeigtām. Studentu noturēšanas rādītājs var būt saistīts arī ar noteikta vērtējuma iegūšanu eksāmenos.

Lai **Beļģijas (vācu kopienas)** studenti varētu turpināt studijas nākamajā kursā, viņiem ir jāiegūst vismaz 50 % no maksimālā vērtējuma katrā eksāmenā, un kopvērtējumam ir jābūt vismaz 60 % no maksimuma.

Čehijas Republikā saskaņā ar statistikas definīciju noturēšana attiecas uz studentiem, kas ir sākuši un vēl nav pabeiguši studiju programmas apguvi augstākās izglītības iestādē, vai studentiem, kam nav studiju pārtraukuma, kas būtu ilgāks par trim gadiem. Parasti augstākās izglītības iestādes savos studiju un eksāmenu noteikumos definē „maksimālo studiju laiku”, kurā var būt vai nebūt iekļauts pārtraukuma periods.

Grieķijā studiju ilgums nedrīkst pārsniegt to semestru skaitu, kas ir nepieciešams, lai iegūtu izglītību saskaņā ar indikatīvajām izglītības satura norādēm, plus četrus semestrus.

Norvēģijā tiek ņemts vērā tas, vai studenti sekmīgi pāriet uz nākamo semestri un nākamo studiju gadu, bet **Apvienotajā Karalistē (Skotijā)** tas, vai studenti turpina studijas tajā pašā augstākās izglītības iestādē tajā pašā vai citā programmā.

Termins „atbirums”, ko bieži uzskata par nievājošu vārdu, tiek izmantots reti; tā vietā bieži tiek lietots kāds formālāks termins, piemēram, „izglītības ieguves neturpināšana” vai „pārtraukšana”.

Tajās valstīs, kur terminam „atbirums” ir statistikas definīcija, tiek izmantots ļoti līdzīgs formulējums, piemēram, studenti sāk studijas noteiktā akadēmiskajā gadā, bet „pēc viena gada” vairs nav reģistrēto

studentu skaitā (Somija, Portugāle un Apvienotā Karaliste). Apvienotajā Karalistē šī definīcija ir plašāka attiecībā uz nepilna laika studijām, nosakot periodu „pēc diviem gadiem”.

Dažās valstīs ir definēts maksimālais studiju ilgums, paredzot, ka studenti šajā laikā vai nu pabeidz studijas, vai tiek pieskaitīti atbirumam.

Exmatrikulation, kā definējusi **Beļģija (vācu kopiena)**, attiecas uz tiem, kam ir nepieciešami vairāk nekā divi standarta studiju periodi.

Čehijas Republikā atbirums nozīmē to, ka studenti sāk studijas augstākās izglītības iestādē un vai nu nespēj tās sekmīgi pabeigt, vai nestudē tajā pašā izglītības pakāpē trīs gadus pēc kārtas. Ja students vienlaikus sāk studijas vairāk nekā vienā programmā un pabeidz tikai vienu no tām, tas netiek uzskatīts par atbirumu.

Dažas valstis „atbirumu” saista tieši ar studenta neregistrēšanos nākamā akadēmiskā gada sākumā (Spānija, Itālija un Norvēģija).

2.2.2. Virsmērķi un mērķi

Pamatojoties uz respondentvalstu sniegto informāciju, studentu noturēšanas rīcībpolitikas virsmērķiem ir raksturīgas šādas galvenās iezīmes.

1. Ātrākas studijas: studiju programmas pabeigšana noteiktā laikā

Masu augstākās izglītības un ekonomiskā saspīlējuma laikmetā akadēmiskā grāda ieguvei paredzētā laika samazināšana var būt būtisks programmas elements, lai uzlabotu valsts finanšu izlietojuma efektivitāti. Dažas valstis īsteno dažādus pasākumus, lai mudinātu studentus pabeigt studijas paredzētajā laika posmā. Par to liecina augstākās izglītības virsmērķi tādās valstīs kā Dānija, Ungārija, Slovēnija un Norvēģija. Dānija uzsver, ka pēdējos gados studenti tiek rosināti sākt studijas ātrāk, mazākā vecumā, un iegūt augstāko izglītību īsākā laikā. Ungārija aicina augstākās izglītības iestādes pievērst uzmanību studentu noturēšanai un mudina studentus pabeigt studiju programmu ierobežotā laika posmā. Arī Slovēnija velta pastiprinātu uzmanību absolventu īpatsvara palielināšanai un studiju pabeigšanai nepieciešamā laika saīsināšanai. Lielāks absolventu īpatsvars ir arī viens no Norvēģijas augstākās izglītības kvalitātes reformas mērķiem, kur studiju pabeigšana studiju programmai paredzētajā laikā ir būtisks augstākās izglītības kvalitātes kritērijs.

Šie dati skaidri apliecina pēdējos gados vērojamo tendenci ierobežot studijām pieejamo laiku.

2. Pievēršanās noteiktai studiju jomai, ciklam vai studentu grupai

Lai gan dažās valstīs ir tendence pievērst uzmanību visu studentu absolvēšanai, Spānijas un Apvienotās Karalistes (Skotijas) stratēģiskajos dokumentos tiek uzsvērtas atsevišķas studentu grupas. Apvienotajā Karalistē (Skotijā) ir īpašs virsmērķis uzlabot no nelabvēlīgiem rajoniem nākošo studentu noturēšanas rādītāju, kā arī uzlabot studentu noturēšanu kopumā. Savukārt Spānijas kopējā noturēšanas uzlabošanas politika īpaši pievēršas studentu dzimumu vienlīdzībai un invalīdiem.

Dažās valstīs īpaša uzmanība tiek veltīta absolvēšanas rādītājiem tajās studiju jomās, kuras tiek uzskatītas par prioritārām, visbiežāk — pateicoties to ietekmei uz ekonomisko attīstību. Tas ir raksturīgi Igaunijai, Īrijai, Melnkalnei un Polijai, kur uzmanības centrā ir matemātika, dabaszinātnes un tehnoloģijas.

Visos minētajos valstu piemēros ir redzami apzināti centieni definēt virsmērķus, kas sekmē uz zināšanām balstītu ekonomiku. Tie cenšas nodrošināt labāk izglītotu darbaspēku, apvienojot ekonomiskās vajadzības ar sociālā taisnīguma mērķiem.

3. Atbiruma samazināšana, saglabājot atvērtās pieejamības politiku

Daudzas valstis uzņemšanai augstākajā izglītībā piemēro neselektīvo jeb atvērtās pieejamības politiku (sk. 1. nodaļu), tomēr pierādījumi liecina, ka šādā sistēmā atbirums ir lielāks. Atsevišķās valstīs, piemēram, Austrijā, tā dēļ tiek īstenoti īpaši pasākumi atbiruma mazināšanai, vienlaikus saglabājot atvērtu pieejamību.

Austrija uzskata, ka augstākās izglītības pieejamības un studentu skaita pieauguma regulēšana populārākajās studiju programmās ir nepieciešama, bet vienlaikus augstākās izglītības iestādēm būtu jācenšas samazināt augstos atbiruma rādītājus, saglabājot augstākās izglītības „atvērtās pieejamības” politiku.

Itālija, kur ir vispārēja atvērtās pieejamības politika ar ierobežojumiem dažās studiju jomās, un Kipra, kur atvērtā pieejamība ir universitātēs, bet ierobežotā pieejamība — profesionālās augstākās izglītības sektorā (sk. 1. nodaļas 1.1. attēlu), arī norāda uz nepieciešamību samazināt atbirumu un min to kā vienu no galvenajiem izglītības virsmērķiem.

4. Mērķi

Skaidri un precīzi mērķi, kas saistīti ar studentu noturēšanas sekmēšanu, nav redzami bieži. To vietā valstis parasti norāda vispārīgu mērķi samazināt atbirumu, veicināt studentu noturēšanu un studiju absolvēšanu. Daudzas valstis norāda arī uz „ES 2020” nacionālajiem mērķiem attiecībā uz augstāko izglītību (ES mērķis ir panākt, lai augstākā izglītība būtu 40 procentiem 30–34 gadus veco iedzīvotāju). Jāpiemin tomēr, ka atsaukšanās uz šiem ES mērķiem nav īpaši saistāma ar noturēšanas un atbiruma īpatsvaru, jo izglītības mērķi var tikt sasniegti bez jebkādiem uzlabojumiem noturēšanas ziņā.

Tomēr vairākas valstis ir noteikušas konkrētus mērķus.

Īrijas IKT rīcības plāns nosaka mērķi līdz 2014. gadam uzlabot noturēšanas īpatsvaru dabaszinātņu, tehnoloģiju, inženierzinātņu un matemātikas priekšmetos par 7 % universitāšu sektorā un par 9 % tehnoloģiju institūtu sektorā.

Kipra mēģina samazināt to studentu skaitu, kuri atkārtoti nenokārto eksāmenus, lai samazinātos to studentu skaits, kuri nepabeidz augstākās izglītības ieguvu sešos studiju gados.

Slovēnija norāda, ka līdz 2020. gadam par divām trešdaļām ir jāsamazina to studentu procentuālā daļa, kuri iestājas augstākās izglītības iestādēs, bet tās neabsolvē; pašlaik šis rādītājs ir 35 %.

Somijas mērķis ir samazināt jauno politehnisko zinātņu absolventu vidējo vecumu līdz 24,1 gadam, bet maģistra grāda ieguvēju vidējo vecumu — līdz 26,3 gadiem.

Apvienotajā Karalistē augstākās izglītības iestāžu studentu noturēšanu un absolvēšanu mēra Augstākās izglītības statistikas aģentūra (*HESA*). **Anglijā** augstākās izglītības iestādes slēdz pieejamības līgumus, kurus vērtē Taisnīgas pieejamības birojs, kas analizē augstākās izglītības iestāžu pieejamību, vadoties pēc *HESA* studentu dalības paplašināšanas un noturēšanas rādītājiem un kritērijiem. Savukārt **Skotijā** dati tiek izmantoti, lai mēritu universitāšu progresu, balstoties uz izpildes līgumos paredzētajiem noturēšanas mērķiem. 2012./13. akadēmiskajā gadā augstākās izglītības iestādes ir izvirzījušas mērķi saglabāt esošajā līmenī vai uzlabot to studentu noturēšanu, kas nāk no nelabvēlīgākajā situācijā esošajām 20 % un 40 % iedzīvotāju kategorijām, kuras definētas Skotijas Nelabvēlīgo teritoriju attīstības indeksā (*SIMD 20/40*); pastāvīga uzmanība tiek pievērsta arī jebkuras izcelsmes studentu noturēšanai. Konkrētie mērķi dažādās izglītības iestādēs ir atšķirīgi.

Melnkalnē ir noteikts mērķis līdz 2020. gadam samazināt atbiruma īpatsvaru līdz 10 % un ik gadu palielināt absolventu skaitu dabaszinātņu un tehnoloģiju programmās par 10 %.

2.3. Pasākumi

Lai sasniegtu centrālajā, reģionālajā vai iestādes līmenī noteiktos virsmērķus un mērķus, valstu izglītības sistēmās ir jāizstrādā un jāīsteno konkrēti pasākumi. 2.3.1. sadaļā ir aprakstīti vispārējie pasākumi studentu noturēšanas uzlabošanai, bet 2.3.2. sadaļā — konkrēti studentiem un augstākās izglītības iestādēm paredzēti finansiālie stimuli un citi veicināšanas pasākumi.

2.3.1. Vispārējie pasākumi saistībā ar studentu noturēšanu un atbirumu

Studentu noturēšana

Valstis īsteno dažādus pasākumus, kuru nolūks ir sekmēt studentu noturēšanu un augstākās izglītības studiju absolvēšanu. Dažas izglītības sistēmas vairāk pievēršas pasākumiem, kas orientēti uz studentiem, lai palīdzētu viņiem tikt galā ar studiju slodzi un gūt par tām labāku izpratni. Valstis var piedāvāt arī pārorientācijas politikas sistēmu, kas ļauj studentiem nomainīt programmu, neizstājoties no augstākās izglītības iestādes (Beļģijas franču un flāmu kopiena). Citās valstīs, piemēram, Francijā, lai uzlabotu studentu noturēšanas rādītājus, ir izstrādāta vispārēja atbalsta pasākumu pakete.

Dānijā tiek īstenoti vairāki konkrēti pasākumi, kas saistīti ar studiju organizāciju. Katru akadēmisko gadu studentiem jābūt reģistrētiem studiju programmas kursos ar attiecīgu eksāmenu kārtošānu 60 ECTS vērtībā. Iespēja anulēt reģistrāciju pirmajam eksāmenam ir atcelta. Lai palīdzētu studentiem saistībā ar studiju saturu, visām augstākās izglītības iestādēm līdz 2020. gadam ir jāpalielina vasaras kursu piedāvājums. Augstākās izglītības iestādēs uz vietas tiek ieviesta arī labāka sistēma studiju kredītpunktu pārņemšanai uz studijām citā izglītības iestādē vai uz citu studiju programmu. Vēl viens sasniedzams mērķis ir labāka pāreja no bakalaura studiju programmas uz maģistra studiju programmu. Universitāšu attīstības līgumā ar Zinātņu, inovācijas un augstākās izglītības ministriju ir ietverti trīs līdz pieci obligātie mērķi, kurus nosaka ministrs, un trīs līdz pieci mērķi, kurus izvēlas pašas iestādes. Viens no obligāti nosakāmajiem mērķiem ir ātra studiju pabeigšana.

Valstis var situāciju analizēt arī centrālajā līmenī, balstoties uz augstākās izglītības iestāžu praksi, un censties sekmēt informācijas apmaiņu par labo praksi.

Apvienotajā Karalistē (Anglijā, Velsā un Ziemeļīrijā) tiek īstenoti projekti, lai identificētu, izvērtētu un izplatītu iestāžu analīzi un labo praksi saistībā ar studentu noturēšanu. Atsevišķas iestādes plāno pieeju studentu noturēšanas jautājumam apraksta savos pieejamības līgumos, taču ne vienmēr šie mērķi tiek konkretizēti skaitliskā izteiksmē.

Apvienotajā Karalistē (Skotijā) Skotijas Finansējuma padomei (SFC), kas finansē Skotijas universitātes, ir noslēgts rezultātu līgums ar katru universitāti. Rezultātu līgumos ir noteikts, ko universitātes pašlaik dara un ko plāno darīt, lai mērītu un uzlabotu studentu noturēšanu. Kur tas ir nepieciešams, SFC un augstākās izglītības iestādes ir vienojušās par mērķiem saistībā ar noturēšanas uzlabošanu vai saglabāšanu esošajā līmenī.

Atbirums

Izglītības sistēmām ir dažādas pieejas studentu atbirumam, taču virsmērķis ir viens — samazināt atbiruma īpatsvaru. Minētās pieejas paredz vai nu problēmu risināšanu izglītības iestādēs, vai uz studentiem vērstas rīcībpolitikas izstrādāšanu. Tās izglītības sistēmas, kas vērš uzmanību uz izglītības iestādēm, cenšas rast veidu, kā tās motivēt samazināt atbirumu. Piemēram, Beļģija (flāmu kopiena) uzsver augstākās izglītības iestāžu darba rezultātu finansēšanu. Tas nozīmē, ka augstākās izglītības iestādēm tiek piemēroti finansiāli stimuli, lai tās pievērstu uzmanību studentu noturēšanai: jo mazāk studentu pabeidz studijas, jo mazāku finansējumu tās saņem. Austrijā ar atbirumu saistīto problēmu risināšanai ar universitātēm tiek slēgti izpildes līgumi.

Vairākās valstīs augstākās izglītības iestādes īsteno tieši uz studentiem vērstu politiku un cenšas īstenot procesus, kas palīdzētu sekmīgi pabeigt studijas, tā novēršot atbirumu. Piemēram, Kiprā augstākās izglītības iestādes identificē studentus, kuri atkārtoti nespēj nokārtot eksāmenus, un sniedz viņiem tālākas studiju konsultācijas.

Ir grūti atrast tādu valstu piemērus, kur studenti pēc priekšlaicīgas studiju pamešanas tiktu uzraudzīti. Tomēr Augstākās izglītības statistikas aģentūra (HESA) Apvienotajā Karalistē seko līdz tam, vai studenti turpina studijas tajā pašā izglītības iestādē, studē citā izglītības iestādē vai neturpina augstākās izglītības ieguvu.

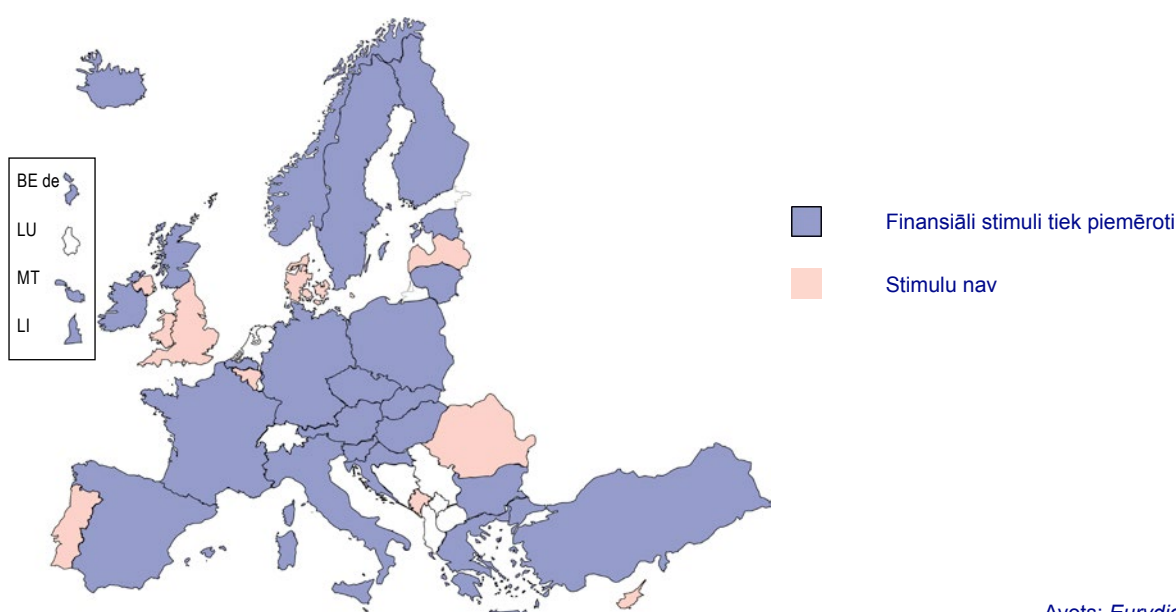
2.3.2. Stimulu piemērošana studentiem un augstākās izglītības iestādēm

Studentiem piemērotie stimuli

Divdesmit sešas izglītības sistēmas apgalvo, ka piemēro finansiālus stimulus, lai rosinātu studentus pabeigt studijas ierobežotā laika posmā.

Tikai astoņas izglītības sistēmas norāda, ka šādus finansiālus stimulus nav ieviesušas. Dažās valstīs to trūkums var būt cieši saistīts ar studiju maksas un atbalsta sistēmas īpatnībām. Piemēram, prasība segt noteiktu maksu var tikt uzskatīta par faktoru, kas daudziem studentiem ir pietiekami motivējošs, lai studijas tiktu pabeigtas paredzētajā laikā.

2.1. attēls. Stimulu piemērošana studentiem, veicinot studiju pabeigšanu noteiktā laika posmā, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Piezīme

Dānija. Stimulus plānots ieviest no 2015. gada 1. janvāra.

Studiju maksu var uzskatīt par nozīmīgu rīku pat dažās tādās valstīs, kur studiju maksa oficiāli nav ieviesta. Izglītības sistēmās, kur jāsedz administratīvā maksa vai kur ir valsts finansētu vietu sistēma, studenti studiju maksu sedz tikai tad, ja viņi pārsniedz stratēģiskajos dokumentos noteikto studiju ilgumu (Čehijas Republika, Lietuva, Ungārija, Slovākija un Turcija). Spānijā studenti maksā lielāku studiju maksas daļu tad, ja viņi uz kādu priekšmetu reģistrējas vairāk nekā vienu reizi.

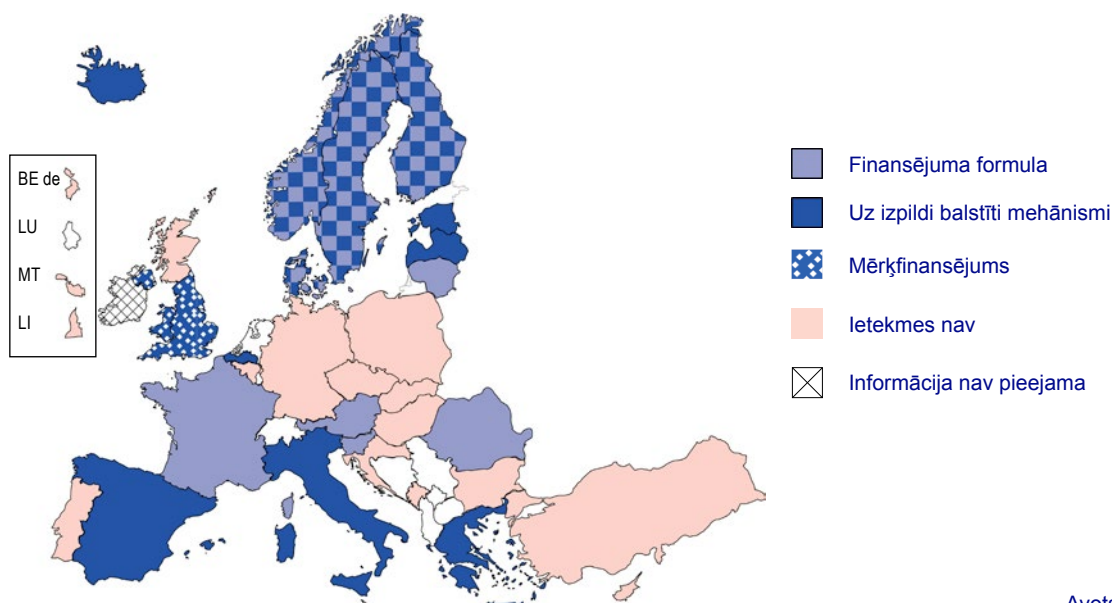
Spānijā, reģistrējoties uz studiju priekšmetu pirmo reizi, studenti sedz 15 % no faktiskajām kredītpunktu izmaksām. Reģistrējoties otro reizi, viņi sedz 50 %, bet trešo reizi — 100 %.

Atbildot uz jautājumu par finansiāliem stimuliem, kas mudinātu studentus pabeigt studijas noteiktā laika posmā, valstis parasti piemin studentu finansiālā atbalsta mehānismus, kuru pieejamība ir ierobežota laikā. Piemēram, 18 valstīs tiem studentiem, kam ir bijusi piešķirta stipendija, arī turpmāk ir tiesības to saņemt, ja viņi sekmīgi pabeidz katru studiju gadu vai stratēģiskajos dokumentos noteikto laika posmu.

Stimulu piemērošana augstākās izglītības iestādēm

Valstis var izveidot arī mehānismus, kas augstākās izglītības iestādēm nodrošina papildu finansējumu, ja tās apliecina, ka studenti programmu apgūst plānotajā laikā. 2.2. attēlā redzama saikne starp absolvēšanas un/vai atbiruma īpatsvaru un augstākās izglītības iestāžu finansēšanu. Interesanti, ka pusē no Eiropas augstākās izglītības sistēmām absolvēšanas vai atbiruma rādītāju uzlabošanās iestāžu finansējumu nekādi neietekmē. Pārējās valstīs šāda ietekme ir un tiek izmantoti dažādi mehānismi.

2.2. attēls. Absolvēšanas un/vai atbiruma īpatsvara ietekme uz augstākās izglītības iestāžu finansējumu, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Vienpadsmit valstīs tiek izmantoti uz izpildi balstīti mehānismi, kas daļu no iestādes finansējuma saista ar faktiskajiem rezultātiem noteiktā periodā. Šāds finansējums var būt balstīts uz noteiktu iznākumu, piemēram, absolventu skaitu, vai ieguldījumu, piemēram, tādu studentu vai darbinieku skaitu, kuriem ir raksturīgas noteiktas iezīmes.

Deviņās valstīs tiek izmantota finansējuma formula, saskaņā ar kuru konkrēti faktori automātiski nosaka finansējuma piešķiršanu augstākās izglītības iestādēm. Apvienotā Karaliste (Anglija, Velsa un Ziemeļīrija) ir vienīgā valsts, kur tiek izmantots mērķfinansējums. Tas ir balstīts uz izdevumu kategorijām, proti, augstākās izglītības iestāžu izdevumi ir tieši saistīti ar noteiktām funkcijām, virsmērķiem un mērķiem (Salmi and Hauptman, 2006, 9. lpp.; Lepori et al., 2007, 88. lpp.).

Kā redzams 2.2. attēlā, Ziemeļvalstis ir vienīgās Eiropas valstis, kur parasti tiek izmantoti divi stimulu veidi — finansējuma formula un uz izpildi balstīts mehānisms.

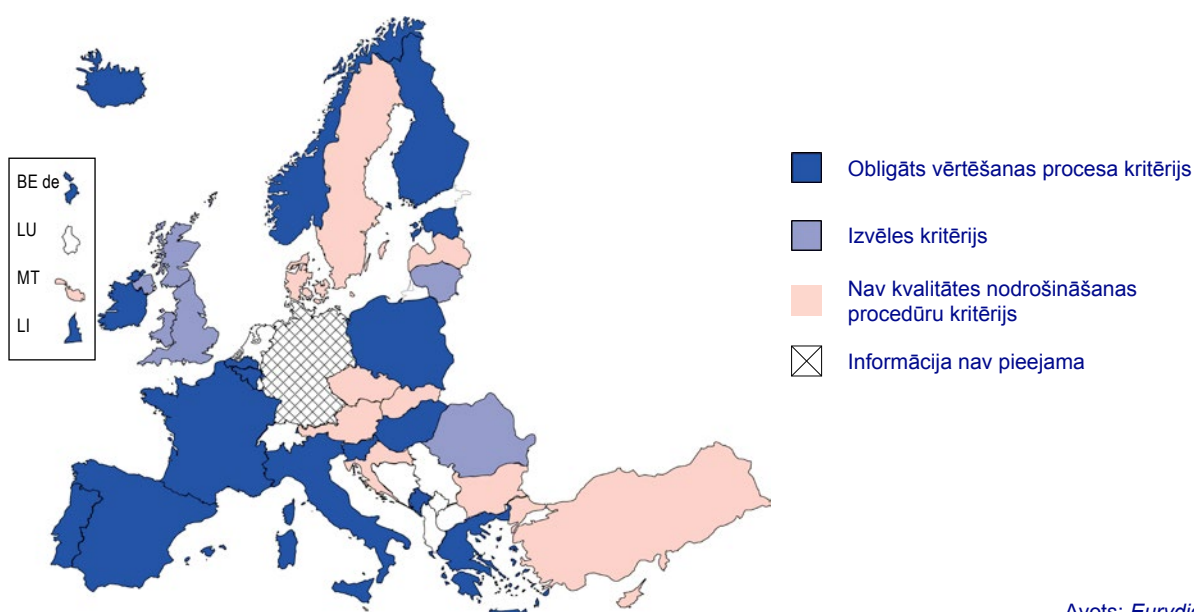
Attiecībā uz ārējās kvalitātes nodrošināšanas sistēmām absolvēšanas un/vai atbiruma īpatsvars tiek uzskatīts par būtisku kritēriju 18 izglītības sistēmās. Septiņās valstīs tas tiek ņemts vērā gan programmas, gan izglītības iestādes vērtēšanā. Citās 11 augstākās izglītības sistēmās tas tiek izmantots kā kvalitātes nodrošināšanas kritērijs vai nu izglītības iestādes līmenī (Īrija, Itālija, Ungārija, Somija un Norvēģija) vai programmas līmenī (Beļģija (flāmu, franču un vācu kopiena), Grieķija, Polija un Portugāle).

Lietuvā, Rumānijā un Apvienotajā Karalistē absolvēšanas un/vai atbiruma īpatsvars ir izvēles kritērijs vērtēšanā. Skotijā Kvalitātes kodekss — kvalitātes nodrošināšanas aģentūras darbības pamatprincipu kopums — paredz, ka augstākās izglītības nodrošinātāji ir izveidojuši sistēmu absolvēšanas īpatsvara

uzlabošanai, tomēr absolvēšanas un/vai atbiruma īpatsvars nav tiešs kvalitātes nodrošināšanas kritērijs. Līdzīgi Beļģijā (flāmu kopienā) atbiruma īpatsvara samazināšana un absolvēšanas īpatsvara palielināšana nav „kritērijs”, taču tur ir kritērijs, kas saistīts ar to, cik liela ir studenta iespēja sekmīgi pabeigt programmu, ja viņš izrāda pietiekamu piepūli. Šajā ziņā atbiruma īpatsvars ir rādītājs, kas liecina par studenta iespējām sekmīgi pabeigt programmu.

Vienpadsmit valstis apgalvo, ka informācija par absolvēšanas un/vai atbiruma īpatsvaru nav ārējās kvalitātes nodrošināšanas sistēmu izmantots kritērijs.

2.3. attēls. Absolvēšanas un/vai atbiruma īpatsvars kā ārējās kvalitātes nodrošināšanas sistēmu izmantots kritērijs, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

2.4. Absolventu īpatsvara mērīšana

Vairums izglītības sistēmu sistemātiski mēra absolventu īpatsvaru pirmā un otrā augstākās izglītības cikla beigās, tomēr 13 valstīs šis rādītājs netiek sistemātiski aprēķināts. Tas rada bažas, jo dažas no šīs grupas valstīm ir tādas, kurās ir studentu noturēšanas un studiju absolvēšanas veicināšanas rīcībpolītika, bet trūkst pamatdatu, lai analizētu šīs politikas ietekmi. Valstis, kurās absolventu īpatsvars netiek sistemātiski mērīts, sniedz dažādus attaisnojumus. Dažās šis rādītājs tiek mērīts tikai sporādiski, bet citas nespēj sniegt datus par visām augstākās izglītības iestādēm, līdz ar to nevar noteikt kopainu valstī. Vairākas valstis spēj iegūt šo rādītāju secinājumu ceļā, balstoties uz citiem apkopotajiem datiem, bet to regulāri neaprēķina un npublicē.

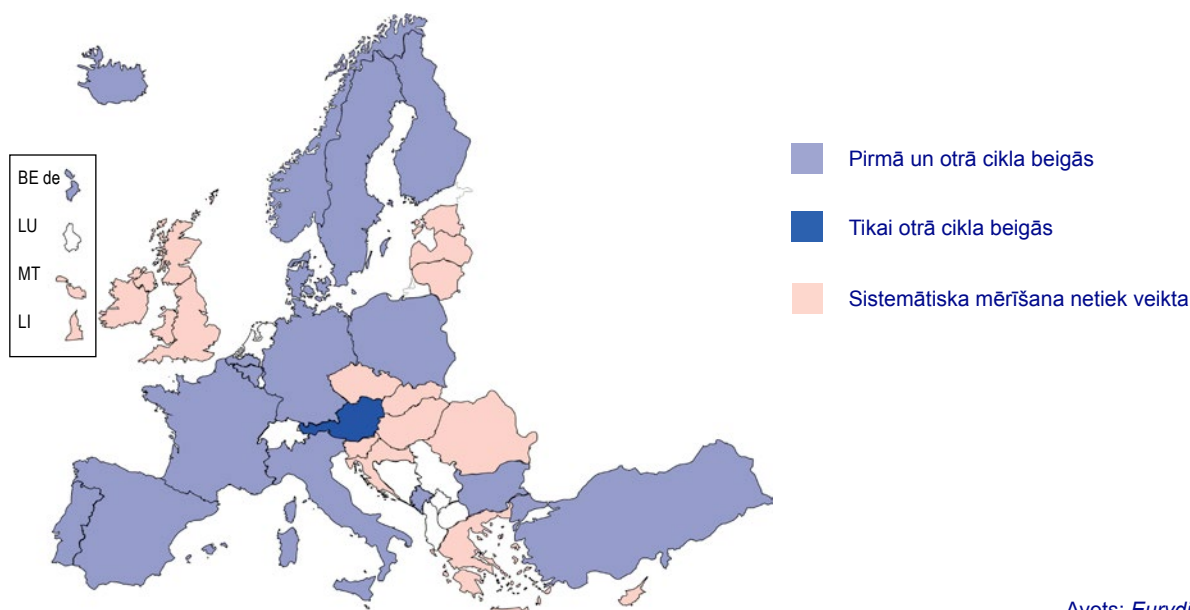
Čehijas Republikā absolventu īpatsvars tiek mērīts, bet ne sistemātiski. Parasti tas tiek aprēķināts *Eurostat* papildu moduļiem par augstāko izglītību, bet netiek izmantots, politikas veidotājiem pieņemot lēmumus.

Spānijā absolventu īpatsvara dati tiek aprēķināti saistībā ar akreditācijas procedūrām. Spānijas izdevumā „Universitāte skaitļos” ir atrodams absolventu īpatsvars dažās, bet ne visās universitātēs. Šie dati tomēr netiek izmantoti valsts vidējā rādītāja iegūšanai.

Latvijā absolventu īpatsvars netiek mērīts, bet to var aprēķināt no datiem, kas ietverti statistikas ziņojumos, kurus sagatavojušas un iesniegušas augstākās izglītības iestādes.

Lietuvā dati par augstskolu absolvēšanu ir pieejami izglītības pārvaldības informācijas sistēmā (ŠVIS), taču līdz šim absolventu īpatsvars nav ticis sistemātiski mērīts. Neregulāri iegūtā informācija par absolventu skaitu tomēr tiek izmantota augstākās izglītības iestāžu ārējās vērtēšanas rādītājos un politikajās debatēs.

2.4. attēls. Sistemātiska absolventu īpatsvara mērīšana, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Piezīmes

Grieķija. Pirmais absolventu īpatsvara datu kopums būs pieejams 2014./15. akadēmiskajā gadā.

Apvienotā Karaliste. Absolventu īpatsvars Apvienotajā Karalistē tieši netiek mērīts. HESA apkopo „plānotos rezultātus”, prognozes par to pilna laika pirmās augstākās izglītības pakāpes studiju sācēju īpatsvaru, kas pēc 15 gadiem, visticamāk, būs „beigu stadijā”, proti, būs pabeiguši augstāko izglītību (t. i., ieguvuši augstāko izglītību apliecinājošu dokumentu), būs pārcelti uz citu izglītības iestādi vai nebūs bijuši iesaistīti augstākās izglītības ieguvē divus secīgus gadus.

Dažas valstis sniedz informāciju par augstāko izglītību apliecinājoša dokumenta ieguvēju skaitu, nevis absolventu īpatsvaru.

Grieķijā ik gadu tiek apkopoti dati tikai par tiem, kas ieguvuši augstākās izglītības dokumentu standarta laika posmā un pārsniedzot noteikto laika posmu ($n + 4$ semestri).

Maltas Universitāte publicē absolūtos skaitļus par augstākās izglītības dokumenta ieguvējiem gadā, bet valsts statistikas datu par absolventu īpatsvaru nav.

Slovākijā tiek mērīts tikai absolūtais studentu skaits (jaunie studenti un izglītības dokumenta ieguvēji). Datus par absolventu īpatsvaru nodrošinās centrālais studentu reģistrs, kas pašlaik tiek testēts.

Rumānija un Zviedrija paskaidro, ka absolventu īpatsvars kā tāds netiek aprēķināts, bet abām valstīm ir informācija par izsniegto diplomu skaitu.

Rumānijā absolventu īpatsvars netiek mērīts tieši, bet to var iegūt no dažādām procedūrām, piemēram, no izsniegtajiem dokumentiem par akadēmiskā grāda ieguvē.

Zviedrijā diplomu skaits ik gadu tiek mērīts gan abiem augstākās izglītības cikliem, gan programmām, kuras nav sadalītas ciklos. Ne visi studenti nolemj izņemt savu akadēmiskā grāda diplomu, tāpēc faktiskais absolventu īpatsvars pirmajā un otrajā ciklā ir lielāks.

Interesanti, ka, balstoties uz iesniegtajiem datiem, kas atspoguļoti 1. nodaļas 1.1. attēlā, visām valstīm ir vispārēja politika dalības paplašināšanai augstākajā izglītībā un gandrīz visas valstis ziņo, ka tām ir noteikti arī vispārēji mērķi attiecībā uz iegūstamās izglītības pakāpi. Turpretim atbildes par apkopotajiem datiem liecina, ka dažas valstis neveic sistemātisku savas politikas rezultāta vērtēšanu pēc tā, kāds ir absolventu īpatsvars, līdz ar to nacionālās politikas īstenošana realitātē ir mazliet neskaidra.

Valstis tika lūgtas atbildēt, vai absolventu īpatsvars tiek mērīts arī speciālās studentu grupās, proti, nepietiekami pārstāvētās sabiedrības grupās, kuras var definēt un uzraudzīt saistībā ar konkrētiem politikas mērķiem. Iesnēgtie dati ar dažiem izņēmumiem skaidri liecināja, ka datu par šīm grupām nav. Dati ir apkopoti vienīgi par dzimumu, ko gan vairāk nodrošina sistemātiska studentu pamatiezīmju apkopošana, nevis mērķtiecīga izvēle saistībā ar atsevišķām grupām. Tikai Polija īpaši norāda absolventu invalīdu īpatsvara datus. Beļģijā (flāmu kopienā) tiek uzraudzīts absolventu īpatsvars starp pirmās paaudzes studentiem (t. i., tiem studentiem, kuru vecāki nav ieguvuši augstāko izglītību). Francijā absolventu īpatsvara datu apkopojumā tiek identificēts studentu sociāli ekonomiskais statuss. Lietuvā absolventu īpatsvars konkrētās grupās tiek aprēķināts tikai valsts finansēto studentu daļai. Citādi valstis vai nu uzrauga absolventu īpatsvaru no visa studentu kopuma, vai neuzrauga to vispār.

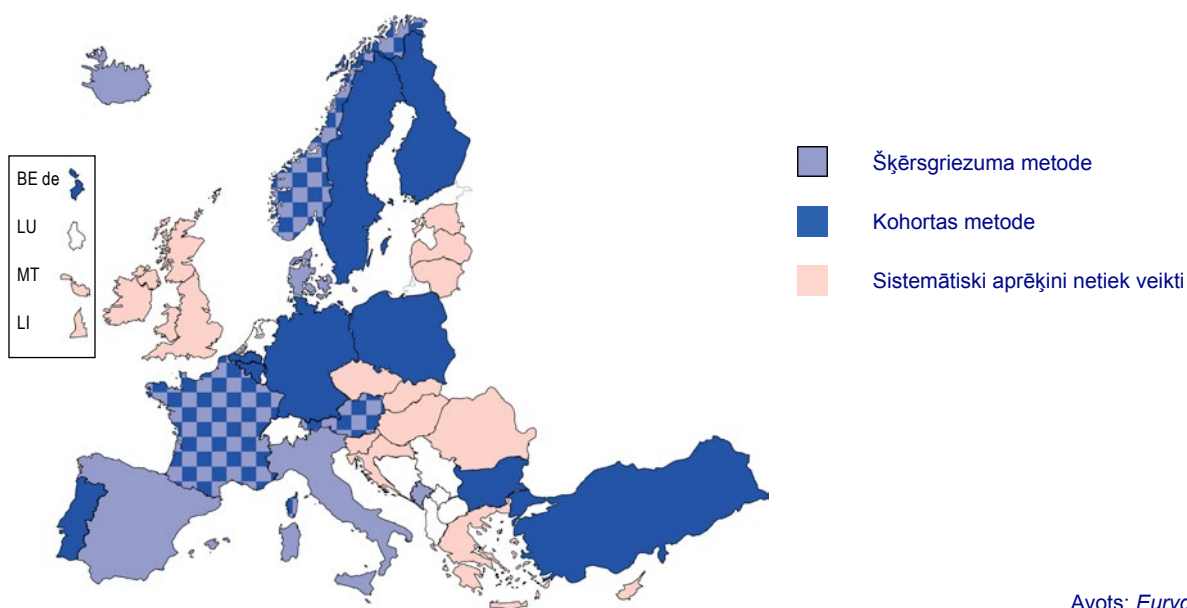
Studiju absolventu īpatsvara prasības valstu lielākajā daļā ir noteiktas nacionālajā līmenī. Institūcijas, kas visbiežāk pieprasa šos datus, parasti ir valsts statistikas birojs un ministrijas. Starp citām iestādēm, kas pieprasa absolventu īpatsvara mērījumus, ir minētās akreditācijas un kvalitātes nodrošināšanas aģentūras, novērošanas punkti un *Eurostat*.

2.4.1. Absolventu īpatsvara aprēķināšanas metodes

Tajās valstīs, kur absolventu īpatsvaru aprēķina sistemātiski, tiek izmantota vai nu šķērsriezuma, vai kohortas metode. Ar šķērsriezuma metodi tiek noteikts to grāda ieguvēju skaits kalendārajā gadā, kuri ir sākuši programmas apguvi pirms noteikta gadu skaita (kad iespējams, šajās aplēsēs tiek ņemts vērā dažādais programmu garums). Kohortas metode ir balstīta uz paneļa datiem (apsekojums vai reģistri), kas seko līdzī atsevišķam studentam no programmas apguves sākšanas līdz pabeigšanai.

Valstu sadalījums atbilstoši izvēlētajai metodei ir diezgan vienmērīgs. Divpadsmit valstīs tiek izmantota šķērsriezuma metode, bet trīspadsmit — kohortas metode. Francijā, Austrijā un Norvēģijā tiek izmantotas abas metodes.

2.5. attēls. Absolventu īpatsvara aprēķināšanas metode, 2012./13. ak. g.

Avots: *Eurydice*

Sistemātiski aprēķinātie absolventu īpatsvara dati parasti ir publiski pieejami. Galvenie avoti ir statistikas biroju un ministriju tīmekļa vietnes. Dažās valstīs (piem., Polijā, Apvienotajā Karalistē un Norvēģijā) ir īpaša augstākajai izglītībai veltīta statistika un/vai datubāzes. Informācija parasti tiek publicēta reizi gadā.

Dažos gadījumos publiski ir pieejama tikai noteikta informācija. Piemēram, Beļģijā (franču kopienā) Augstākās izglītības novērošanas punkts publicē informāciju vienīgi par tiem studentiem, kuri sekmīgi ir pabeiguši pirmo studiju gadu un ir pirmā paaudze, kas iegūst augstāko izglītību.

Visbeidzot, starp tām valstīm, kur absolventu īpatsvars tiek sistemātiski mērīts, bet netiek publicēts, minama Beļģija (vācu kopiena), Portugāle un Turcija. Tur šie dati teorētiski tiek izmantoti politikas izstrādāšanai un plānošanai; Turcijā tos pēc pieprasījuma var saņemt arī pētnieki.

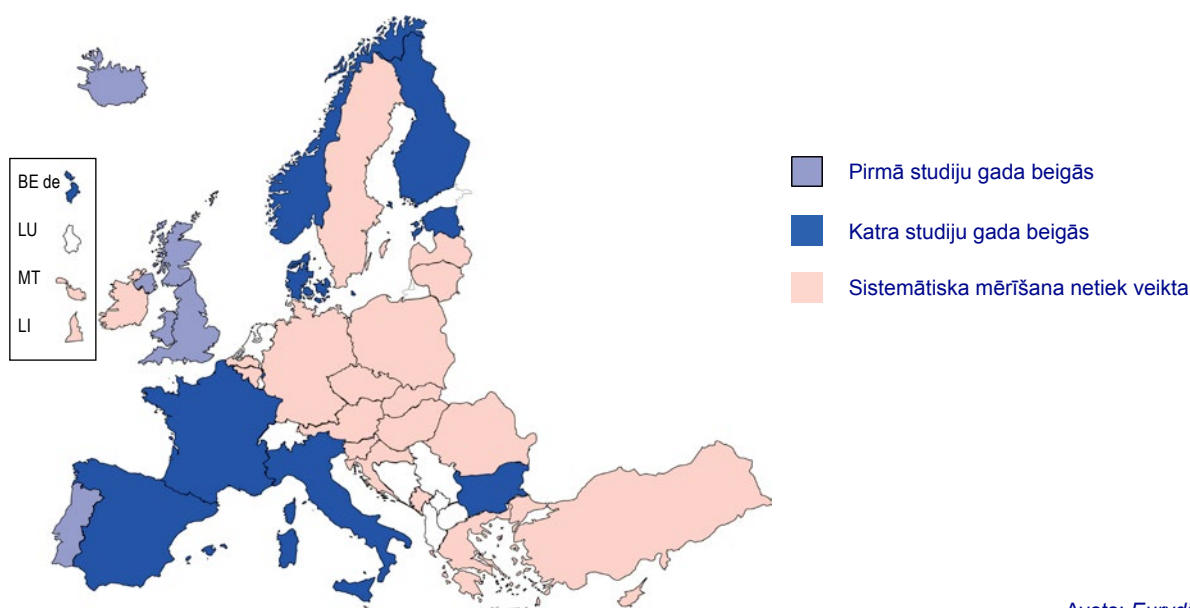
2.5. Studentu atbiruma īpatsvara mērīšana

Respondentvalstis tika lūgtas ziņot ne tikai par absolventu īpatsvara, bet arī atbiruma īpatsvara mērīšanu. Abās jomās situācija ir līdzīga. Piecās valstīs (Francijā, Itālijā, Portugālē, Apvienotajā Karalistē un Islandē) atbiruma īpatsvars sistemātiski tiek mērīts pirmā studiju gada beigās. Astoņas izglītības sistēmas (Beļģija (vācu kopiena), Bulgārija, Dānija, Igaunija, Francija, Itālija, Somija un Norvēģija) informē, ka šis īpatsvars tiek mērīts katra studiju gada beigās. Tomēr vairumā izglītības sistēmu atbiruma īpatsvara mērīšana netiek veikta sistemātiski. Dažās valstīs tā tiek veikta neregulāri un pēc pieprasījuma (Beļģijā (flāmu un franču kopienā), Čehijas Republikā, Kiprā, Lietuvā un Austrijā).

Īpašu studentu grupu atbiruma īpatsvara izvērtēšana nav ierasta prakse. Tikai Apvienotajā Karalistē ir definēti raksturlielumi, kas tiek izmantoti šādai sistemātiskai analīzei, un tie ir: vecums, studiju priekšmets, pirms iestāšanās iegūtā izglītība, dzimums, etniskā piederība, invaliditāte, jauniešu dalības īpatsvars, pieaugušo dalības īpatsvars, iepriekšējā izglītības iestāde (piem., valsts pārvaldīta vai neatkarīga skola) un iestādes reģions.

No tām valstīm, kur atbiruma īpatsvars tiek mērīts, Beļģija (vācu kopiena), Bulgārija un Portugāle šos datus nepublicē. Bulgārijā šis īpatsvars tiek aprēķināts tikai oficiālai lietošanai. Beļģijas vācu kopienā ir tikai viena augstākās izglītības iestāde, un šie dati tiek izmantoti iekšējai analīzei un ārējai kvalitātes nodrošināšanai. Portugālē studentu uzraudzības sistēma tika ieviesta 2012./13. akadēmiskajā gadā un atbiruma īpatsvars vēl nav aprēķināts, tomēr šī informācija tiks publicēta 2014. gada laikā.

2.6. attēls. Sistemātiska atbiruma īpatsvara mērīšana, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Respondentvalstis tika aicinātas atbildēt arī uz jautājumu, kā atbiruma kontekstā tiek vērtēti studenti, kuri maina studiju programmu. Daudzas izglītības sistēmas paredz, ka studenti tiek pieskaitīti tikai jau-

nās programmas kohortā. Citas izglītības sistēmas pieskaita studentus pie tiem, kas sāko programmu priekšlaicīgi pametuši. Dažās valstīs situācija ir sarežģītāka un šajā ziņā skaidru robežu novilkšana nav iespējama.

Beļģijā (flāmu kopienā) ārējās kvalitātes nodrošināšanas kontekstā tie studenti, kas maina studiju programmu, tiek uzskatīti par atbirumu, tomēr kopumā šādi studenti netiek pieskaitīti pie atbiruma, ja viņi reģistrējas citas studiju programmas apguvei.

Čehijas Republikā studenti, kuri maina studiju programmu, tiek pieskaitīti pie sākotnējās programmas atbiruma, tomēr viņi netiek pieskaitīti pie augstākās izglītības atbiruma. Ja viņi jauno programmu pabeidz, absolventu īpatsvara aprēķinā (kohortas metode) viņi tiek iekļauti „savas pirmās programmas kohortā”.

Dānijā lēmumu par to, vai izstājies students ir pieskaitāms pie atbiruma, nosaka tas, cik cieši jaunā programma ir saistīta ar iepriekšējo, cik detalizēts ir attiecīgais paziņojums un cik ilgs ir bijis laiks no studiju pārtraukšanas līdz jaunas studiju programmas sākšanai.

Lietuvā izglītības pārvaldības informācijas sistēmas (ŠVIS) saskarnē ir iespējami abi uzskaites paņēmieni.

Apvienotajā Karalistē pāriešanu uz citu augstākās izglītības iestādi reģistrē Augstākās izglītības statistikas aģentūra (HESA). Studiju pārtraukšanas datu apkopošana tiek veikta, uzraugot studentus no tā gada, kad viņi iestājas izglītības iestādē, līdz nākamajam gadam (pilna laika studentiem) vai nākamajos divos gados (nepilna laika studentiem), un tiek sniegta informācija par to, kur students ir attiecīgajā gadā: turpina studijas tajā pašā izglītības iestādē (tajā pašā programmā vai citā tās pašas iestādes programmā), pārgājis uz citu izglītības iestādi vai pavisam pametis augstāko izglītību. HESA studentu reģistrā, lai aprakstītu studenta iestāšanos izglītības iestādē, tiek izmantots termins „epizode”. Students var iestāties vairāk nekā vienā programmā, līdz ar to viņam var būt vairāk nekā viena „epizode”.

2.6. Universitāšu apmeklējumos iegūtā pieredze

2.6.1. Atbalsts un konsultēšana

Lai gan atbiruma īpatsvara mērīšana un tā samazināšanas mēģinājumi daudzās valstīs var būt sarežģīts uzdevums, institūcijas vairāk nodarbina tas, ko darīt, lai atbirumu novērstu. Augošā pieprasījuma apstākļos visām universitātēm kopīga nozīmīga tēma ir atbalsta pakalpojumu uzlabošana vai vismaz spēja garantēt, lai atbalsts būtu pieejams tiem, kam tas ir vajadzīgs visvairāk.

Šo tēmu iztirzāja vairāki diskusijas dalībnieki Austrumparīzes universitātē (*Université de Paris Est*) Francijā. Šī universitāte pievērš lielu uzmanību reģionālajai attīstībai un sagatavo studentus no dažādiem sociālajiem slāņiem. Studenti izklāstīja savu pieredzi: pirms iestāšanās universitātē viņi bija saņēmuši nelielu vai nekādu akadēmiskās izglītības atbalstu. Viņuprāt, tas ir diezgan raksturīgi, ka Francijas augstākās izglītības iestāžu studenti pirmajā studiju gadā jūtas apmulsuši un atstāti pašplūsmā. Arī akadēmiskais personāls apstiprināja, ka šai universitātei tas ir raksturīgi, un skaidroja, ka pat aizrautīgākajam speciālistam nav iespējams atrast laiku tiem studentiem, kuri zaudē interesi par studijām pirmā gada laikā, jo ir pārāk daudz to studentu, kuru studiju vajadzības nedrīkst tikt ignorētas uz to studentu rēķina, kuri izrādās neieinteresēti.

Vispārējo iespaidu par to, ka atbalsta pakalpojumi nav paplašinājušies tik strauji kā studentu skaits, īpaši pastiprināja atvērtās pieejamības izglītības iestādes. Tomēr Austrumparīzes universitāte ir ievērojama ar to, ka tā ir izstrādājusi visaptverošus pakalpojumus nelabvēlīgā situācijā esošiem vai mazaizsargātiem studentiem, un to var uzskatīt par labas prakses piemēru. Tika izveidoti nevis vairāki atsevišķi pakalpojumi (labklājības, nodarbinātības, karjeras, atbalsta un dzīvesvietas nodrošināšanas jomā), bet gan integrēti un savstarpēji saistīti atbalsta tīkls, kas pievērš uzmanību nelabvēlīgā situācijā esošu vai mazaizsargātu studentu iespējamām vajadzībām. Tādējādi students, kura primārais iemesls šo integrēto pakalpojumu izmantošanai varētu būt dzīvesvietas jautājums, vienlaikus var atrast informāciju arī par dažādiem citiem jautājumiem, lai iekļautos universitātē un sabiedrībā kopumā.

Tika izstrādāti papildu pakalpojumu veidi, reaģējot uz citu mazaizsargāto studentu vajadzībām. Interesanti, ka šo pakalpojumu piedāvājums bija plašāks nekā daudzās citās augstākās izglītības iestādēs un dažkārt problēmas tika risinātas netradicionālā veidā. Piemēram, risinot mājokļa jautājumu, dienesti apzināti meklēja iespējas studentiem dzīvot kopā ar vietējās sabiedrības locekļiem, nevis meklēja vietu studentu mājvietās. Ir pierādījies, ka šai stratēģijai ir ievērojami pozitīvi blakusefekti, piemēram, mazinās vietējās sabiedrības pārstāvju bailes un aizspriedumi attiecībā pret ārvalstu studentiem.

Bez ierastajiem pakalpojumiem šī universitāte sniedz arī daudzas kultūras pasākumu iespējas. Iespēja piedalīties, piemēram, sporta, teātra, deju un mūzikas pasākumos ir izrādījusies izšķiroši svarīga, integrējot universitātē studentus migrantus un bēgļus.

Atbalsts un konsultācijas bija būtisks uzdevums arī Tallinas Tehniskajā universitātē, kur dažās programmās atbiruma īpatsvars sasniedza 50 %. Tāpat kā citās universitātēs, kur ir bijis straujš studentu skaita pieaugums, daudzas ar atbirumu saistītās problēmas tika uzskatītas par pārāk lielām, lai universitāte tās varētu atrisināt viena, un noteikts atbiruma apjoms šķita neizbēgams. Tomēr tagad universitāte ir izstrādājusi ļoti labu studentu uzraudzības datu sistēmu, tādēļ, strādājot fakultāšu mērogā un analizējot studentu iepriekšējās studiju izvēles, tagad ir iespējams veikt laicīgāku darbu ar riskam pakļautajiem studentiem. Lai gan vēl ir par agru vērtēt šī darba efektivitāti, universitāte pozitīvi raugās uz potenciālajiem ieguvumiem, ko varētu dot noderīgu datu apkopošana un izmantošana.

Agrīnu atbalsta pasākumu īstenošana tika akcentēta arī Gentes Universitātē. Šī izglītības iestāde uzskatīja, ka daudzus studentus, kam varētu sniegt atbalstu, varētu identificēt agrāk un tā novērst izglītības ieguves pārtraukšanu. Tomēr galvenā problēma ir tā, ka daudzi „riskam pakļautie” studenti neapzinās sava stāvokļa nopietnību līdz brīdim, kad ir nonākuši problēmsituācijā. Lai gan fakultātēs ir pieejams akadēmiskais atbalsts un arī universitātes mērogā tiek sniegti atbalsta un konsultāciju pakalpojumi, universitātei diemžēl trūkst resursu, lai aktīvi meklētu tos studentus, kuri varētu būt pakļauti riskam; universitāte palīdz tādiem studentiem, kuri atbalstu lūdz paši.

Āhenes Tehnoloģiju universitātē (*RWTH*) šī problēma tiek risināta, izmantojot proaktīvus līdzekļus. Pirms diviem gadiem, izmantojot proaktīvu un interaktīvu studentu konsultēšanas modeli, tika izveidota mentoringa programma, kas pašlaik tiek īstenota visās fakultātēs. Mentori ir viss akadēmiskais personāls, un viņiem ir pieejami studentu kursa darbu un eksāmenu rezultāti. Atkarībā no sekmēm viņi sazinās ar tiem studentiem, kuru rezultāti ir zem noteiktās robežas, un uzaicina viņus uz pārrunām. Studentiem pārrunu apmeklēšana nav obligāta, bet tiek ļoti ieteikta. Pārrunu mērķis ir rast vislabāko veidu, kā studentam virzīties tālāk. Interesanti, ka šo pieeju ierosināja paši akadēmiskie darbinieki; mentori ir arī apvienojušies tīklā, lai risinātu kolektīvas problēmas. Tas ļauj viņiem, piemēram, identificēt moduļus, kas studentiem bieži rada problēmas, un apspriest izmaiņas ar saviem kolēģiem.

Secinājumi

Studentu noturēšanas rādītāju var uzskatīt par vienu no galvenajiem augstākās izglītības sistēmas izpildes rādītājiem. Tā mērķim vajadzētu būt šādam: panākt, lai pēc iespējas vairāk studentu iegūst augstāko izglītību un sekmīgi absolvē augstākās izglītības iestādi. Dalības paplašināšanas ziņā studentu noturēšana ir arī sociālā taisnīguma jautājums. Ja valdībai ir jāveicina dažādu studentu dalība augstākajā izglītībā, tās pienākums ir arī palīdzēt mazināt psiholoģisko, finansiālo un/vai emocionālo risku izglītības iestādi neabsolvēt.

Šajā nodaļā konstatētie fakti liek secināt, ka vispirms, iespējams, būtu nepieciešamas skaidrākas definīcijas — gan tās, kas izmantotas valstu stratēģiskajos dokumentos, gan tās, kas tiek lietotas statistikas nolūkos. Piemēram, „absolventu īpatsvars” dažās valstīs apzīmē to studentu procentuālo daļu, kuri sāka programmas apguvi un pēc dažiem gadiem to pabeidz, savukārt citās valstīs tas attiecas tikai uz tiem studentiem, kuri apgūst programmas pēdējo gadu.

Ievērojami daudzās valstīs absolventu un/vai atbiruma īpatsvars netiek sistemātiski aprēķināts. Starp šīm valstīm ir tādas, kur ir izstrādāta studentu noturēšanas un izglītības iestādes absolvēšanas rīcībpolitika, bet acīmredzami trūkst pamatdatu, lai varētu veikt šīs rīcībpolitikas ietekmes analīzi.

Skaidri un precīzi mērķi, kas saistīti ar studentu noturēšanas sekmēšanu, tiek izvirzīti maz. Tā vietā valstis parasti norāda vispārīgu mērķi samazināt studentu atbirumu un veicināt studentu noturēšanu un studiju absolvēšanu. Īpaši reti tiek apkopoti un analizēti dati par konkrētām grupām.

Lai gan varētu domāt, ka finansējumam ir liela ietekme uz studentu noturēšanas politikas īstenošanu, ziņojumā konstatēts, ka studentu noturēšanas un absolvēšanas rādītāju uzlabošanās augstākās izglītības iestāžu finansējumu ietekmētu tikai pusē valstu. Uz izpildi balstīti finansēšanas mehānismi, saskaņā ar kuriem izglītības iestādes finansējuma daļa ir atkarīga no plānoto rezultātu sasniegšanas noteiktā laika posmā, ir ieviesti tikai desmit izglītības sistēmās.

Tomēr tiek īstenoti vairāki pasākumi, lai mudinātu studentus pabeigt studijas noteiktā laika posmā. Šie pasākumi lielākoties vai nu darbojas kā stimuls tiem studentiem, kuri pabeidz studijas noteiktā laikā, vai soda tos, kuri to neizdara. Šī tendence saīsināt laiku, kas nepieciešams izglītības dokumenta saņemšanai, neapšaubāmi ir daļa no plašākas politikas, kas ir vērsta uz efektīvu budžeta līdzekļu izmantošanu.

Tendence mudināt studentus apņemties un absolvēt studijas laikus saskan ar elastīgāku studiju iespēju izstrādi.

Viens no galvenajiem veidiem, kā novērst priekšlaicīgu studiju pamešanu, ir sniegt informācijas, konsultāciju un atbalsta pakalpojumus — īpaši tiem studentiem, kuri ir pakļauti atbiruma riskam. Kaut arī atbalsts tiek sniegts visās sistēmās, gan valstu sniegtā informācija, gan izglītības iestāžu apmeklējumi liecināja, ka bieži ir grūtības ar resursu apjomu: palielinātā pieprasījuma dēļ konsultāciju un atbalsta dienesti parasti ir pārāk noslogoti, lai spētu uzrunāt un sasniegt tos, kam šie pakalpojumi ir vajadzīgi visvairāk.

Lai gan aptuveni puse augstākās izglītības sistēmu apgalvo, ka dati par studentu noturēšanu un atbirumu tiek izmantoti kvalitātes nodrošināšanas procesos, ir maz pierādījumu tam, ka šī informācija tiktu analizēta, lai izprastu studentu atbiruma galvenos iemeslus un risinātu šo problēmu. Kvalitātes nodrošināšanas aģentūru darbība ir ierobežota, un atbiruma īpatsvars tiek ņemts vērā vienīgi kā programmu un izglītības iestāžu sekmīguma un dzīvotspējas rādītājs.

3. NODAĻA. AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS STUDIJU ELASTĪGUMS

Diskusijas par studentu sastāva pieaugošo nevienādīgumu bieži iet roku rokā ar diskusijām par augstākās izglītības studiju elastīgumu. Citiem vārdiem sakot, elastīgas studijas bieži tiek uzskatītas par līdzekli, kas palīdzēs tikt galā ar studentu kopuma pārmaiņām un nokārtot daudzveidīgāka studentu sastāva vajadzības un problēmas. Saskaņā ar šo pieeju Eiropas augstākās izglītības sistēmu modernizācijas programma atzīst, ka ar elastīgu studiju pieeju un pasniegšanas metodēm var uzlabot augstākās izglītības kvalitāti un atbilstību, vienlaikus palielinot studentu skaitu, palielināt studijās iesaistīto personu daudzveidību un cīnīties pret studiju priekšlaicīgu pārtraukšanu (*European Commission*, 2011). Šī programma aicina dalībvalstis „**atbalstīt plašāku studiju režīmu daudzveidību** (piemēram, nepilna laika mācības, tālmācību un mācīšanos pa moduļiem, turpmāku izglītību pieaugušajiem, kuri atkārtoti iesaistās izglītībā, un citām personām, kas jau iesaistītas darba tirgū), vajadzības gadījumā pielāgojot finansēšanas mehānismus” (turpat).

Šīs nodaļas sešās sadaļās tiek pētīts augstākās izglītības elastīgums. Pirmajā sadaļā ir aplūkots elastīguma jēdziens un akcentēti tā dažādie aspekti un sastāvdaļas. Nākamajās sadaļās augstākās izglītības elastīgums ir analizēts no augstākās izglītības sistēmu modernizācijas programmas skatpunkta, pievēršot uzmanību atsevišķām programmā veicinātām jomām. Otrajā sadaļā ir analizēts, cik lielā mērā augstākās izglītības sistēmas piedāvā studentiem iespēju organizēt studijas pēc nepilna laika principa, kā arī ir pētīta nepilna laika studiju režīma ietekme uz studiju finansiālajiem aspektiem. Trešajā sadaļā ir aplūkota tālmācība, e-studijas un jaukta tipa studijas, kā arī pētīts tas, cik lielā mērā Eiropas augstākās izglītības iestādes piedāvā šīs iespējas. Ceturajā sadaļā pievērš uzmanību studentu iespējām panākt iepriekš iegūtās neformālās un ikdienējā izglītības atzīšanu, izpildot prasības augstākās izglītības studiju programmas izpildei. Piektajā sadaļā ir sniegta informācija par citiem augstākās izglītības elastīguma veicināšanas līdzekļiem, savukārt pēdējā sadaļā ir izklāstīta augstākās izglītības iestāžu apmeklējumos gūtā pieredze.

3.1. Elastīgu studiju jēdziens

Lai gan pastāv vienota izpratne par to, kas ir elastīgas studijas, tomēr plaši ir atzīts, ka definēt šo jēdzienu ir grūti. Definīcijās par šo tēmu parasti ir minēta augsta individualizācijas pakāpe salīdzinājumā ar tradicionālajām studijām un plašākas iespējas dažādu mācību pieredzes aspektu ziņā (*Collis and Moonen*, 2001). Vēl tiek apgalvots, ka elastīgas studijas ir vērstas uz studentu, nevis pedagoģu vai ka tās ir studijas, kas sekmē izglītības ieguvēja neatkarību un maina pedagoga lomu, padarot viņu par koordinatoru un mentoru (*Moran and Myringer*, 1999; citēts *Cornelius and Gordon*, 2008).

Literatūra par elastīgām studijām bieži atsaucas uz pieciem B. Kolisas u. c. (*Collis et al.*, 1997) norādītajiem aspektiem, proti, elastīgums attiecībā uz laiku, saturu, iestāšanās prasībām, pedagoģisko pieeju un resursiem, kā arī nodrošinājumu un loģistiku. Katrs no šiem aspektiem aptver dažādas elastīguma iespējas. Piemēram, ar laiku saistītais elastīgums var aptvert (vai apvienot) iespēju studēt noteiktā laikā darbdienās, vakaros vai nedēļas nogalēs, vai arī noteiktā periodā, kad students ir pilnīgi brīvs no pamatdarba veikšanas (turpat, 206. lpp.). Ar studiju programmas nodrošinājumu un loģistiku saistītais elastīgums var aptvert atbalsta dienesta sniegtos pakalpojumus, klātienē konsultācijas ar pasniedzēju, iespēju sazināties ar pasniedzēju, izmantojot elektroniskās saziņas līdzekļus, nodarbības grupā u. c. (turpat, 207. lpp.).

Papildus pieciem minētajiem elastīgu studiju aspektiem B. Kolisa un Dž. Mūnens (*Collis and Moonen*, 2001) nosauc četrus pamatelementus, kas elastīgās studijās mijiedarbojas; tie ir tehnoloģijas, pedagoģija, stratēģiju īstenošana un institucionālā sistēma. No šiem elementiem īpaši jāizceļ internets, ko augstākās izglītības iestādes izmanto, piedāvājot jaunas iespējas īstenot elastīgas studijas (turpat).

Nākamajās sadaļās ir aplūkoti atsevišķi augstākās izglītības elastīguma aspekti, pievēršot uzmanību nepilna laika studijām, tālmācībai, iepriekš iegūtās izglītības atzīšanai studijās un papildu līdzekļiem studiju elastīguma veicināšanai.

3.2. Nepilna laika augstākās izglītības studijas

Viena no izplatītākajām pieejām augstākās izglītības pielāgošanā to cilvēku vajadzībām, kuri nevar īstenot tradicionālās pilna laika studijas, ir iespēja reģistrēties alternatīvā studenta statusā, kas piedāvā lielāku elastīgumu salīdzinājumā ar pilna laika studiju režīmu. Tomēr, kā jau minēts iepriekšējos salīdzinošajos ziņojumos (piem., *European Commission/EACEA/Eurydice, Eurostat & Eurostudent*, 2012), šo tēmu ir grūti aplūkot salīdzinošā skatījumā, jo izpratne par tādiem terminiem kā „pilna laika” vai „nepilna laika” studijas dažādās valstīs ievērojami atšķiras. Šīs sadaļas nolūks ir uzlabot izpratni par situāciju Eiropā, īpašu uzmanību veltot jēdzieniskajiem jautājumiem, ar dažādiem studiju režīmiem saistītajiem finansiālajiem aspektiem un tam, cik lielā mērā augstākās izglītības iestādes piedāvā šīs alternatīvās studiju pieejas.

3.2.1. Nepilna laika studiju esamība un definīcija

3.1. attēlā redzams, ka Eiropas valstu lielākajā daļā studentiem tiek piedāvāta iespēja oficiāli organizēt studijas elastīgāk nekā tradicionālajā pilna laika režīmā, tomēr nepilna laika studiju jēdziens Eiropas valstīs ievērojami atšķiras.

Vairākās valstīs nepilna laika studijas ir definētas attiecībā pret pilna laika studiju slodzi un nepilna laika studijas nozīmē mazāk intensīvu slodzi. Studentu mācību slodze var būt izteikta *ECTS* kredītpunktos (piem., Lietuvā un Īrijā), studiju stundās vai nedēļās (piem., Apvienotajā Karalistē (Anglijā, Velsā un Ziemeļīrijā)) vai abos (piem., Latvijā, Zviedrijā un Apvienotajā Karalistē (Skotijā)).

Latvijā pilna laika studijas atbilst 40 LV kredītpunktiem (60 *ECTS*) akadēmiskajā gadā un ne mazāk kā 40 stundām nedēļā. Nepilna laika studijas atbilst mazāk nekā 40 LV kredītpunktiem (60 *ECTS*) akadēmiskajā gadā un mazāk nekā 40 stundām nedēļā.

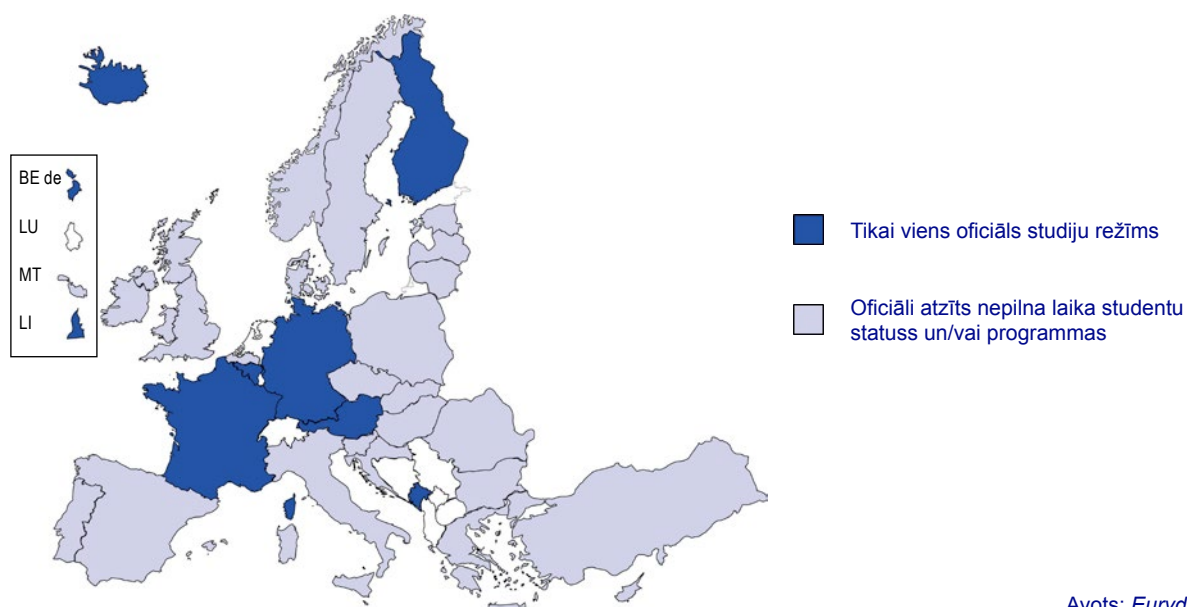
Lietuva piedāvā divas studiju formas: „pastāvīgās studijas” (t. i., pilna laika) un „pagarinātās studijas” (t. i., nepilna laika). Pirmajā gadījumā studentam ir jāiegūst 60 kredītpunkti un ne mazāk par 45 kredītpunktiem akadēmiskajā gadā. Otrajā gadījumā no studenta netiek prasīts vairāk par 45 kredītpunktiem gadā.

Zviedrijā Rīkojumā par augstāko izglītību ir noteikts, ka pilna laika studijas aizņem 40 nedēļas akadēmiskajā gadā un atbilst 60 *ECTS* kredītpunktiem. Nepilna laika studenti nemācās tik intensīvi kā pilna laika studenti.

Apvienotajā Karalistē (Anglijā, Velsā un Ziemeļīrijā) studenti tiek uzskatīti par pilna laika studentiem, ja viņi apgūst programmu, kurā katrā studiju gadā ir nepieciešams vismaz 24 nedēļu apmēklējums. Nepilna laika studenti ir tie, kas nemācās tik intensīvi kā pilna laika studenti. Viņi var apgūt pilna laika programmas, kuras ilgst mazāk nekā 24 studiju nedēļas gadā, vai studēt noteiktos periodos, kad neapmeklē darbu, vai vakaros.

Igaunija un Portugāle izmanto līdzīgu pieeju, taču definē atšķirību starp pilna laika un nepilna laika studentiem kā studiju slodzi procentos no pilna laika studentu slodzes. Abās valstīs pilna laika studentiem ir jāpabeidz vismaz 75 % no plānotās mācību slodzes gadā, līdz ar to par nepilna laika studentiem tiek uzskatīti tie, kas paveic mazāk nekā 75 %.

3.1. attēls. Oficiāli atzīts nepilna laika studentu statuss un/vai nepilna laika programmas Eiropas valstīs, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Paskaidrojums

Attēlā nav ņemti vērā tie pasākumi, kas attiecas tikai uz noteiktām studentu kategorijām (piem., studentiem invalīdiem vai sportistiem). Nav ņemta vērā arī studentu iespēja uz laiku pārtraukt studijas.

Visas iepriekš minētās pieejas ir apvienotas Apvienotās Karalistes (Skotijas) stratēģiskajos dokumentos, kas paredz, ka pilna laika studentiem izglītības iestāde ir jāapmeklē vismaz 24 nedēļas gadā un studijām jāvelta vismaz 21 stunda nedēļā. Nepilna laika studenti ir tie, kuru programma ir līdzvērtīga 50 % no pilna laika programmas. To, vai studijas veidos vismaz 50 % no līdzvērtīgas pilna laika augstākās izglītības programmas, nosaka koledža, universitāte vai tālmācības studiju nodrošinātājs.

Bulgārijā, Horvātijā, Ungārijā, Polijā un Rumānijā nepilna laika studentiem nav samazināta studiju slodze studiju stundu vai kredītpunktu ziņā, taču viņu tiešā dalība studiju nodarbībās ir ierobežota (t. i., ierobežots kontaktstundu skaits). Piemēram, Ungārijā par nepilna laika studentiem tiek uzskatīti tie, kas apgūst programmu, kurā ir vismaz 30 % un ne vairāk kā 50 % kontaktstundu no pilna laika programmas kontaktstundu apjoma. Bulgārijā, Horvātijā un Rumānijā nepilna laika studentiem ir jāapgūst tāds pats studiju apjoms kredītpunktu izteiksmē, taču viņiem nav obligāti jāapmeklē visas lekcijas. Polijā lekcijas nepilna laika studentiem parasti notiek no piektdienas līdz svētdienai.

Dažās valstīs (piem., Spānijā, Itālijā un Slovēnijā) stratēģiskajos dokumentos ir norādes par nepilna laika studijām, bet tās nav precīzi definētas. Tas nozīmē, ka augstākās izglītības iestādes savos noteikumos var pašas definēt, ko paredz nepilna laika studiju režīms. Līdzīga situācija ir Norvēģijā, kur studenti var reģistrēties nepilna laika vai pilna laika studijām, bet studiju slodze, kas saistīta ar katra studenta statusu, tiek noteikta individuāli un definēta individuālā izglītības plānā. Šāda plāna izstrāde ir obligāta visām Izglītības un pētniecības ministrijas finansētajām programmām.

Ir arī tādas augstākās izglītības sistēmas, kur tiesību akti skaidri atsaucas uz alternatīviem studiju režīmiem, bet tās nav „pilna laika” un „nepilna laika” studijas. Tā ir Beļģijas flāmu kopienā, kur studenti var izvēlēties kādu no trim oficiālajiem studentu statusiem jeb „līgumiem”, proti, „diploma vai grāda līgumu” studijām, kas ļauj iegūt pilnu augstāko izglītību, „kredītpunktu līgumu” studijām, kas ļauj iegūt noteiktu kredītpunktu skaitu, un „eksāmenu līgumu” studijām, kurās students neapgūst programmu, bet piedalās

vienīgi eksāmenos, lai iegūtu noteiktu kredītpunktu skaitu. Čehijas Republikā un Slovākijā stratēģiskie dokumenti min trīs atšķirīgus studiju režīmus — „klātienē studijas”, „tālmācību” un „kombinētās studijas”. Ar pirmo terminu ir apzīmētas tradicionālās „pilna laika” studijas, bet abi pārējie varianti ļauj studēt elastīgi. Piemēram, „kombinētās studijas” parasti tiek organizētas nedēļas nogalēs, un to koncepcija ir līdzīga tādiem alternatīviem studiju režīmiem kā Bulgārijā, Horvātijā, Ungārijā, Polijā un Rumānijā (sk. informāciju šīs sadaļas iepriekšējās rindkopās).

Bez jautājuma par terminoloģiju, kas saistīta ar alternatīviem studiju režīmiem, jāpiemin arī tas, ka nepilna laika studijas nebūt nav pieejamas visiem studentiem. Piemēram, Grieķijā tiesiskais regulējums, kas pašlaik tiek ieviests, nepilna laika studiju iespēju paredz tikai tiem studentiem, kuri var apliecināt, ka strādā vismaz 20 stundas nedēļā.

Visbeidzot, ja valsts studentiem nepiedāvā iespēju oficiāli reģistrēties nepilna laika studijām, tas nebūt nenozīmē, ka studenti nevar studēt elastīgā veidā. Piemēram, Austrijā nav oficiāla nepilna laika studenta statusa, bet studentiem nav jāstudē saskaņā ar studiju programmai noteikto laika ierobežojumu. Līdzīga situācija ir Francijā, kur augstākās izglītības iestādes var dot studentiem iespēju pielāgot studiju ritmu savām vajadzībām. Tas bieži tiek piedāvāts augsta līmeņa sportistiem, strādājošiem studentiem, tiem studentiem, kuri ir iesaistījušies dažādās augstākās izglītības asociācijās un/vai institūcijās, un tiem, kuri paralēli apgūst vairāk nekā vienu augstākās izglītības programmu. Vācijā elastīgumu nodrošina duālās programmas, kurās ir apvienota darba pieredze un augstākās izglītības studijas, kā arī individuāli pielāgotas programmas, kuras ļauj cilvēkiem labāk apvienot studijas ar ģimenes pienākumiem, piemēram, bērnu vai vecāku cilvēku aprūpi.

3.2.2. Ar nepilna laika studijām saistītie finansiālie aspekti

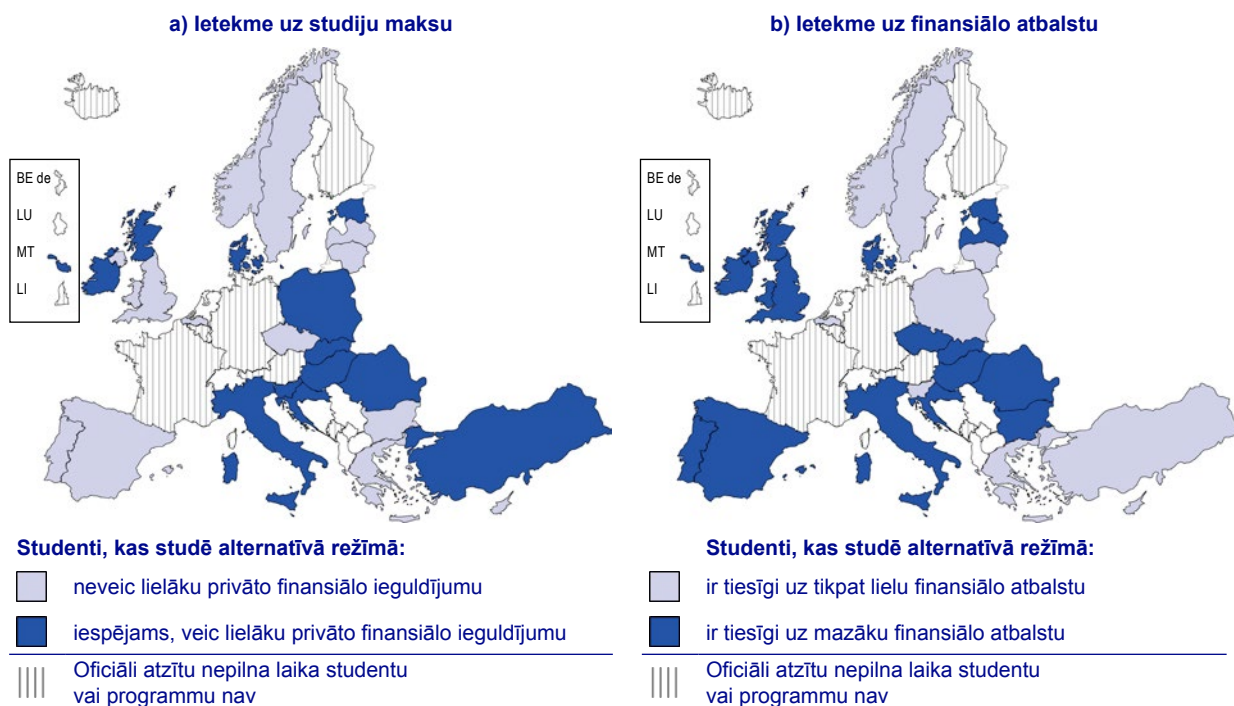
Analizējot nepilna laika studijas, viens no galvenajiem jautājumiem ir, vai un cik lielā mērā tās ietekmē ar studijām saistītos finansiālos aspektus, t. i., vai tiem studentiem, kuri nestudē pilna laika režīmā, ir jāmaksā atšķirīga studiju maksa un vai viņiem ir tiesības uz citu finansiālo atbalstu.

Pieejamie dati liecina (sk. 3.2.a attēlu), ka vairākās augstākās izglītības sistēmās (Dānijā, Igaunijā, Īrijā, Horvātijā, Itālijā, Ungārijā, Maltā, Polijā, Rumānijā, Slovēnijā, Slovākijā, Apvienotajā Karalistē (Skotijā) un Turcijā) nepilna laika studijas ir saistītas vai, iespējams, ir saistītas ar lielāku privāto finansiālo ieguldījumu nekā tradicionālās studijas.

Dānijā, Maltā, Polijā, Slovēnijā un Slovākijā pilna laika studenti parasti nemaksā studiju maksu par pirmās augstākās izglītības iegūvi, bet nepilna laika studentiem par to ir jāmaksā. Līdzīgi ir Turcijā, kur kopš 2012. gada studiju maksa nav jāmaksā, izņemot tos studentus, kas studē vakara studiju programmās. Horvātijā atsevišķu kategoriju pilna laika studenti maksā studiju maksu, bet citi nemaksā. Nepilna laika studenti visi maksā studiju maksu, un tā ir lielāka nekā pilna laika studentiem. Lielāks finansiālais ieguldījums var būt paredzēts arī netieši, kā tas ir valstīs, kur maksa par nepilna laika studijām netiek reglamentēta, bet maksa par pilna laika studijām tiek (Igaunijā un Apvienotajā Karalistē (Skotijā)). Līdzīga situācija ir Īrijā un Itālijā, kur izglītības iestādēm ir noteikta līmeņa autonomija studiju maksas noteikšanā, līdz ar to prasības pilna un nepilna laika studentiem var atšķirties. Vēl viens netiešs līdzeklis, kas var nozīmēt lielāku finansiālā ieguldījuma veikšanu nepilna laika studentiem, tiek izmantots Ungārijā, kur nepilna laika studijās „bezmaksas” vietu skaits ir ļoti ierobežots un nepilna laika studenti parasti maksā studiju maksu, kas ir tuva pilna laika programmas kopējām izmaksām.

Lielākajā daļā to valstu, kur nepilna laika studenti maksā vai, iespējams, maksā lielāku studiju maksu, ir ierobežots arī finansiālais atbalsts, ko viņiem ir tiesības saņemt (sk. 3.2.b attēlu). Tomēr šajā ziņā ir izņēmumi. Piemēram, Slovēnijā nepilna laika studenti maksā lielāku studiju maksu, bet viņiem ir tiesības uz līdzvērtīgu finansiālo atbalstu; izņēmums ir tie studenti, kuri ir nodarbināti vai ir reģistrēti kā bezdarbnieki.

3.2. attēls. Studentu oficiālā statusa ietekme uz augstākās izglītības studiju finansiālajiem aspektiem, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Paskaidrojums

Attēlā atspoguļota situācija tikai tajās valstīs, kur ir oficiāli atzīts nepilna laika studenta statuss un/vai nepilna laika programmas.

„Tikpat liels finansiālais atbalsts vai studiju maksa” te nozīmē summu, kas ir aprēķināta proporcionāli studiju slodzei.

Bulgārijā, Čehijas Republikā, Spānijā, Latvijā, Portugālē un Apvienotajā Karalistē (Anglijā, Velsā un Ziemeļīrijā) studentiem nav jāmaksā lielāka maksa, taču viņiem nav arī tiesību uz tikpat lielu finansiālo atbalstu, kādu var saņemt pilna laika studenti; tomēr tas var attiekties tikai uz noteiktiem finansiālā atbalsta veidiem. Piemēram, Spānijā nepilna laika studentiem parasti ir tiesības uz stipendiju, taču viņiem nav tiesību uz atsevišķiem stipendijas elementiem, ieskaitot dzīvesvietas izmaksas un piemaksu par akadēmiskajiem sasniegumiem. Līdzīgi ir Čehijas Republikā, kur nepilna laika studenti ir tiesīgi saņemt dažādu veidu finansiālo atbalstu, izņemot stipendiju dzīvesvietas izmaksu segšanai, kura ir pieejama tikai pilna laika studentiem (t. i., „klātienē” studiju režīmā; sīkāku informāciju sk. 3.2.1. sadaļā). Apvienotajā Karalistē (Anglijā) nepilna laika studentiem ir pieejams studiju maksas aizdevums, bet ne stipendija dzīvesvietas izdevumu segšanai. Tas ir saistīts ar uzskatu, ka šie studenti spēj apvienot studijas un darbu vai saņemt cita veida atbalstu, ja viņi ir nonākuši ārpus darba tirgus. Līdzīga situācija ir Slovākijā, kur nepilna laika studenti var pieteikties uz studiju kredītu, bet ne uz sociālo stipendiju.

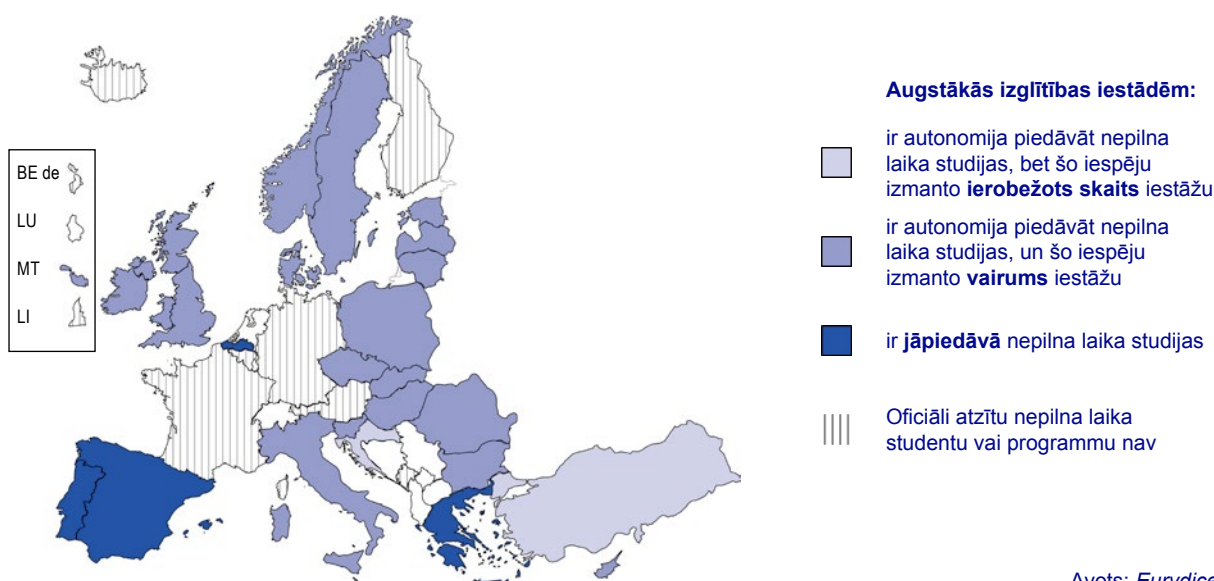
Tikai dažās valstīs vai reģionos (Beļģijas flāmu kopienā, Grieķijā, Kiprā, Lietuvā, Zviedrijā un Norvēģijā) nepilna laika studentiem nav jāmaksā lielāka studiju maksa par to pašu studiju apjomu un viņiem ir tiesības uz līdzvērtīgu atbalstu. Ziemeļvalstīs studentiem (izņemot starptautiskos studentus no valstīm, kuras nav ES valstis) studiju maksa parasti nav jāmaksā neatkarīgi no tā, vai viņi ir pilna vai nepilna laika studenti. Tas pats sakāms par Grieķiju, taču tur tas attiecas tikai uz augstākās izglītības pirmā cikla studijām.

Lai gan attēlā nav atspoguļota situācija valstīs, kur nav oficiāla nepilna laika studenta statusa vai programmu, šo valstu lielākajā daļā nepilna laika studenti faktiski studē saskaņā ar tādiem pašiem finansiālajiem nosacījumiem kā pilna laika studenti, tomēr, tā kā faktiskās nepilna laika studijas aizņem vairāk gadu un par katru gadu jāmaksā studiju maksa, šī studiju režīma kopējās izmaksas var būt lielākas salīdzinājumā ar tradicionālajā laika posmā īstenotajām studijām (piem., Beļģijas vācu kopienā un Lihtenšteinā). Tas, protams, neattiecas uz tām valstīm (piem., Somiju), kur studiju maksa nav jāsedz nevienas kategorijas studentiem.

3.2.3. Nepilna laika studiju piedāvājuma apmērs

Pēc tam, kad ir gūts priekšstats par nepilna laika studenta statusu vai programmām un to ietekmi uz studiju finansiālajiem aspektiem, šajā apakšsadaļā tiek pētīts, cik lielā mērā augstākās izglītības iestādes piedāvā nepilna laika studiju iespējas.

3.3. attēls. Nepilna laika studiju piedāvājuma apmērs valstīs, kur ir oficiāls nepilna laika studentu vai programmu statuss, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Paskaidrojums

Attēlā atspoguļota situācija tikai tajās valstīs, kur ir oficiāli atzīts nepilna laika studenta statuss un/vai nepilna laika programmas.

3.3. attēlā redzams, ka gandrīz visās valstīs augstākās izglītības iestādes var patstāvīgi izlemt, vai tās piedāvās nepilna laika studijas. Lielākajā daļā to valstu, kur ir šāda autonomija, vairums augstākās izglītības iestāžu šo iespēju piedāvā; vienīgi Horvātijā un Turcijā nepilna laika studijas piedāvā ierobežots izglītības iestāžu skaits. Spektra otrā galā ir Beļģija (flāmu kopiena), Grieķija, Spānija un Portugāle, kuras norāda, ka nepilna laika studijas ir jāpiedāvā visās augstākās izglītības iestādēs. Īpašs gadījums

ir Slovēnija, kur izglītības iestāžu autonomija nepilna laika studiju nodrošināšanas ziņā ir ierobežota salīdzinājumā ar vairumu citu valstu. Valsts augstākās izglītības iestādes var izteikt piedāvājumu par piedāvāto nepilna laika studiju vietu skaitu, bet tam ir jāiegūst centrālās pārvaldes iestāžu apstiprinājums. Kaut arī tā, nepilna laika studijas Slovēnijā piedāvā vairums augstākās izglītības iestāžu.

Valstīs, kur ir atzīts tikai viens oficiālais studenta statuss (Beļģijas franču un vācu kopiena, Vācija, Francija, Austrija, Somija, Islande, Lihtenšteina un Melnkalne), faktiskās nepilna laika studijas tiek piedāvātas dažādā mērā. Dažās no šīm valstīm (piem., Beļģijas franču kopienā, Francijā, Islandē un Lihtenšteinā) iespēju īstenot faktiskās nepilna laika studijas piedāvā lielākā daļa izglītības iestāžu, turpretim citas (piem., Beļģijas vācu kopiena un Vācija) ziņo, ka izglītības iestāžu, kas nodrošinātu šādu iespēju, ir diezgan maz.

3.3. Tālmācība, e-studijas un jaukta tipa studijas

Augstākās izglītības jomā termini „tālmācība”, „e-studijas” un „jaukta tipa studijas” bieži tiek izmantoti kā sinonīmi, tomēr pirmā no šīm parādībām augstākajā izglītībā ienāca jau deviņpadsmitā gadsimta pirmajā pusē kā alternatīva studijām universitātes pilsētiņā, savukārt otrā parādība ir samērā jauna un ir saistīta ar elektronisko plašsaziņas līdzekļu izmantošanu dažādās mācību aktivitātēs, kuras var tikt īstenotas gan tradicionālajās mācību telpās, gan ārpus tām. Citiem vārdiem sakot, e-studijas ne vienmēr tiek izmantotas tālmācības nolūkos, bet tālmācība ne vienmēr notiek ar jauno elektronisko saziņas līdzekļu palīdzību (*Guri-Rosenblit, 2005*). Patlaban šīs divas jomas tomēr lielā mērā pārklājas, jo tālmācība bieži tiek nodrošināta, izmantojot e-studiju tehnoloģijas. Turklāt e-studiju pieejas var tikt integrētas arī tradicionālajā klases mācību vidē; tās parasti sauc par jaukta tipa studijām.

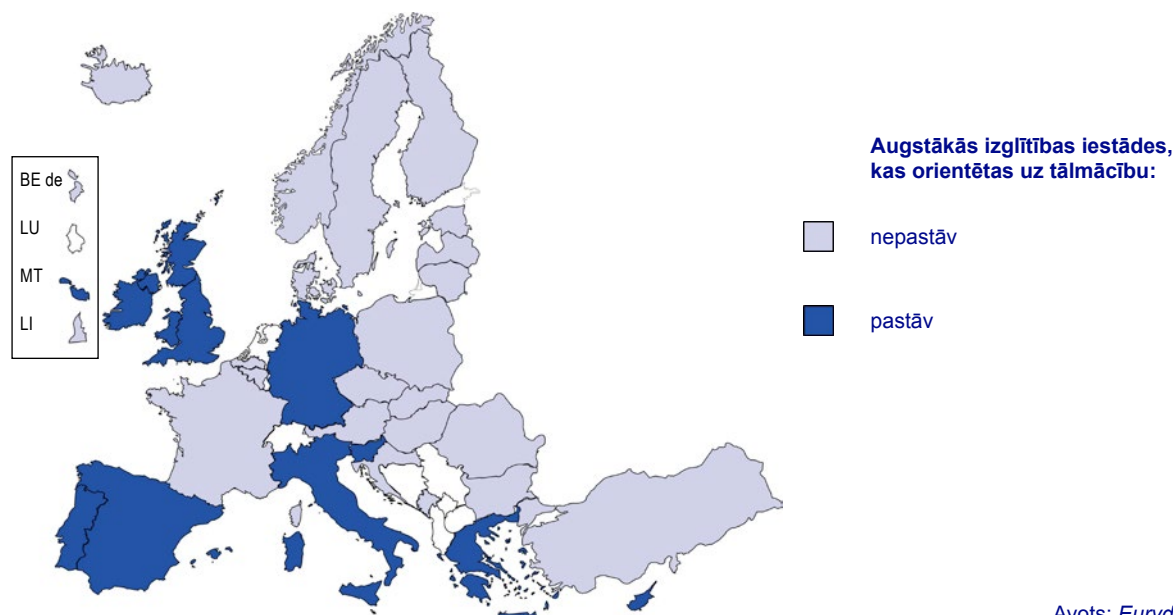
Šajā sadaļā ir pētīts, cik lielā mērā augstākās izglītības iestādes Eiropā nodrošina tālmācības, e-studiju un jaukta tipa studiju programmas. Vispirms tiek aplūkotas tādas augstākās izglītības iestādes, kur šie alternatīvie studiju režīmi tiek izmantoti kā galvenā pedagoģiskā pieeja. Pēc tam ir pētīts tas, cik lielā mērā tālmācība, e-studijas un jaukta tipa studijas tiek īstenotas tradicionālajās augstākās izglītības iestādēs.

3.3.1. Augstākās izglītības iestādes, kas specializējas tālmācībā

Pieejamie dati liecina (sk. 3.4. attēlu), ka Eiropā ir maz tādu augstākās izglītības iestāžu, kas piedāvā studiju programmas kā tālmācību un e-studijas. Pašlaik tādas ir aptuveni desmit augstākās izglītības sistēmās, proti, Vācijā, Īrijā, Grieķijā, Spānijā, Itālijā, Kiprā, Maltā, Portugālē, Slovēnijā un Apvienotajā Karalistē. Dažās no tām (piem., Īrijā, Itālijā, Maltā un Slovēnijā) šie specializētie izglītības īstenotāji galvenokārt ir mazas, privātas izglītības iestādes, savukārt citur tie ir vieni no sistēmas galvenajiem izglītības sniedzējiem (piem., Vācijā, Grieķijā, Spānijā, Kiprā, Portugālē un Apvienotajā Karalistē).

Eiropas dienvidos šādu augstākās izglītības iestāžu koncentrācija, kuras galvenokārt īsteno tālmācību, ir vislielākā. Vecākā un lielākā izglītības iestāde šajā reģionā ir Nacionālā atvērta universitāte (*UNED*) Spānijā; tā tika izveidota pagājušā gadsimta 70. gadu sākumā, un patlaban tajā studē vairāk nekā 180 000 studentu. Citās Dienvideiropas valstīs valsts finansētas augstākās izglītības tālmācības iestādes, proti, *Universidade Aberta* Portugālē, Hellēnu atklātā universitāte Grieķijā un Kipras Atklātā universitāte, tika dibinātas mazliet vēlāk — attiecīgi 1988., 1992. un 2006. gadā. Studentu skaits tajās sniedzas no aptuveni 4300 studentu Kiprā līdz aptuveni 7800 studentu Portugālē un 33 000 studentu Grieķijā.

3.4. attēls. Augstākās izglītības iestādes, kas orientētas uz tālmācības un e-studiju programmām, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Paskaidrojums

Attēlā sniegta informācija tikai par tām izglītības iestādēm, ko ir atzinušas izglītības pārvaldes iestādes un kas īsteno programmas ar augstākās izglītības kvalifikācijas iegūšanu.

Lielākais tālmācības īstenotājs studentu skaita ziņā ir Atklātā universitāte Apvienotajā Karalistē. Šī izglītības iestāde ir dibināta 1969. gadā, un pašlaik tajā ir aptuveni 240 000 studentu, no kuriem vairāk nekā 70 % strādā uz pilnu vai nepilnu slodzi. Atklātās universitātes finansējumu veido gan studiju maksa, gan visā Apvienotajā Karalistē esošo augstākās izglītības finansēšanas institūciju piešķirtie līdzekļi, gan citi resursi. Atklātā universitāte spēcīgi ietekmēja valsts finansētās Vācijas *FernUniversität* dibināšanu 1974. gadā (Kappel, Lehmann and Loeper, 2002). Šī augstākās izglītības iestāde atrodas Hāgenē, un tajā studē aptuveni 70 000 studentu.

Lai gan Beļģijas flāmu kopienā un Austrijā nav publisku augstākās izglītības iestāžu, kas specializētos tālmācībā, šīs divas izglītības sistēmas ir noslēgušas līgumu ar izglītības iestādēm citās valstīs. Piemēram, Beļģijas flāmu kopienas centrālās pārvaldes iestādes nodrošina finansējumu studiju centriem, kas atrodas visās piecās flāmu universitātēs. Šie studiju centri ir paredzēti, lai sniegtu pedagoģisko atbalstu tiem studentiem, kuri apgūst Nīderlandes Atklātās universitātes programmas. Arī Austrijā Lincas Universitātei ir līgums ar Vācijas *FernUniversität* Hāgenē, un tur atrodas septiņi tālmācības centri, kas sniedz atbalstu tiem Austrijas studentiem, kuri apgūst minētajā līgumā paredzētās programmas.

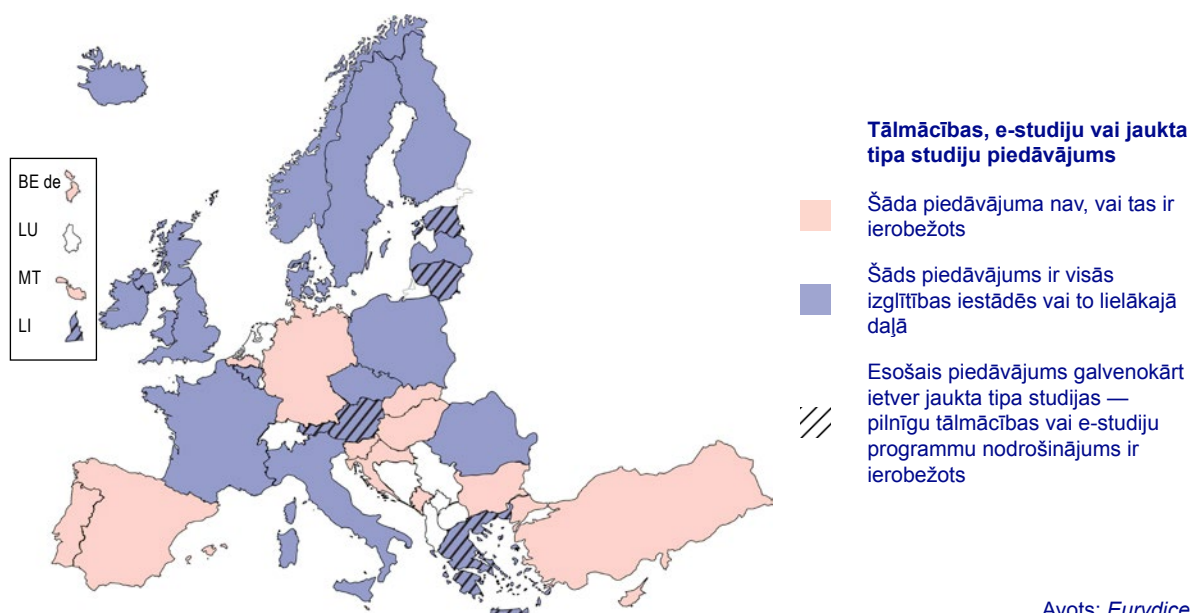
Situāciju Francijā savā ziņā var salīdzināt ar iepriekš aprakstītajām sistēmām. Lai gan šajā valstī nav tādas uz tālmācību orientētas augstākās izglītības iestādes, kas piešķir augstākās izglītības kvalifikācijas, augstākās izglītības programmas var apgūt Valsts tālmācības centrā (*Le Centre national d'enseignement à distance, CNED*). Tā ir publiski subsidēta izglītības iestāde, kas piedāvā dažādu izglītības pakāpju programmas. *CNED* piedāvātās augstākās izglītības programmas tiek īstenotas sadarbībā ar universitātēm un citām augstākās izglītības iestādēm.

Beļģijas franču kopienā nav tādas augstākās izglītības iestādes, kas ir orientētas uz tālmācību vai e-studijām, bet pašlaik šādas iespējas ieviešana tiek apsvērta. Šo izglītības iestādi varētu oficiāli atzīt izglītības pārvaldes iestādes, un visas tās programmas būtu pieejamas tiešsaistē. Pašlaik šādas programmas tiek piedāvātas tikai izglītības ministrijas neatzītās izglītības iestādēs.

3.3.2. Tālmācība, e-studijas un jaukta tipa studijas tradicionālajās augstākās izglītības iestādēs

Tālmācība, e-studijas vai jaukta tipa studijas Eiropas tradicionālajās universitātēs tiek nodrošinātas dažādā mērā. Dažas valstis vai to reģioni (Beļģijas vācu kopiena, Horvātija un Melnkalne) apgalvo, ka šādu veidu studijas nepiedāvā neviena tradicionālā augstākās izglītības iestāde, un aptuveni desmit valstis ziņo, ka šādas iespējas piedāvā ierobežots izglītības iestāžu skaits. Vēl desmit valstis norāda, ka tālmācību, e-studijas vai jaukta tipa studijas piedāvā visas augstākās izglītības iestādes vai to lielākā daļa. Šo ainu vēl vairāk sarežģīt atsevišķas valstis (piem., Igaunija, Grieķija, Austrija, Lietuva un Lihtenšteina), kur tradicionālajās universitātēs ierobežots programmu skaits tiek īstenots, izmantojot tikai tālmācību vai e-studijas, savukārt ievērojamu piedāvājuma daļu veido jaukta tipa studijas, proti, tradicionālajās augstākās izglītības programmās integrētas e-studijas.

3.5. attēls. Tālmācība, e-studijas un jaukta tipa studijas tradicionālajās augstākās izglītības iestādēs, 2012./13. ak. g.

Paskaidrojums

Attēls attiecas uz tām augstākās izglītības iestādēm, kur tālmācība vai e-studijas nav galvenais programmu īstenošanas režīms. Ir ņemtas vērā tikai tās izglītības iestādes, kas piedāvā programmas ar augstākās izglītības kvalifikācijas saņemšanu (t. i., nav ņemtas vērā programmas, kuru beigās netiek piešķirta izglītības kvalifikācija, un neformālās izglītības piedāvājums).

Lai gan šīs atšķirības var liecināt par patiesu situāciju daudzveidību Eiropā, tās var apliecināt arī to, ka iestādes šajā jomā ir autonomas un parasti tām nav jāziņo centrālajām pārvaldes iestādēm par to, cik lielā mērā tās nodrošina tālmācību. Izņēmums ir Austrija un Norvēģija, jo šajās valstīs ir ieviests mehānisms, saskaņā ar kuru augstākās izglītības iestādēm ir jāziņo, cik lielā mērā tās īsteno tālmācības vai e-studiju programmas. Austrijā turklāt šis elements ir iekļauts starp augstākās izglītības iestāžu darbības vērtēšanas kritērijiem. Norvēģijā valdība gada budžetā ir noteikusi, ka elastīgs studiju nodrošinājums ir viens no augstākās izglītības iestāžu sasniedzamajiem mērķiem, par ko tām ir jāziņo. Kā liecina pieejamie dati, 2012. gadā Norvēģijas augstākās izglītības sistēmā e-studiju programmās bija iestājušies 6–7 % studentu.

3.3.3. Citi tālmācību, e-studijas un jaukta tipa studijas veicinoši pasākumi

Lai gan par tālmācības, e-studiju un jaukta tipa studiju īstenošanu galvenokārt ir atbildīgas augstākās izglītības iestādes, vairākās valstīs vai kopienās (piem., Beļģijas vācu kopienā, Bulgārijā, Čehijas Re-

publikā, Īrijā, Igaunijā, Francijā, Latvijā, Lietuvā, Polijā, Apvienotajā Karalistē un Norvēģijā) šo studiju režīmu attīstīšanu īpaši atbalsta centrālā līmeņa pārvaldes iestādes.

Šis atbalsts var būt formulēts stratēģiskajos dokumentos, aicinot augstākās izglītības iestādes piedāvāt šādu nodrošinājumu (piem., Beļģijas vācu kopienā, Īrijā, Latvijā un Polijā) vai atļaujot tālmācības programmu akreditēšanu (piem., Čehijas Republikā). Turklāt dažas centrālās pārvaldes iestādes stratēģiskajos politikas dokumentos ir oficiāli paredzējušas savu iesaistīšanos tālmācības, e-studiju un jaukta tipa studiju īstenošanā. Tas sakāms par Čehijas Republiku, Franciju un Apvienoto Karalisti.

Čehijas Republikā Augstākās izglītības iestāžu stratēģiskajā plānā erudīcijas, zinātnisko, pētniecības, attīstības, inovācijas, mākslas un citu radošu pasākumu īstenošanai 2011.–2015. gadā ir ietverts mērķis dažādot studiju režīmus un pedagoģiskās metodes ciešā saistībā ar dažādu kategoriju studentu vajadzībām. Šajā nolūkā un saskaņā ar Augstākās izglītības iestāžu attīstības institucionālajiem plāniem ministrija atbalsta uz projektiem orientētu izglītību, e-studijas un jaukta tipa studijas, kam bez visa cita ir jākalpo konkrētu studentu mērķgrupu (jau nodarbināti pieaugušie studenti, fiziski vai sociāli nelabvēlīgā situācijā esošas personas) vajadzībām. Šo mērķu īstenošanai augstākās izglītības iestādes ir tiesīgas saņemt finansiālu atbalstu.

Francijā jaunais, 2013. gada jūlijā pieņemtais, Likums par augstāko izglītību un pētniecību kā augstākās izglītības prioritāti nosaka IKT jomu. Par augstāko izglītību un pētniecību atbildīgā ministrija 2013. gada oktobrī sāka īstenot augstākās izglītības IKT programmu, ko veido 18 atsevišķi pasākumi un pirmā tiešsaistes programmu platforma franču valodā (Vispārpieejamas atklātās tiešsaistes programmas, VATP).

Apvienotajā Karalistē (Anglijā) politikas dokumentā „Augstākā izglītība: studenti sistēmas centrā” (2011) ir uzsvērtā tādu elastīgas izglītības metožu nozīmība kā tālmācība un e-studijas, paātrināta bakalaura grāda ieguve divu gadu laikā un elastīgas tālākizglītības iespējas no tālākizglītības līdz augstākajai izglītībai, ietverot arī darba vidē īstenotas mācības.

Apvienotajā Karalistē (Skotijā) 2011. gadā valdība publicēja dokumentu „Izglītojamo izvirzīšana centrā: mērķtiecīgi centieni par 16 gadiem vecāku jauniešu izglītībā”. Tajā norādīts, ka centrālās pārvaldes iestādes izvērtēs, kā jaunās tehnoloģijas, t. sk. digitālās platformas, var veicināt virtuālās mācību vides izmantošanu, lai paplašinātu izglītības ieguvēju izvēles iespējas, sekmētu izglītības ieguvēju (t. sk. nodarbināto studentu) skaita palielināšanos un uzlabotu ģeogrāfisko pieejamību, izmantojot tālmācību.

Bez stratēģiskajiem politikas dokumentiem, kas nosaka turpmākās iniciatīvas, dažu valstu centrālās pārvaldes iestādes pēdējā laikā ir atbalstījušas projektus, kuru mērķis ir veicināt tālmācību, e-studijas vai jaukta tipa studijas. Šādi piemēri rodami Bulgārijā, Igaunijā, Francijā, Lietuvā un Norvēģijā.

Eiropas finansējuma atbalstīta, **Bulgārija** ir spējusi īstenot vairākas iniciatīvas, kas veicina tālmācību augstākajā izglītībā. Piemēram, projekta „Akadēmisko pedagogu kvalifikācijas paaugstināšana” (2008.–2011. g.) gaitā vairāk nekā 250 akadēmisko pedagogu apguva e-studiju un tālmācības metožu izmantošanas iespējas savā disciplīnā. Savukārt 2013.–2014. gadā tiek īstenots projekts „Tālmācības elektronisko formu attīstība augstākajā izglītībā”.

Igaunijā Izglītības ministrija atbalstīja e-studijas, no 2008. līdz 2013. gadam 20 augstākās izglītības iestādēs īstenojot programmu „Vislabākais”. Papildus šai iniciatīvai Inovāciju centrs digitālo izglītības iniciatīvu īstenošanai koordinē un veicina pasākumus IKT atbalstītu mācību jomā. Viens no šiem pasākumiem ir Igaunijas e-Universitātes konsorcijs koordinācija augstākās izglītības sektorā.

Francijā pirmā tiešsaistes programmu platforma „Francija — IKT universitāte” (*France Université Numérique*) tika atklāta 2014. gadā, un vienā no pirmajām 25 vispārpieejamām atklātās tiešsaistes programmām (VATP) ir reģistrējušies jau vairāk nekā 200 000 studentu. Šis eksperimentālās platformas mērķis ir apvienot vienviet vairāku augstākās izglītības iestāžu tiešsaistes resursus un padarīt tos pieejamus plašākai sabiedrībai. VATP platformas atbalstam un pilnveidei tiks piesaistīti Francijas IKT uzņēmumi, kas rīkos daļēji par valsts līdzekļiem finansētus iepirkuma konkursus šī darba veikšanai.

Lietuvas Virtuālās universitātes programma, kas darbojās no 2007. līdz 2012. gadam, bija paredzēta e-studiju veicināšanai un nepieciešamās infrastruktūras izveidei augstākās izglītības iestādēs. Šī programma tika finansēta no valsts budžeta un ES struktūrfondu līdzekļiem. 2012. gada decembrī programmas darbība tika atjaunota, un tā turpinās ar nosaukumu „Programma pētniecības un augstākās izglītības IT infrastruktūras attīstīšanai Lietuvā 2013.–2016. gadā”.

Norvēģijā 2004. gadā Izglītības un pētniecības ministrija izveidoja Norvēģijas Atklāto universitāti (*NOU*), lai veicinātu elastīgus augstākās izglītības pasniegšanas un apguves režīmus. Tas tiek darīts, finansējot projektus, iegūstot zināšanas un daloties ar tām. Katru otro gadu *NOU* organizē nacionālo apsekojumu par IKT lietošanu Norvēģijas augstākās izglītības sistēmā. 2012. gadā Izglītības un pētniecības ministrija aizsāka un finansēja piecu gadu programmu, lai radītu starpuniversitāšu infrastruktūru — E-universitāšu programmu. Šīs programmas mērķis ir veicināt mācīšanos, mācīšanu un pētniecību, nodrošinot IKT rīkus un atvieglot piekļuvi digitālajiem mācību resursiem.

3.4. Iepriekš iegūtās izglītības atzīšana kā līdzeklis augstākās izglītības studiju programmu apguvē

Iepriekš iegūtās izglītības atzīšana ir pieminēta dažādos ar augstāko izglītību saistītos politikas dokumentos, t. sk. Boloņas komunikē un Eiropas Universitāšu hartā par mūžizglītību (*EUA*, 2008). Saskaņā ar šiem dokumentiem ar terminu „iepriekš iegūtā izglītība” tiek apzīmēta jebkāda izglītība — formālā, neformālā vai ikdienējā. Tomēr, ja iepriekš iegūtā formālā izglītība, sevišķi studijas citā augstākās izglītības iestādē, tiek salīdzinoši labprāt atzīta, to nevar teikt par iepriekš iegūto neformālo un ikdienējo izglītību. 2012. gadā ES institūcijas atbalstīja šīs jomas tālāku attīstīšanu, pieņemot ieteikumu par neformālās un ikdienējās mācīšanās atzīšanu ⁽⁴⁾. Šis ieteikums attiecas uz visiem izglītības un apmācības sektoriem, ieskaitot augstāko izglītību, un tas mudina dalībvalstis „ne vēlāk kā 2018. gadā — atbilstīgi valstu apstākļiem un īpatnībām un kā tās uzskata par piemērotu — ieviest pasākumus neformālās un ikdienējās mācīšanās validēšanai” ⁽⁵⁾.

Šajā sadaļā iepriekš iegūtās neformālās un ikdienējās izglītības atzīšana ir aplūkota kā viens no augstākās izglītības studiju prasību izpildes līdzekļiem. Šai sadaļai ir trīs apakšsadaļas. Pirmajā ir pētīts, vai iepriekš iegūtā neformālā un ikdienējā izglītība tiek ņemta vērā, vērtējot augstākās izglītības studiju prasību izpildi. Otrajā apakšsadaļā ir aplūkotas prasības, kas tiek izvirzītas kandidātiem, kuri vēlas izmantot atzīšanas procedūras. Pēdējā apakšsadaļā ir analizēts to augstākās izglītības prasību apjoms, kuras var tikt izpildītas, izmantojot iepriekš iegūtās izglītības atzīšanu. Šīs sadaļas saturs papildina to informāciju, kas ir sniegta sadaļā par augstākās izglītības studiju pieejamību (sk. 1.3.3. sadaļu), kurā tika pētīts, vai iepriekš iegūtās neformālās un ikdienējās izglītības atzīšanu var izmantot, lai iestātos augstākās izglītības iestādē.

3.4.1. Iepriekš iegūtās izglītības atzīšanas nodrošinājuma apjoms Eiropas valstīs

Kā redzams 3.6. attēlā, Eiropas valstu lielākajā daļā studentu iepriekš iegūtā neformālā un ikdienējā izglītība var tikt atzīta augstākās izglītības studiju prasību izpildē. Tikai Beļģijas vācu kopienā, Bulgārijā, Grieķijā, Kiprā, Maltā, Austrijā, Rumānijā, Slovākijā un Melnkalnē augstākās izglītības iestādes nevar ņemt vērā izglītību, kas nav iegūta formālās izglītības iestādēs.

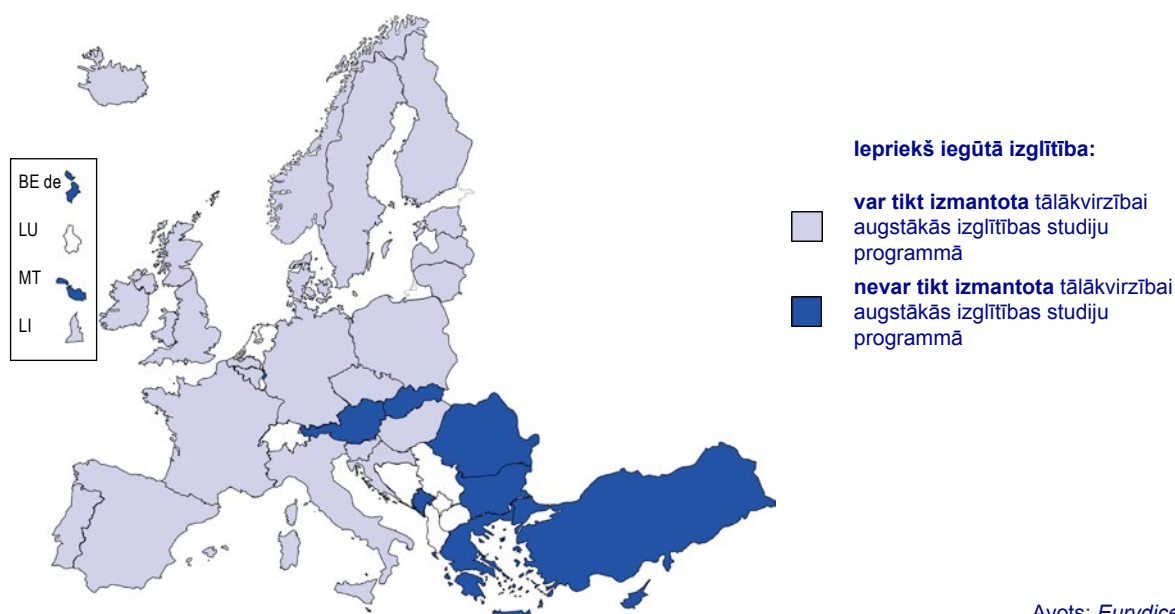
3.6. attēlā ir redzams, kurās valstīs iepriekš iegūtās izglītības atzīšana ir juridiski iespējama, tomēr tas neliecina par to, cik izplatīta ir šī prakse. Patiesi, valstu lielākajā daļā augstākās izglītības iestādes var patstāvīgi izlemēt, vai tās izmantos vērtēšanas procedūras studentu iepriekš iegūtās neformālās un ikdienējās izglītības atzīšanai. Tikai Beļģijas flāmu kopiena, Dānija, Igaunija, Francija un Latvija ziņo, ka studentiem ir likumīgas tiesības uz šādām atzīšanas procedūrām un augstākās izglītības iestādēm tās ir jānodrošina. Tomēr šī pienākuma formulējums tiesību aktos ir atšķirīgs. Piemēram, Beļģijas flāmu kopienā šis pienākums ir noteikts nevis katrai atsevišķai augstākās izglītības iestādei, bet „iestāžu apvienībai”. Atšķirīga situācija ir Francijā, kur saskaņā ar tiesību aktiem indivīdiem ir tiesības uz iepriekš iegūtās izglītības atzīšanu viņu izvēlētajā izglītības iestādē (t. i., visām izglītības iestādēm ir jānodrošina attiecīgā procedūra). Šādas tiesības attiecas uz gandrīz visu veidu augstāko izglītību, izņemot

⁽⁴⁾ Padomes 2012. gada 20. decembra ieteikums par neformālās un ikdienējās mācīšanās validēšanu, OV C 398, 22.12.2012., 1. lpp.

⁽⁵⁾ Turpat.

atsevišķas jomas, kas ir pakļautas *numerus clausus* (piem., medicīna), vai tādu izglītību, kas nav reģistrēta Valsts profesionālo kvalifikāciju reģistrā (*Répertoire National des Certifications Professionnelles, RNCP*). Igaunijā un Latvijā augstākās izglītības tiesību aktos ir ietvertas vispārīgas norādes par to, ka augstākās izglītības iestādēm ir jāizveido atbilstoši apstākļi un procedūras iepriekš iegūtās izglītības atzīšanai.

3.6. attēls. Iepriekš iegūtās neformālās un ikdienējās izglītības atzīšana tālākvirzībai augstākās izglītības studijās, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Centrālās pārvaldes iestādes parasti neuzrauga to, cik lielā mērā izglītības iestādes atzīst iepriekš iegūto neformālo un ikdienējo izglītību, tāpēc vairums valstu nespēj pateikt, cik liela ir to iestāžu proporcija, kuras ir ieviesušas šādas procedūras. Tajās valstīs, kur ir pieejama oficiāla statistika vai aplēses, situācija ir atšķirīga. Piemēram, Ungārijā un Norvēģijā atzīšanas procedūras īsteno mazāk nekā 5 % izglītības iestāžu, bet Apvienotajā Karalistē (Anglijā, Velsā un Ziemeļīrijā) to dara 75 līdz 95 % izglītības iestāžu.

Sistēmās, kurās ir paredzētas juridiskas tiesības uz iepriekš iegūtās izglītības atzīšanu, izglītības iestāžu prakse šajā jomā ne vienmēr tiek uzraudzīta. Pozitīvs izņēmums ir Francija, kur centrālās pārvaldes iestādes situāciju uzrauga, tomēr, lai gan par augstāko izglītību atbildīgā ministrija uzrauga situāciju universitātēs un specializētajā augstākās izglītības iestādē *Conservatoire national des arts et métiers (CNAM)*, dati par iepriekš iegūtās izglītības atzīšanu citu tipu augstākās izglītības iestādēs, īpaši *grandes écoles*, ir nepilnīgi.

Vēl viena pieeja, kā vērtēt iepriekš iegūtās izglītības atzīšanu, ir analizēt šīs procedūras izmantotāju skaitu, taču arī šādi dati valstu lielākajā daļā nav pieejami. Šāda informācija ir tikai trīs Baltijas valstīs, Beļģijas flāmu kopienā un Francijā. No trim Baltijas valstīm Igaunija lēš, ka 2012. gadā šo procesu izmantoja aptuveni 15 % studentu, bet Latvijā un Lietuvā šis skaitlis ir mazāks par 1 % (attiecīgi ap 50 un 120 studentiem). Beļģijas flāmu kopienā šis īpatsvars ir mazāks par 5 %. Francijā centrālās pārvaldes iestāžu apkopotie oficiālie dati par universitātēm un *CNAM* liecina par lielāku šīs procedūras izmantotāju skaitu, proti, 2011. gadā to sekmīgi paveica aptuveni 4000 iepriekš iegūtās izglītības atzīšanas kandidātu (*Le Roux, 2012*). Tomēr, interpretējot šos datus, ir jāņem vērā studentu kopskaits Francijā.

Jāpiemin arī tas, ka centrālās pārvaldes iestādes šajā valstī apkopo informāciju par dažādām šī procesa dalībnieku kategorijām. Pieejamie dati liecina, ka lielāko sekmīgo kandidātu daļu veido nodarbinātie (85 %); pārējie ir bezdarbnieki (14 %) un neaktīvie iedzīvotāji (1 %). Analizējot nodarbināto kandidātu profesionālo jomu, redzams, ka lielākā daļa (45 %) strādā vadošos amatos (*cadres*); pārējie ir vidējā līmeņa darbinieki (*professions intermédiaires*) (33 %), administratīvās, pārdošanas un apkalpošanas jomas darbinieki (*employés*) (21 %) un strādnieki (*ouvriers*) (1 %) (*Le Roux*, 2012). Citiem vārdiem sakot, Francijā lielākie ieguvēji no iepriekš iegūtās izglītības atzīšanas augstākās izglītības studijās ir nodarbināti pieaugušie, kas ieņem vadošus amatus.

3.4.2. Iepriekš iegūtās izglītības atzīšanas kandidātiem izvirzītās prasības un iepriekš iegūtās izglītības vērtēšanas pieejas

Valstu lielākajā daļā nav centralizēti noteiktu prasību attiecībā uz to, kuri iepriekš iegūtās izglītības atzīšanas kandidāti var piedalīties šādas atzīšanas procesā tālākvirzībai studijās. Ja šādas prasības ir ieviestas, tad parasti tās attiecas uz iepriekš pieredzes ceļā iegūtās izglītības ilgumu vai uz īpašiem vecuma kritērijiem. Piemēram, Francijā kandidātiem ir nepieciešama vismaz trīs gadus ilga atbilstoša pieredze, kas var būt vai nu algots vai nealgots darbs, vai arī brīvprātīgais darbs. Līdzīgi kā Francijā, arī Beļģijas franču kopienā ir iespējams ņemt vērā gan profesionālo, gan citu pieredzi, taču empīriskās mācīšanās ilgumam ir jābūt vismaz pieci gadi. Turklāt Beļģijas franču kopienā ir noteiktas arī īpašas vecuma prasības, kas ir atkarīgas no iegūstamās izglītības līmeņa: tiem kandidātiem, kuri vēlas iegūt augstākās izglītības diplomu, ir jābūt vismaz 22 gadus veciem, bet tiem, kuri piesakās uz bakalaura un maģistra grādu, ir jābūt attiecīgi vismaz 23 un 24 gadus veciem. Līdzīgas prasības var nebūt noteiktas centrālajos stratēģiskajos dokumentos, bet tās savos iekšējos noteikumos var paredzēt arī pašas augstākās izglītības iestādes. Piemēram, Apvienotajā Karalistē nav obligātu prasību, kas attiektos uz visām izglītības iestādēm, taču Studentu vērtēšanas un iepriekš iegūtās izglītības atzīšanas vadlīnijas, ko 2013. gadā publicēja Augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas aģentūra, paredz, ka katra iestāde var noteikt ierobežojumu tam, pirms cik ilga laika šāda mācīšanās ir notikusi.

Par kandidātu iepriekš iegūtās izglītības vērtēšanas metožu un pieeju izvēli parasti ir atbildīgas pašas augstākās izglītības iestādes; centrālās pārvaldes iestādes to neregulē. Tikai dažās valstīs (Beļģijas franču kopienā, Igaunijā, Francijā, Latvijā, Lietuvā un Apvienotajā Karalistē) šajā procesā izmantojamās metodes un pieejas ir norādītas augstākās izglītības stratēģiskajos dokumentos. Dažkārt šajos dokumentos ir izvirzītas dažas saistošas prasības (piem., darbu mapes sagatavošana), taču parasti tie augstākās izglītības iestādēm ļauj būt lielā mērā autonomām, izstrādājot savu pieeju. Tādās valstīs kā Lietuva un Apvienotā Karaliste stratēģiskajiem dokumentiem par iepriekš iegūtās izglītības atzīšanu ir vadlīniju vai ieteikuma raksturs; tas nozīmē, ka neviens no to elementiem izglītības iestādēm nav saistošs.

Beļģijas franču kopienā kandidātiem ir jā sagatavo darbu mape un jā piedalās intervijā. Viņi var tikt uzaicināti arī uz papildu testiem vai eksāmeniem. Lai saskaņotu procesus visā sektorā, augstākās izglītības iestādes īsteno dažādas no pašu iestāžu vides nākošas iniciatīvas.

Igaunijā augstākās izglītības tiesību akti paredz, ka profesionālajai vai cita veida pieredzei ir jābūt dokumentāli apliecinātai ar darba līgumiem un apliecībām. Bez profesionālās pieredzes apliecinājuma kandidātiem ir jāiesniedz arī pieredzes apraksts un pašvērtējums. Izglītības iestādes valdei ir tiesības noteikt papildu prasības. Izglītības iestādei ir arī tiesības uzdot praktiskus uzdevumus, kandidātu intervēt vai jebkādā citā veidā novērtēt viņa zināšanas un prasmes.

Francijā visiem kandidātiem ir jā sagatavo darbu mape, kuru vērtē „žūrija”. To veido augstākās izglītības pasniedzēji, kā arī cilvēki, kuri aktīvi darbojas ar iegūstamo izglītību saistītajā jomā. Žūrijas uzdevums ir novērtēt darbu mapi un intervēt kandidātu.

Latvijā augstākās izglītības tiesību akti paredz, ka visiem kandidātiem ir jāiesniedz darbu mape, kas tiek vērtēta, pamatojoties uz tiesību aktos noteiktajiem kritērijiem. Piemēram, ar iepriekš iegūtās neformālās vai ikdienējās izglītības atzīšanu nevar aizstāt diplomdarbu vai eksāmenu, un apliecināta profesionālā pieredze var tikt atzīta tikai programmā paredzētās praktiskās pieredzes vietā.

Lietuvā centrālās pārvaldes iestādes ir izdevušas rekomendāciju, kurā ir paredzēts, ka kandidātiem darbu mapē ir jāiekļauj savu kompetenču pierādījumi. Tās var būt nodarbinātības apliecības, darba devēju atsauksmes, savu rakstu darbu paraugi, projektu dokumentācija, pašanalīze, audio un video ieraksti utt. Kandidāts var tikt uzaicināts uz interviju, bet izglītības iestāde var izvēlēties arī citu vērtēšanas metodi.

Apvienotajā Karalistē Augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas aģentūras 2013. gadā publicētajā dokumentā „Studentu vērtēšana un iepriekš iegūtās izglītības atzīšana” uzsvērts, ka būtiskākā iepriekš iegūtās izglītības atzīšanas iezīme ir tā, ka tiek vērtēta mācīšanās, kas notikusi studenta pieredzes ieguves gaitā, nevis pati pieredze. Šajā dokumentā nav noteikts, kā tieši studenta iegūtā izglītība būtu jāaplicina vai jāvērtē, bet ir norādīts, ka augstākās izglītības iestādes bieži izmanto pierādījumu darbu mapes, intervijas un/vai jau notikušu vērtēšanu. Neatkarīgi no izraudzītās pieejas izglītības iestādēm ir precīzi jāformulē, kāda būs lēmumu pieņemšanas procedūra saistībā ar iepriekš iegūtās izglītības atzīšanu.

3.4.3. Atzīstamais izglītības apjoms

Valstu lielākajā daļā stratēģiskajos dokumentos ir precīzi formulēti iepriekš iegūtās neformālās un ikdienējās izglītības atzīšanas ierobežojumi. Tas nozīmē, ka kopumā šis process nevar novest pie apliecinājuma par pilnas augstākās izglītības ieguvu. Noteiktie ierobežojumi Eiropas valstīs atšķiras un tiek formulēti dažādi. Piemēram, Itālijā atzīšana aprobežojas ar 12 kredītpunktiem no pilna grāda, Spānijā līdz 15 % un Latvijā līdz 30 % no augstākās izglītības programmas, bet Lietuvā līdz 75 % no programmas. Igaunijas stratēģiskajos dokumentos ir noteikts, ka iepriekš iegūtās izglītības atzīšana var aizstāt visas programmas apguvi, izņemot gala eksāmenu vai diplomdarbu. Norvēģijā studentiem ir jāapgūst vismaz viens pilns studiju gads. Visbeidzot jāpiemin Ungārija, kur augstākās izglītības tiesību akti nesens tika pārstrādāti, palielinot to kredītpunktu skaitu, ko var iegūt, izmantojot iepriekš iegūtās izglītības atzīšanu. Ja iepriekšējais 2005. gada likums atzīšanas apjomu ierobežoja līdz 30 kredītpunktiem, tad jaunais Likums par augstāko izglītību, kas stājās spēkā 2012. gadā, ļauj atzīt līdz divām trešdaļām no kredītpunktu kopskaita.

Dažu valstu tiesību aktos nav noteikti nekādi ierobežojumi attiecībā uz šī procesa rezultātiem, tomēr vairums no tām ziņo, ka augstākās izglītības iestādes parasti nepiešķir augstākās izglītības kvalifikāciju, balstoties tikai uz iepriekš iegūtās neformālās un ikdienējās izglītības atzīšanu. Šajā ziņā Francija, šķiet, ir vienīgā valsts, kur ir statistiski pierādījumi par to kandidātu skaitu, kuri ir ieguvuši pilnu augstākās izglītības grādu, balstoties uz iepriekš empīriski iegūtās izglītības atzīšanu⁽⁶⁾: 2011. gadā no aptuveni 4000 kandidātu, kas šo procesu sekmīgi pabeidza, aptuveni 2400 ieguva pilnu grādu, bet aptuveni 1600 saņēma daļēju savas studiju programmas atzīšanu (*Le Roux*, 2012).

⁽⁶⁾ Dati attiecas tikai uz universitātēm un specializēto augstākās izglītības iestādi *Conservatoire national des arts et métiers (CNAM)*. Citu veidu augstākās izglītības iestādes (piem., *grandes écoles*) nav ietvertas.

3.5. Citi elastīguma veicināšanas līdzekļi

Bez šīs nodaļas iepriekšējās sadaļās jau minētajām iniciatīvām dažas valstis augstākās izglītības elastīguma veicināšanai izmanto arī citas iespējas: sadala programmas moduļos, izveido īpašas augstākās izglītības apakšsistēmas vai īsteno projektus vai programmas, kuros apvienotas vairākas atšķirīgas elastīguma īstenošanas pieejas. Piemēri tam atrodami Beļģijas franču kopienā, Spānijā, Slovēnijā un Apvienotajā Karalistē.

Beļģijas franču kopienā ir īpaša, netradicionālajiem studentiem paredzēta augstākās izglītības apakšsistēma, kas veido daļu no sistēmas *promotion sociale* („sociālā veicināšana”). Šajā apakšsistēmā piedāvātajās programmās ir ņemtas vērā to studentu vajadzības, kuri nevar izmantot augstākās izglītības tradicionālo darba kārtību (piem., parasti lekcijas notiek vakaros vai nedēļas nogalēs), un programmas ir sadalītas moduļos. Apgūstot *promotion sociale* programmas, var iegūt diplomu, kas ir līdzvērtīgs tradicionālajā augstākās izglītības sektorā iegūtajam diplomam, kā arī diplomus, kas ir raksturīgi konkrētajai apakšsistēmai.

Spānijā ir īpaša augstākās izglītības apakšsistēma „Augstākā profesionālā izglītība”. Šajā sistēmā piedāvātās programmas ir organizētas apmācības moduļos (kas ir līdzvērtīgi mācību priekšmetiem), par kuriem var iegūt atsevišķu izglītības dokumentu. Tie var tikt piedāvāti gan kā pilna laika, gan kā nepilna laika studijas vidusskolās, profesionālās izglītības skolās vai īpašos profesionālās izglītības centros. Noteiktos moduļos var tikt izmantotas arī alternatīvas studiju pieejas (piem., tālmācība), vai arī izglītības dokumentu par tiem var saņemt, veicot neformālās vai ikdienējās izglītības atzīšanu.

Slovēnijā katrai tsā cikla augstākajai profesionālajai programmai ir jābūt atvasinātai no viena vai vairākiem profesionālajiem standartiem un strukturētai moduļos, kur katrs modulis ļauj iegūt profesionālo kvalifikāciju. Studenti var izvēlēties pabeigt tikai vienu moduli vai to kombināciju, lai iegūtu turpmākajam darbam nepieciešamo profesionālo kvalifikāciju.

Apvienotajā Karalistē (Anglijā) no 2005. līdz 2010. gadam centrālās pārvaldes iestādes atstājām augstākās izglītības iestādēm nodrošināja finansējumu attīstības veicināšanai — dažādu elastīgu izglītības programmu pilotprojektiem. Šīs programmas nosaukums bija „Elastīgo mācību celmlauži”, un tās gaitā tika izmēģinātas vairākas iespējas, t. sk. paātrināta augstākās izglītības ieguve divos gados (trīs gadu vietā) un augstākās izglītības kvalifikācija par darba vidē iegūtu izglītību. Visas šīs programmas tika piedāvātas, izmantojot dažādas elastīgas metodes, piemēram, paātrinātas vai palēninātas studijas, jaunās mācīšanās tehnoloģijas, tālmācību un jaukta tipa studijas.

3.6. Universitāšu apmeklējumos iegūtā pieredze

Izpratni, ka ir jāpalielina akadēmiskais elastīgums, puda visas apmeklētās augstākās izglītības iestādes. Tas ir saistīts ar studentu kopuma pieaugošo daudzveidību, sevišķi ar to, ka palielinās to augstākās izglītības studentu īpatsvars, kuri akadēmiskās izglītības iegūvi apvieno ar darbu, rūpēm par ģimeni vai citiem pienākumiem. Izglītības iestāžu apmeklējumi apstiprināja, ka augstākās izglītības iestādes aktīvi atsauca uz daudzveidīgāka studentu kopuma vajadzībām — uzlabo elastīgu studiju piedāvājumu (t. sk. nepilna laika studijas, individuāli studiju plāni un modulārās izglītības programmas), īsteno tālmācību un/vai jaukta tipa studijas, kā arī piedāvā neformālās vai ikdienējās izglītības atzīšanas iespēju. Bez šiem vispārīgajiem modeļiem daži ar augstākās izglītības elastīgumu saistīti jautājumi pievērsa īpašu pētnieku komandas uzmanību.

Augstākās izglītības iestādes bieži strādā tādā vidē, kur ievērojamai studentu daļai studijas ir jāapvieno ar darbu. Šī iezīme kļuva izteikta pēc 2008. gada ekonomiskās krīzes, un bieži tā ir stimulējusi augstākās izglītības iestādes palielināt elastīgu studiju iespējas. Piemēram, Jiveskiles Universitāte Somijā ir izstrādājusi īpašas augstākās izglītības programmas nodarbinātajiem studentiem; šo studiju ilgums ir trīs līdz seši gadi. Šogad tiks ieviesta arī jauna iespēja kārtot eksāmenus tiešsaistē.

Līdzīga situācija ir Tallinas Tehnoloģiju universitātē Igaunijā un Korkas Universitātes koledžā Īrijā, kur izglītības iestāžu vadība apzinās arvien pieaugošo nepieciešamību studentiem apvienot studijas ar vismaz nepilnas slodzes darbu. Lai studentus šādā situācijā atbalstītu, Tallinas Tehnoloģiju universitāte ir ieguldījusi ievērojamus līdzekļus tiešsaistes studiju materiālu un programmu uzlabošanā. Savukārt Korkas Universitātes koledža īpašu uzmanību velta elastīga lekciju laika nodrošināšanai.

Tomēr vairāku izglītības iestāžu vadība un akadēmiskais personāls uzsvēra, ka pret studiju elastīgumu ir jāizturas uzmanīgi, jo dažkārt tas var izraisīt akadēmisko rezultātu pasliktināšanos un/vai studiju neabsolvēšanu. Tas ir saistīts ar faktu, ka tie studenti, kam ir nepieciešams elastīgs studiju režīms, parasti studijas apvieno ar svarīgiem personiskajiem vai profesionālajiem pienākumiem. Līdz ar to augstākās izglītības iestādēm ir būtiski rast līdzsvaru starp pietiekami lielu studiju elastīgumu un efektīviem studiju atbalsta mehānismiem.

Dažas izglītības iestādes, kur elastīgums ir labi attīstīts un „institucionalizēts”, tagad ir sākušas pārvērtēt studentiem piedāvātā elastīguma līmeni. Piemēram, Gentes Universitātes vadība un fakultāšu pārstāvji norādīja, ka pārāk liels elastīgums uz dažiem studentiem var atstāt nelabvēlīgu ietekmi. Šādu secinājumu lika izdarīt pieredze ar studentiem, kuri varēja turpināt studijas, nenokārtojot atsevišķus studiju elementus, ko pasniedzēji bieži uzskatīja par būtiskiem. Piemēram, studenti, kas pirmajā studiju gadā nav sekmīgi nokārtojuši būtisku matemātikas moduli, tomēr var turpināt studijas līdz pirmā cikla beigām vai pat sākt otro ciklu. Tomēr bez šī matemātikas moduļa viņi nevar iegūt izglītības dokumentu. Ieviešot mazliet stingrākus tālākvirzības noteikumus, saskaņā ar kuriem pirmā gada programmu var apgūt tikai noteiktu laiku, universitāte varētu panākt studentu sekmju uzlabošanu.

Līdzīga pieeja ir arī Jiveskiles Universitātē, kur iepriekš studenti varēja pierēģistrēties universitātē uz vairāk nekā septiņiem gadiem. Pēc reģistrēšanās viņi varēja studēt dažādās universitātes daļās. Tagad atbilstoši valsts īstenotajai politikai universitāte ir noteikusi septiņu gadu ierobežojumu studiju pabalsta saņemšanai.

Šie Jiveskiles Universitātes jaunievedumi notiek vienlaikus ar jaunu mācīšanās un mācīšanas metožu ieviešanu, īpašu uzmanību veltot e-studijām. Šī ir viena no divām vienīgajām Somijas universitātēm, kurās visiem pasniedzējiem ir prasība apgūt pedagoģijas programmu un akadēmiskais personāls tiek mudināts izmēģināt visdažādākos mācīšanas un mācīšanās formātus. Aizvien vairāk tiek izmantotas arī tiešsaistes studiju programmas, jo 20–30 % studentu dzīvo ārpus Jiveskiles.

Izglītības iestāžu apmeklējumi atklāja arī to, ka elastīguma līmenis var atšķirties ne vien starp izglītības iestādēm, bet arī starp vienas izglītības iestādes fakultātēm un/vai katedrām. Čehijas Republikā veiktās intervijas ļāva labāk izprast, kādi iemesli var ietekmēt elastīgu studiju nodrošinājuma atšķirības vienā izglītības iestādē. Piemēram, visas intervijas Kārļa universitātē Prāgā liecināja, ka elastīgs studiju režīms (tā sauktās kombinētās studijas, kas parasti notiek nedēļas nogalēs) dažādās fakultātēs tiek izmantots dažādā mērā: dažas fakultātes piedāvā daudz kombinēto programmu, bet citās šis piedāvājums ir daudz mazāks. Kā skaidroja fakultāšu pārstāvji, tas ir saistīts ar faktu, ka elastīgā režīmā piedāvātajām programmām ir nepieciešams atsevišķs apstiprinājums („akreditācija”) un līdz ar to arī īpašu studiju atbalsta materiālu izstrāde. Centrālās pārvaldes iestādes šo priekšnoteikumu ir izvirzījušas tāpēc, lai ierobežotu atbirumu no šī veida programmām, tomēr, kā norādīja fakultāšu pārstāvji, šo īpašo studiju atbalsta materiālu izstrādei nepieciešamais ieguldījums ir viens no iemesliem, kā dēļ atsevišķas fakultātes kombinētās studijas nepiedāvā.

Kā pēdējais labās prakses piemērs ir minama Āhenes Tehnoloģiju universitāte (*RWTH*), kur patlaban tiek īstenota „ģimenei draudzīgas universitātes” koncepcija. Galvenā ideja ir pozitīvi atsaukties uz to studentu vajadzībām, kam ģimenes pienākumu dēļ ir nepieciešams lielāks elastīgums studiju plāna organizēšanā. Šī koncepcija nepilna laika studiju režīmu ļauj, cik vien iespējams, pielāgot atsevišķu studentu optimālajam apguves ātrumam un rada īpaši labas iespējas jaunajām māmiņām.

Secinājumi

Šīs nodaļas sākumā tika iztirzāts elastīgu studiju jēdziens un pēc tam aplūkoti atsevišķi elastīguma aspekti augstākajā izglītībā. Īpaša uzmanība tika pievērsta nepilna laika studiju nodrošinājumam, tālmācības iespējām, e-studijām un jaukta tipa studijām, iepriekš iegūtās izglītības atzīšanai studiju tālākvirzībā un papildu pasākumiem elastīguma veicināšanai augstākajā izglītībā.

Veiktā analīze liecina, ka Eiropas valstu lielākajā daļā studentiem tiek piedāvāta iespēja oficiāli organizēt studijas elastīgākā veidā, salīdzinot ar tradicionālo pilna laika studiju režīmu. Tomēr nepilna laika studiju jēdziens Eiropā tiek izprasts ļoti atšķirīgi; atšķiras arī terminoloģija, kas tiek izmantota, runājot par „nepilna laika” studiju režīmiem. Turklāt, ja valsts oficiālu nepilna laika studenta statusu vai nepilna laika programmas nepiedāvā, tas vēl nenozīmē, ka studentiem nebūtu iespējas studēt elastīgā veidā: vairākās valstīs, kur oficiālu nepilna laika studiju nav, studenti savas programmas apguvi var organizēt elastīgā veidā un faktiski īstenot nepilna laika studijas.

Formāla nepilna laika programmu un/vai studenta statusa esamībai ir īpaša nozīme saistībā ar privāto finansiālo ieguldījumu studijās. Dati liecina, ka vairākās valstīs nepilna laika studijām ir nepieciešams (vai, iespējams, ir nepieciešams) lielāks privātais finansiālais ieguldījums nekā tradicionālajiem studiju režīmiem. Turklāt nepilna laika studentiem bieži ir tiesības tikai uz ierobežota apmēra finansiālo atbalstu.

Kas attiecas uz nepilna laika studiju piedāvājuma apjomu, gandrīz visās valstīs augstākās izglītības iestādes var patstāvīgi izlemt, vai tās šādu iespēju piedāvās. Tomēr, kaut arī šajā jomā ir institucionāla autonomija, valstu lielākā daļa ziņo, ka vairums augstākās izglītības iestāžu nepilna laika studijas piedāvā. Šis fakts tomēr jāinterpretē uzmanīgi, jo izglītības iestāžu apmeklējumi liecina, ka dažādās fakultātes un/vai katedrās šī piedāvājuma apmērs var būt atšķirīgs: dažas studentiem piedāvā ļoti plašas nepilna laika studiju iespējas, bet citu piedāvājums šajā jomā ir stipri ierobežots.

Analizējot tālmācību, redzams, ka tikai dažās Eiropas valstīs ir tādas izglītības iestādes, kas ir orientētas uz šī studiju veida īstenošanu. Tomēr dažās valstīs no tām, kur šādu augstākās izglītības iestāžu nav, tiek sniegts sistemātisks atbalsts tiem studentiem, kuri studē citas valsts tālmācības iestādē. Analīze atklāj arī to, ka tālmācība un e-studijas tradicionālajās augstākās izglītības iestādēs ir jau diezgan plaši izplatītas, tomēr biežāk augstākās izglītības iestādes integrē šīs pieejas tradicionālajās programmās (t. i., piedāvā jaukta tipa studijas), nevis īsteno programmas, kas tiek pilnībā sniegtas kā tālmācība un e-studijas. Interesanti, ka vairākās valstīs centrālās pārvaldes iestādes ir atbalstījušas tālmācības, e-studiju un jaukta tipa studiju attīstību vai nu politikas dokumentos, vai ar konkrētiem projektiem, kas ir vērsti uz šādu studiju režīmu veicināšanu.

Cita pieeja elastīgumam — iepriekš iegūtās neformālās un ikdienējās izglītības atzīšana tālākvirzībai studijās — tagad tiek īstenota vairumā Eiropas valstu, tomēr augstākās izglītības iestādes šajā ziņā ir diezgan autonomas un var pašas izlemt par šo procedūru īstenošanu. Turklāt centrālās pārvaldes iestādes parasti neuzrauga izglītības iestāžu aktivitāti šajā jomā, tāpēc ir grūti precīzi novērtēt tās apmēru un šī piedāvājuma izmantotāju skaitu. Ļoti maz informācijas ir pieejams arī par metodēm un pieejām iepriekš iegūtās neformālās un ikdienējās izglītības vērtēšanā, jo parasti augstākās izglītības iestādes tās izvēlas pašas bez jebkādiem centrālās pārvaldes iestāžu norādījumiem. Vairākos gadījumos tomēr tiesiskajā regulējumā ir paredzēti konkrēti ierobežojumi attiecībā uz to, cik lielu studiju apjomu var aizstāt ar iepriekš iegūtās izglītības atzīšanu. Tas nozīmē, ka šis process parasti nevar novest pie pilnas augstākās izglītības ieguves. Šajā ziņā Francija, šķiet, ir vienīgā valsts, kur ir skaidri statistiski pierādījumi par to, cik kandidātu ir ieguvuši pilnu augstāko izglītību, balstoties uz iepriekš iegūtās empīriskās izglītības atzīšanu.

Dažās sistēmās tiek izmantotas vēl citas pieejas augstākās izglītības studiju elastīguma uzlabošanai, piemēram, programmu sadalīšana moduļos, īpašu, netradicionālajiem studentiem paredzētu augstākās izglītības apakšsistēmu izveide vai tādu programmu īstenošana, kurās ir apvienotas vairākas atšķirīgas pieejas elastīgumam.

Kopumā politiskā regulējuma analīze un astoņu augstākās izglītības iestāžu apmeklējumi liecina par virzību uz mazāk strukturētu un institucionalizētu augstākās izglītības formu, kas ir mazāk — ja vispār — ierobežota laikā un telpā. Šie jaunie organizatoriskie modeļi parādās kā tieša atsauksmēs uz aizvien daudzveidīgāka studentu kopuma vajadzībām. Tomēr izglītības iestāžu apmeklējumi liecina arī par to, ka, lai sekmētu akadēmisko izcilību un panākumus, vairumam augstākās izglītības iestāžu ir jārod līdzsvars starp elastīgumu un studiju atbalstu.

4. NODAĻA. NODARBINĀMĪBA UN PĀREJA UZ DARBA TIRGU

Nodarbināmībai ir ierādīta nozīmīga loma Eiropas Komisijas augstākās izglītības reformas stratēģijā (*European Commission*, 2011), kā arī stratēģijās „Eiropa 2020” (*European Commission*, 2010) un „Izglītība un apmācības 2020” („*ET 2020*”) (7). Saskaņā ar stratēģiju „Eiropa 2020” Eiropas Savienības Padome 2012. gadā pieņēma kritēriju par absolventu nodarbināmību (8). Šis kritērijs paredz, ka „līdz 2020. gadam to nodarbināto absolventu īpatsvaram (vecuma grupā no 20 līdz 34 gadiem), kuri pabeiguši mācības ne vairāk kā trīs gadus pirms atsaucē gada, būtu jābūt vismaz 82 %” (9). Lai gan šajā kontekstā termins „absolventi” attiecas ne tikai uz tiem, kas ir ieguvuši augstāko izglītību, bet arī uz vidusskolas otrā posma beidzējiem vai tiem, kuri pēc vidējās izglītības ir ieguvuši izglītību, kas nav augstākā izglītība, gan valsts pārvaldes iestādēm, gan augstākās izglītības iestādēm ir liela nozīme šī mērķa sasniegšanā.

Eiropas Komisijas politikā ir uzsvērtā augstākās izglītības loma augstas kvalifikācijas profesijās nepieciešamo zināšanu un pārnesamo pamatkompetenču sniegšanā absolventiem, un tas, cik svarīga ir darba devēju un darba tirgus institūciju iesaistīšana programmu izstrādē un īstenošanā, kā arī praktiskās pieredzes iekļaušana programmās. Tajā ir uzsvērts arī tas, cik svarīgi ir izglītības iestādēm sekot līdzi bijušo studentu turpmākajai karjerai, lai uzlabotu programmu atbilstību (*European Commission*, 2011).

Ņemot vērā šīs politikas pamatnostādnes, šajā nodaļā ir aplūkota prakse, kas valstīs tiek īstenota, lai uzlabotu absolventu nodarbināmību un atvieglotu viņu pāriešanu uz darba tirgu. Pirmajā sadaļā ir sniegts īss ieskats dažādās nodarbināmības koncepcijās gan teorijā, gan valstu praksē. Otrajā un trešajā sadaļā ir analizēti daži veidi, kā augstākās izglītības iestādes var īstenot gaidas saistībā ar darba tirgus pieprasījumu un absolventu nodarbināmību. Šīs nodaļas ceturtajā sadaļā tiek aplūkota augstākās izglītības iestāžu darbības novērtēšana šajos aspektos. Pēdējā sadaļā ir izteikti secinājumi.

4.1. Nodarbināmības koncepcijas

Nodarbināmība ir komplekss jēdziens, kas aptver daudzas definīcijas un pieejas, tāpēc pirmajā sadaļā ir aplūkoti daži pieņēmumi un dažādo nodarbināmības koncepciju ierobežojumi. Līdz ar to šajā sadaļā ir uzsvērtā nodarbināmības nozīmība visu studentu un absolventu dzīvē, kā arī dalības paplašināšanas programmā. Sadaļā ir aplūkota arī augstākās izglītības iestāžu potenciālā loma nodarbināmības uzlabošanā un parādīts, kā nodarbināmības jēdziens ir definēts Eiropas valstu politikas dokumentos.

4.1.1. Akcents uz absolventu panākumiem

Nodarbināmības definīcijas galvenokārt pievēršas absolventu pārejai uz darba tirgu pēc augstākās izglītības iestādes beigšanas. Ir divi galvenie definīcijas veidi: ar nodarbinātību un ar kompetencēm saistīta definīcija.

Ar nodarbinātību saistītā definīcija ir izmantota stratēģijas „*ET 2020*” procesā, piemēram, iepriekš minētajos 2012. gada Padomes secinājumos par nodarbināmību. Šajos Padomes secinājumos nodarbināmība ir definēta kā „tādu elementu apvienojums, kas veicina personu virzību uz nodarbinātību vai darba

(7) Padomes 2009. gada 12. maija secinājumi par stratēģisku sistēmu Eiropas sadarbībai izglītības un apmācības jomā („*ET 2020*”), OV 2009/C 119/02, 28.5.2009.

(8) Padomes 2012. gada 11. maija secinājumi par izglītību un apmācību ieguvušo personu nodarbināmību, OV 2012/C 169/04, 15.6.2012.

(9) Turpat, 10. lpp.

iegūšanu, palikšanu darbā un karjeras izaugsmi”⁽¹⁰⁾. Līdzīgi Boloņas procesā šis termins tiek izprasts kā „[absolventu] spēja iegūt jēgpilnu sākotnējo nodarbinātību vai kļūt par pašnodarbināto, saglabāt nodarbinātību un būt mobilam darba tirgū” (*Working Group on Employability*, 2009, 5. lpp.).

Alternatīva (vai papildinoša) pieeja ir koncentrēšanās uz prasmēm un kompetencēm, kuras augstākās izglītības studenti iegūst studiju laikā. Piemēram, M. Jorks (*Yorke*, 2008, 8. lpp.) nodarbināmību definē kā „sasniegumu — prasmju, zināšanu un personisko īpašību — kopu, kas palielina absolventu izredzes kļūt nodarbinātam un sekmīgi strādāt izraudzītajās profesijās”. Parasti tiek uzskatīts, ka šādas prasmes un kompetences darba devējiem ir vajadzīgas (un ir pieprasītas). Būtībā „students pauž nodarbināmību attiecībā uz kādu darbu, ja viņš var nodemonstrēt šim darbam atbilstošu sasniegumu kopu” (*Yorke*, 2006, 8. lpp.).

Šādas atbilstošas prasmes un kompetences tiek klasificētas dažādi. Ir tā sauktās „vispārējās”, „pārnesamās” vai „pamata prasmes”, kuras var nebūt saistītas ar konkrētām profesijām, bet visumā tās palīdz absolventiem atrast darbu un būt mobiliem darba tirgū (piem., komunikācijas prasmes, uzņēmējdarbības prasmes, prasmes, kas saistītas ar mācīšanos mācīties, kā arī spēja strādāt komandā u. c.; sk., piem., *Teichler*, 2011). Bet ir arī tādas prasmes un kompetences, kas ir saistītas ar konkrētām profesijām vai studiju priekšmetiem (medicīna, jurisprudences u. c.).

Attiecībā uz visām definīcijām tomēr jāuzsver, ka *nodarbināmība* nav tas pats, kas *nodarbinātība*. Ar nodarbinātību saistītās definīcijas šo atšķirību dažkārt padara neskaidru, īpaši, kad nodarbināmības mērīšanai tiek izmantots nodarbinātības īpatsvars. Ar kompetenci saistītās definīcijas — īpaši, ja tās ir līdzīgas M. Jorka (*Yorke*, 2006) formulētajai, — var palīdzēt izprast atšķirību starp nodarbināmību un nodarbinātību: noteiktas prasmes un kompetences „palielina” absolventu izredzes kļūt nodarbinātam, taču to negarantē.

Patiesi, nodarbinātība nav atkarīga tikai no studiju laikā iegūtās izglītības kvalitātes. No vienas puses, nodarbinātības iespējas visbūtiskāk nosaka vispārējā ekonomikas stāvokļa un darba tirgus izmaiņas. No otras puses, indivīda nodarbinātības izredzes ietekmē daudzi faktori; tas nozīmē, ka ne visiem absolventiem ar vienādu izglītību ir vienādas iespējas darba tirgū. Starp šiem faktoriem ir minams studiju režīms (pilna laika vai nepilna laika studijas), studentu atrašanās vieta un mobilitāte, absolventu iepriekšējā darba pieredze, kā arī viņu vecums, dzimums, etniskā izcelsme vai piederība pie noteikta sociālā slāņa (*Harvey*, 2001, 103. lpp.). Diskriminējošā prakse, ko absolventi var piedzīvot darba tirgū attiecībā uz pēdējo faktoru kopu, nodarbināmības diskusijās bieži tiek ignorēta (*Morley*, 2001). Piemēram, kā norāda M. Moro un K. Lītvuda (*Moreau and Leathwood*, 2006), „netradicionālie” izglītības ieguvēji (pamatojoties uz viņu etnisko piederību, sociāli ekonomiskajiem apstākļiem, invaliditāti vai citām iezīmēm), meklējot darbu, absolventu darba tirgū sistemātiski ir nelabvēlīgākā situācijā (sk. arī *Gorard et al.*, 2006).

Tātad ar nodarbināmību saistītajiem politikas jautājumiem ir divi aspekti. Pirmkārt, ir izšķiroši svarīgi stiprināt visu studentu nodarbināmību, un tas ir būtisks uzdevums, kas veicams visām valsts pārvaldes iestādēm, kā arī programmai „ES 2020”. Otrkārt, ir jāatzīst tas, ka nodarbināmība ir būtisks elements saistībā ar dalības paplašināšanu augstākajā izglītībā (*Thomas and Jones*, 2007). Dalības paplašināšana neaprobežojas tikai ar pieejamības uzlabošanu studentiem no nepietiekami pārstāvētajām grupām (citiem vārdiem sakot, „netradicionālajiem” izglītības ieguvējiem); ir jāīsteno arī pasākumi, kuri nodrošina to, ka šie studenti studijas pabeidz un sekmīgi pāriet uz darba tirgu (turpat). Tas liecina, ka augstākās izglītības iestāžu loma nodarbināmības jautājumā ir komplicēta.

⁽¹⁰⁾ Turpat, 4. lpp.

4.1.2. Augstākās izglītības iestāžu loma

Koncentrēšanās uz absolventu panākumiem darba tirgū neizbēgami noved pie augstākās izglītības „iznākuma un rezultātu apzināšanās” (*Teichler, 2011, 29. lpp.*), tomēr daži pētnieki uzskata, ka šim procesam varētu būt tendence augstākās izglītības iznākumu definēt samērā šauri, proti, koncentrējoties uz absolventu nodarbinātības izredzēm, nepievērst uzmanību daudziem citiem augstākās izglītības individuālajiem un sociālajiem iznākumiem. Šajā ziņā augstākās izglītības iestādes parasti tiek uztvertas kā tādas, kam ir „jāsaražo” nodarbināmi absolventi un tādējādi jāatsaucas uz darba tirgus vajadzībām.

Kā tālāk redzēsim, aprakstot ar nodarbināmību saistītos augstākās izglītības rezultātus, parasti tiek uzsvērti divi galvenie aspekti. Pievēršoties darba tirgus vajadzībām, vairāk tiek uzsvērts pieprasījuma aspekts (uz ko augstākās izglītības iestādēm ir jāatsaucas), bet, pievēršoties nodarbināmajiem absolventiem, vairāk tiek uzsvērts piedāvājuma aspekts (kāds iznākums augstākās izglītības iestādēm ir jāsasniedz). Lielākoties tomēr šos atšķirīgos aspektus ir grūti nodalīt.

Runājot par konkrētiem īstenojamiem darbiem, uz nodarbinātību vērstās nodarbināmības definīcijas augstākās izglītības iestāžu lomu atstāj samērā atvērtu. Absolventu izredzes atrast darbu drīz pēc izglītības iestādes beigšanas var palielināt visdažādākie universitāšu pasākumi, piemēram, praktiskās apmācības un mācību prakses iekļaušana studiju programmās, darba devēju iesaistīšana pasniegšanā un izglītības satura izstrādē vai karjeras atbalsta sniegšana visiem studentiem (sk. arī 4.3.2. sadaļu).

Savukārt uz prasmēm un kompetencēm vērstās definīcijas paredz daudz konkrētākus augstākās izglītības iestāžu uzdevumus. Tām ne vien jāpalīdz studentiem apgūt noteiktās profesijās nepieciešamās zināšanas un prasmes, bet arī jāattīsta studentu „vispārējās”, „pārnesamās” vai „pamata” prasmes, tomēr jautājums par to, kā augstākās izglītības iestādes to panāk, paliek atklāts. Izglītības iestādes (vai fakultātes, katedras) var nolemt „integrēt” šādas prasmes un kompetences esošajās programmās (piem., izmantojot jaunas pedagoģiskās metodes), vai arī tās izglītības saturā var ietvert īpašas programmas vispārējo prasmju pilnveidei (*Mason, Williams and Cranmer, 2009*).

Saistībā ar dalības paplašināšanas programmu ir jāuzsver arī augstākās izglītības iestāžu loma netradicionālo studentu nodarbināmības veicināšanā. Kā uzskata L. Tomasa un R. Džonss (*Thomas and Jones, 2007, 23. lpp.*), augstākās izglītības iestādes netradicionālajiem studentiem ne vien ļauj iegūt būtisku darba pieredzi, bet tām ir arī īpašs pienākums nodrošināt, lai netradicionālie studenti varētu saņemt (viņiem pielāgotas) konsultācijas un karjeras atbalstu visa studiju cikla laikā (t. i., kopš paša studiju sākuma). Šāds atbalsts var: 1) uzlabot studentu zināšanas par nodarbinātību; 2) vairot studentu pašpaļāvību un celt viņu pašapziņu; 3) attīstīt atbilstošās darba meklēšanas un pieteikšanās prasmes (turpat). Tādējādi šis atbalsts netradicionālajiem studentiem var palīdzēt pārvarēt „netiešos” šķēršļus darba tirgū. Proti, savu apstākļu un iepriekšējo izglītības iespēju dēļ viņi var nespēt atbilstoši novērtēt darba tirgu un savas kompetences, līdz ar to viņi bieži neiegūst savai augstākajai izglītībai atbilstošu darbu ⁽¹¹⁾ (*Thomas and Jones, 2007*).

4.1.3. Nodarbināmības definēšana Eiropas valstīs

Pēc neliela ieskata iespējamajās nodarbināmības definīcijās un augstākās izglītības iestāžu lomas aplūkošanas saistībā ar nodarbināmību šajā sadaļā ir pētīts, kā minētais jēdziens ir atspoguļots Eiropas valstu stratēģiskajos dokumentos par augstāko izglītību.

Tikai dažās valstīs nodarbināmība ir konkrēti definēta vai šis termins izmantots skaidri un nepārprotami. Pat šā vārda tulkošana no oriģinālā angļu valodas termina daudzās valodās var sagādāt grūtības. Šā iemesla dēļ sadaļā ir aplūkotas pieejas ar nodarbināmību saistītajiem augstākās izglītības iestāžu uzdevumiem, nevis analizētas konkrētas definīcijas.

⁽¹¹⁾ „Tiešie” šķēršļi, savukārt, ir darba devēju diskriminējošā prakse (*Thomas and Jones, 2007*).

Kā iepriekš minēts, var izšķirt divus galvenos augstākās izglītības iestāžu lomas aspektus: pieprasījuma aspektu, kas ir vērsti uz darba tirgus vajadzībām, un piedāvājuma aspektu, kas ir vērsti uz absolventu nodarbināmību. Abi aspekti, bez šaubām, ir savstarpēji saistīti, bet valstis var izvēlēties akcentēt vienu vai otru. Vairākās valstis izmanto abas pieejas, liekot dažādus uzsvarus atbilstoši konkrēto izglītības iestāžu uzdevumiem — dažas izglītības iestādes ir vairāk vērstas uz specifisku profesionālo izglītību nekā citas. 4.1. attēlā ir atspoguļoti dažādie aspekti un sniegti dažu valstu piemēri.

Ar pieprasījumu saistītais aspekts koncentrējas uz augstākās izglītības iestāžu nepieciešamību un pienākumu *atsaukties uz darba tirgus pieprasījumu*. Šis pienākums ir vai nu noteikts vispārīgi, vai tas īpaši attiecas uz nepieciešamību *konsultēties ar darba devējiem* vai darba devēju organizācijām, izstrādājot studiju programmas. Šādas konsultācijas nodrošina to, ka augstākās izglītības satura izveidē tiek ņemta vērā informācija par darba tirgu un pieprasījumu. Valstis, kuras min tikai vispārēju augstākās izglītības sektora nepieciešamību atsaukties uz darba tirgus pieprasījumu, ir Igaunija, Spānija, Ungārija, Rumānija, Apvienotā Karaliste (dažas universitātes uz pieprasījumu atsauces konkrētāk nekā citas) un Lihtenšteina. Savukārt nepieciešamība iesaistīt darba devējus vai konsultēties ar tiem stratēģiskajos dokumentos ir īpaši norādīta Beļģijā (franču kopienā), Bulgārijā, Čehijas Republikā, Grieķijā, Īrijā, Francijā, Itālijā, Latvijā, Lietuvā, Austrijā (tikai lietišķo zinātņu universitātēs), Polijā, Slovēnijā, Melnkalnē, Norvēģijā un Turcijā.

Otrajā gadījumā tiek uzskatīts, ka augstākās izglītības iestādes ir atbildīgas par „*nodarbināmu*” absolventu sagatavošanu. Attiecībā uz absolventu nodarbināmību divas iepriekš minētās pieejas (uz nodarbinātību un uz kompetencēm vērstā pieeja) var tikt izšķirtas arī ar augstāko izglītību saistītajā Eiropas valstu politikā un stratēģiskajos dokumentos.

Uz nodarbinātību vērstā pieeja koncentrējas tieši uz absolventu nodarbinātības izredzēm: augstākās izglītības iestādes ir atbildīgas par absolventu sagatavošanu nodarbinātībai. Šādos gadījumos augstākās izglītības iestādes bieži tiek vērtētas, balstoties uz absolventu nodarbinātības īpatsvaru. Uz nodarbinātību vērstā pieeja tiek īstenota Beļģijā (flāmu kopienā), Bulgārijā, Čehijas Republikā, Igaunijā, Īrijā, Grieķijā, Spānijā, Francijā, Itālijā, Latvijā, Lietuvā, Ungārijā, Maltā, Polijā, Slovēnijā, Slovēnijā un Apvienotajā Karalistē (Skotijā).

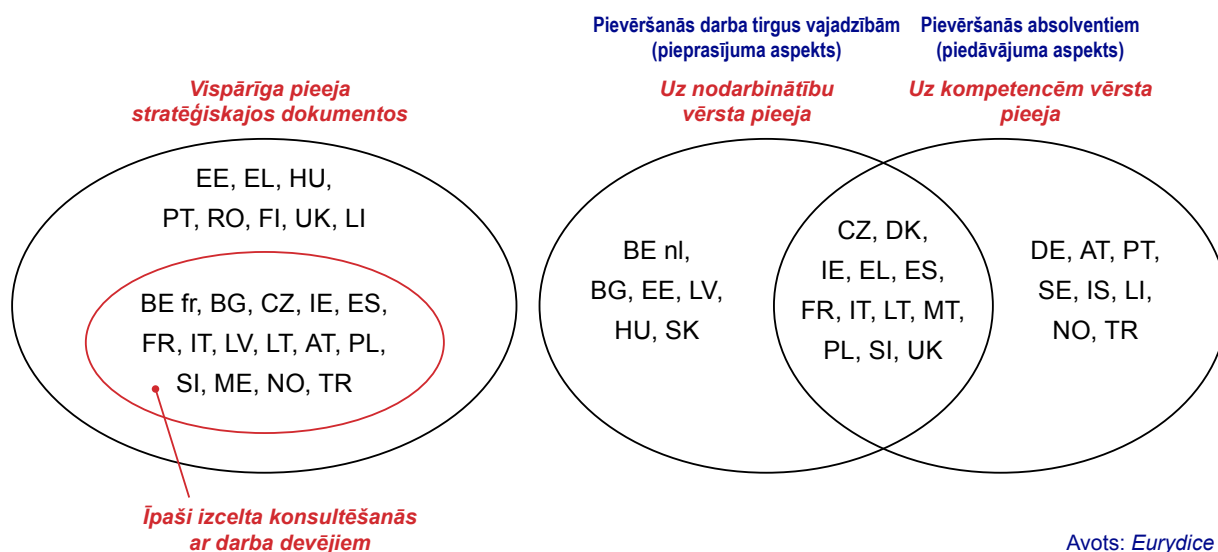
Uz kompetencēm vērstā pieeja, savukārt, paredz, ka augstākās izglītības iestādēm ir pienākums pilnveidot tādas studentu prasmes un kompetences, kas ir vajadzīgas, lai pēc absolvēšanas viņi atrastu darbu. Tomēr jāpiemin, ka uz nodarbinātību un kompetencēm vērstās pieejas viena otru neizslēdz un bieži tās pastāv paralēli. Šādos gadījumos uz kompetencēm vērstā pieeja norāda, kā augstākās izglītības iestādes var uzlabot absolventu nodarbināmību. Uz kompetencēm vērstā pieeja tiek īstenota Čehijas Republikā, Vācijā, Īrijā, Grieķijā, Spānijā, Itālijā, Lietuvā, Maltā, Austrijā, Slovēnijā, Zviedrijā, Apvienotajā Karalistē ⁽¹²⁾, Islandē, Lihtenšteinā, Norvēģijā un Turcijā.

Neatkarīgi no tā, kurš aspekts vai kura pieeja tiek uzsvērtā, ar nodarbināmību saistītos jautājumus Eiropas valstis parasti apspriež, raugoties no augstākās izglītības iestāžu vai studentu skatpunkta *kopumā*. Tādējādi šis nodarbināmības programmas aspekts ir samērā nozīmīgs politikas jautājums.

⁽¹²⁾ Apvienotajā Karalistē (Anglijā) Uzņēmējdarbības, inovāciju un prasmju departaments ir pieņēmis M. Jorka nodarbināmības definīciju (Yorke, 2006).

4.1. attēls. Nodarbināmības aspekti un pieejas augstākajā izglītībā, 2012./13. ak. g.

Valstu lielākā daļa nevelta īpašu uzmanību konkrētu nepietiekami pārstāvēto sociālo grupu nodarbināmībai. Izņēmums ir Igaunija, Grieķija un Apvienotā Karaliste. Igaunijā tiek īstenoti tādi pasākumi kā studiju laika pagarināšana studentiem ar nepietiekamām oficiālās valsts valodas zināšanām, invalīdiem, kā arī studentiem ar maziem bērniem vai bērniem invalīdiem. Grieķijā ir īpaši pasākumi, lai uzlabotu studentu praktisko apmācību, un tie ir paredzēti studentiem ar īpašām vajadzībām, mazākumtautību pārstāvjiem, ārvalstniekiem vai studentiem no citām mazaizsargātām sociālajām grupām. Apvienotajā Karalistē (Anglijā, Velsā un Ziemeļīrijā) studentiem invalīdiem ir īpaša piekļuve karjeras izglītībai, informācijai un atbalsta pasākumiem. Turklāt Anglijā 2010. gadā Anglijas Augstākās izglītības finansēšanas padome (HEFCE) finansēja programmu, kas atbalstīja nelabvēlīgā situācijā esošo studentu stažēšanos, lai paplašinātu piekļuvi profesijām.

4.2. Atsaukšanās uz darba tirgus vajadzībām

Ar augstāko izglītību saistītajos stratēģiskajos dokumentos vairākas valstis uzsver, ka augstākās izglītības iestādēm būtu jāatsaucas uz darba tirgus vajadzībām. Informācija par darba tirgus pieprasījumu pamatā ir pieejama no diviem avotiem — darba tirgus prognozēm un darba devējiem vai to organizācijām. Šajā sadaļā ir aplūkota ar to saistītā prakse.

4.2.1. Darba tirgus prognozes kā informācijas avots

Darba tirgus prognozēšana ir plaši izmantots paņēmiens, lai noteiktu speciālistu pieprasījumu un piedāvājumu darba tirgū nākotnē. Darba tirgus prognozēšana parasti tiek veikta pēc profesijas vai pēc izglītības pakāpes. Saskaņā ar *Cedefop* (*Cedefop*, 2008) šāda prognozēšana lielākoties tiek izmantota divos nolūkos: tai ir „politiskā nozīme” — tiek sniegti dati politikas plānotājiem —, un „informatīvā nozīme” — tiek sniegta informācija par darba tirgus tendencēm karjeras atbalsta un informācijas dienestiem. Attiecībā uz augstākās izglītības iestādēm tas nozīmē, ka darba tirgus prognozēšana var ietekmēt programmu plānošanu un vadīšanu; piemēram, tā var ietekmēt studiju programmu izstrādāšanu, valsts finansēto vietu skaita noteikšanu vai valsts finansējuma piešķiršanu. Turklāt karjeras atbalsta un informācijas dienesti var virzīt (potenciālos) studentus uz vairāk pieprasītām studiju jomām.

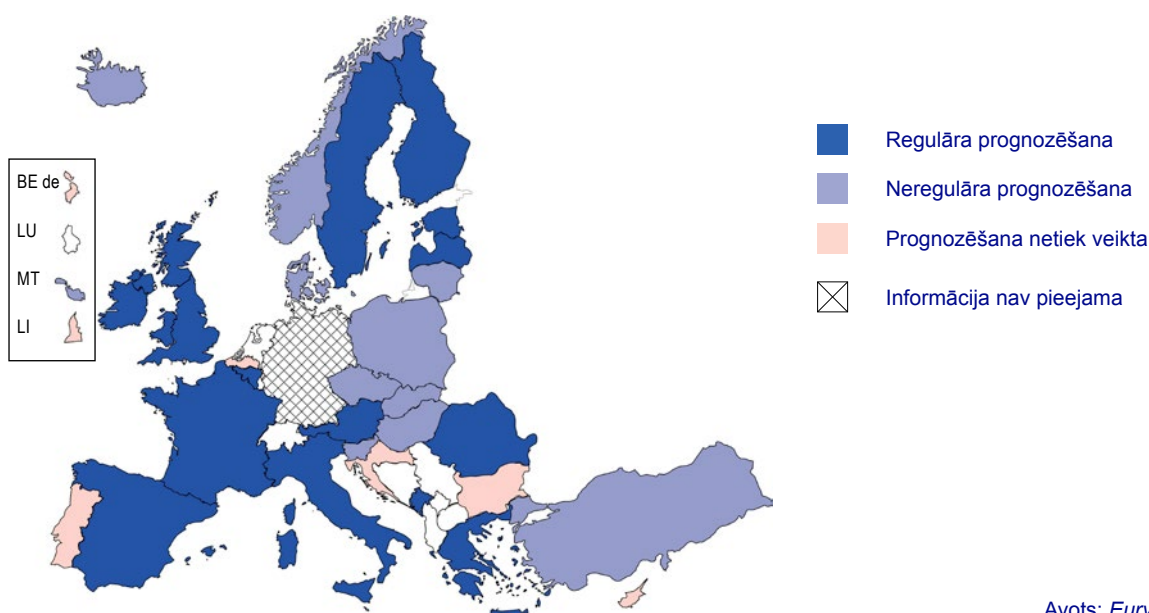
Protams, mūsdienu globālā „zināšanu ekonomika” var mainīties daudz ātrāk, nekā darba tirgus prognozes to var paredzēt. Darba tirgus prognozes vienmēr ir balstītas uz pagātnes tendencēm, un tās

nevar paredzēt lielākas speciālistu pieprasījuma izmaiņas, ko nosaka ekonomiskās realitātes pārmaiņas (piem., ekonomiskā krīze). Darba pasauli var mainīt paši augstākās izglītības absolventi, un viņu inovatīvās spējas ir grūti prognozēt. Turklāt darba tirgus prognozes tiek noteiktas valsts mērogā, taču Eiropas Savienībā darba tirgus kļūst arvien „europeiskāks”. Turklāt, kā jau minēts, augstākās izglītības studiju laikā apgūtās kompetences var būt nozīmīgākas par studiju beigās iegūto kvalifikāciju⁽¹³⁾. Tātad, pašaujoties uz darba tirgus prognozēm, ir jāņem vērā to ierobežojumi.

Darba tirgus prognozēšana valsts un/vai reģionu mērogā tiek veikta Eiropas valstu lielākajā daļā, izņemot dažas valstis (Bulgārija, Horvātija, Portugāle un Lihtenšteina)⁽¹⁴⁾. 4.2. attēlā redzams, ka darba tirgus prognozes neregulāri tiek veidotas 10 valstīs, savukārt 13 valstīs tas tiek darīts regulāri. Lietuvā regulāra darba tirgus prognozēšanas sistēma pašlaik tiek izstrādāta.

Tomēr Eiropas valstu augstākās izglītības politikas plānošanā sistemātiska šādas darba tirgus informācijas izmantošana notiek samērā maz. Tikai 11 valstis (Īrija, Francija, Itālija, Latvija, Lietuva, Polija, Rumānija, Somija, Apvienotā Karaliste, Melnkalne un Norvēģija) ziņoja, ka to izglītības pārvaldes iestādes, plānojot un vadot augstāko izglītību, ņem vērā darba tirgus informāciju.

4.2. attēls. Darba tirgus prognozēšana Eiropas valstīs, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Visbiežāk darba tirgus prognožu dati tiek izmantoti, lai noteiktu *valsts finansēto studiju vietu skaitu* dažās vai visās programmās. Tā notiek septiņās izglītības sistēmās: Latvijā, Lietuvā, Rumānijā, Somijā, Apvienotajā Karalistē (Skotijā), Melnkalnē un Norvēģijā. Savukārt Īrijā, Polijā un Apvienotajā Karalistē (Anglijā) *papildu finansējums* tiek piešķirts tām jomām, kurās ir konstatēts speciālistu trūkums, vai tiem priekšmetiem, kuri tiek uzskatīti par „stratēģiski svarīgiem”.

Īrijā Nākotnes speciālistu vajadzību ziņojumi tiek izmantoti īpaša mērķfinansējuma un izglītības nodrošinājuma izveidē, lai risinātu prognozētās vajadzības pēc speciālistiem. Starp šādām iniciatīvām ir programmas „Tramplīns” (*Springboard*) un „IKT prasmju pārveidošana” (*ICT skills conversion*). Programma „Tramplīns” rīko nepilna laika augstākās izglītības bezmaksas kursus bezdarbniekiem tādās jomās, kurās darba tirgū ir konstatēts speciālistu trūkums vai nodarbinātības iespējas. IKT absolventu prasmju pārveidošanas programmas tiek piedāvātas absolventiem, kuri meklē darbu, un tā ir daļa no vienotā nozares Valdības IKT rīcības plāna, kas paredz sagatavot augsta līmeņa iekšzemes IKT speciālistus.

⁽¹³⁾ Vairākās valstīs ir bijuši centieni darba tirgus prognozēšanas modeļos ietvert vispārējās prasmes, taču to izmērīt ir samērā sarežģīti (*Gács and Bíró, 2013*).

⁽¹⁴⁾ Darba tirgus prognožu sarakstu un ar tām saistītos pētījumus pēc valsts sk. ES prasmju apskatā: <http://euskillsparorama.ec.europa.eu/>.

Apvienotajā Karalistē Anglijas Augstākās izglītības finansēšanas padome (*HEFCE*) uzrauga programmu pieejamību t. s. „stratēģiski svarīgos un jutīgos studiju priekšmetos”, kas ietver dabaszinātnes, tehnoloģijas, inženierzinātnes un matemātiku (kopā — *STEM*), modernās valodas un kvantitatīvās sociālās zinātnes. Valdība vēlas noteikt par prioritāti tos studiju priekšmetus, kam ir vajadzīgs atbalsts, lai novērstu nevēlamu nodrošinājuma apjoma samazināšanos. 2012. gadā *HEFCE* uzdeva veikt pētījumu par to, kā citas valstis vai reģioni ar Anglijai līdzīgu augstākās izglītības finansējumu un studentu finansēšanas sistēmu identificē un mazina riskus attiecībā uz konkrētiem priekšmetiem vai prasmēm un kāda ir apstiprinātā politikas pieeja. *HEFCE* arī piešķir papildu finansējumu tādu *STEM* priekšmetu mācīšanai, kam ir augstas izmaksas, ieskaitot papildu piemaksu tiem priekšmetiem, kuru pasniegšana izmaksā visvairāk (ķīmija, fizika, ķīmijas inženierzinātnes un minerāli, metalurģija un materiālu inženierzinātnes). Kopš 2012./13. akadēmiskā gadā tas ir palielinājis kopējo finansējuma apjomu *STEM* priekšmetu mācīšanai. *HEFCE* finansēja arī programmu „Ceļojumi valodās” (*Routes into Languages*), kas ilga līdz 2013. gada jūlijam un izmaksāja 7,3 miljonus mārciņu, lai mudinātu Anglijas studentus apgūt moderno valodu programmas.

4.2.2. Darba devēju iesaistīšana

Vēl viens veids, kā informāciju par darba tirgu iekļaut augstākajā izglītībā, ir konsultēšanās ar darba devējiem, to organizācijām un uzņēmumu pārstāvjiem vai viņu iesaistīšana dažādajos augstākās izglītības studiju programmu izstrādes un vērtēšanas posmos. Darba devēju līdzdalība ir mazāk centralizēts mehānisms, kas nodrošina studiju programmu atbilstību darba tirgus vajadzībām.

Šajā sadaļā ir aplūkota darba devēju iesaistīšanās trīs jomās: izglītības satura izstrādē, mācīšanā un lēmējinstītūciju vai konsultatīvu instītūciju darbā valsts, reģiona, sektora vai iestādes mērogā. Darba devēju līdzdalība ārējā kvalitātes nodrošināšanā tika aplūkota 4.1. sadaļā.

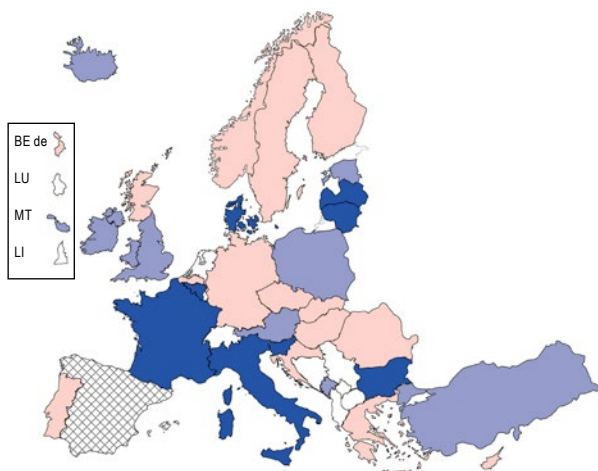
Darba devēju iesaistīšanās vismaz vienā no šīm trim jomām tiek prasīta 18 izglītības sistēmās. No tām 16 izglītības sistēmās tiek prasīta darba devēju dalība lēmējinstītūciju vai konsultatīvu instītūciju darbā (sk. 4.3.c attēlu). Tās var būt valsts mēroga instītūcijas (piem., Francijā, Latvijā, Slovēnijā un Somijā), reģiona (piem., Itālijā), sektora (piem., Melnkalnē) vai iestādes mēroga instītūcijas (piem., Lietuvā, Austrijā, Zviedrijā un Norvēģijā). Darba devēju līdzdalība izglītības satura izstrādē ir obligāta septiņās izglītības sistēmās, bet viņu iesaistīšanās mācīšanā tiek prasīta piecās izglītības sistēmās.

Darba devēji var tikt iesaistīti augstākās izglītības plānošanā un programmu izstrādē, pat ja centrālās pārvaldes iestādes to neprasa. Praksē darba devēju iesaistīšanās izglītības satura izstrādē un mācīšanā vai viņu dalība lēmējinstītūciju vai konsultatīvu instītūciju darbā ir plašāk izplatīta, nekā to paredz tiesību akti. Kā redzams 4.3.c attēlā, darba devēji visbiežāk iesaistās dažādu līmeņu lēmējinstītūciju darbā: tā ir tipiska parādība 22 izglītības sistēmās. 19 izglītības sistēmās darba devēji tiek iesaistīti izglītības satura izstrādē, bet 15 izglītības sistēmās viņi bieži piedalās mācīšanā.

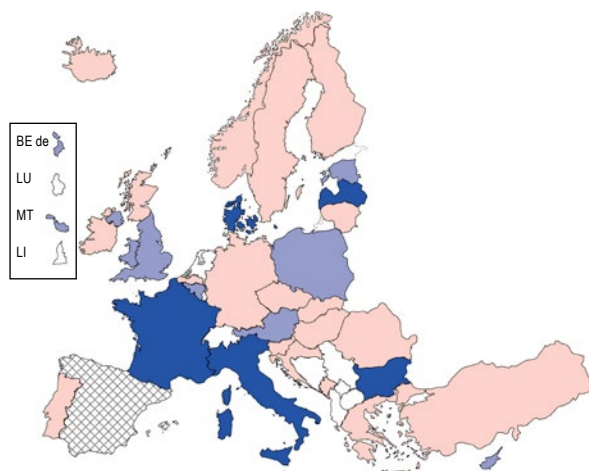
Darba devēju līdzdalību var veicināt universitāšu un uzņēmumu sadarbības projekti. Izmantojot finansiālus stimulus, valdība var mudināt gan augstākās izglītības iestādes, gan uzņēmumus kopīgi izstrādāt inovatīvus projektus. Dažās valstīs (piem., Dānijā un Apvienotajā Karalistē) sadarbības projekti, kuros ir iesaistītas augstākās izglītības iestādes un uzņēmumi, var saņemt šādu finansiālu atbalstu tieši, savukārt citās valstīs ir izveidoti īpaši centri (piem., inovācijas un sadarbības biroji Grieķijā un tehnoloģiju pārneses centri Latvijā), kuru uzdevums ir veicināt universitāšu un uzņēmumu sadarbību.

Dānijas valdība ir piešķirusi 40 miljonus Dānijas kronu (5,3 miljonus eiro), lai sadarbībā ar valsts un privātajiem uzņēmumiem 2013. gadā atbalstītu inovāciju projektus universitātes koledžās un uzņēmējdarbības akadēmijās. Šo projektu mērķis ir motivēt plaši lietojamu praktisku inovāciju ieviešanu un ar zināšanām saistītus pasākumus. Šie projekti koncentrēsies uz īpašām praktiskām uzņēmumu problēmām un iesaistīs gan pedagogus, gan studentus studentu inovatīvo kompetenču stiprināšanā un izglītības programmu pilnveidošanā. Lai uzņēmumi varētu piedalīties, tiem būs jāiesaistās ar ievērojamu pašfinansējuma apjomu.

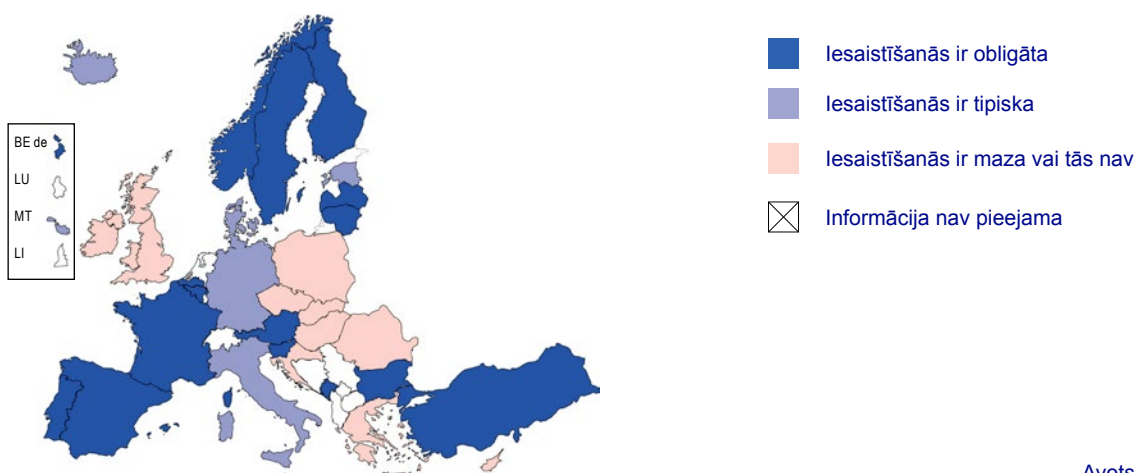
4.3.a attēls. Darba devēju iesaistīšanās izglītības satura izstrādē, 2012./13. ak. g.

4.3.b attēls. Darba devēju iesaistīšanās mācīšanās, 2012./13. ak. g.

4.3.c attēls. Darba devēju iesaistīšanās plānošanā un vadīšanā, darbojoties lēmējinstīcijās un konsultatīvās instīcijās, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Piezīmes

Spānija. 4.3.a un 4.3.b attēls: darba devēju iesaistīšanos regulē autonomie apgabali.

Francija. Iesaistīšanās ir obligāta tikai profesionālajā un tehniskajā augstākajā izglītībā.

Slovēnija. 4.3.b attēls: tsā cikla augstākajā izglītībā darba devējiem ir jāiesaistās arī mācīšanās.

Apvienotā Karaliste (Anglija/Velsa/Ziemeļīrija). 4.3.c attēls: šāda iesaistīšanās notiek, taču centrālajā līmenī nav pieejami dati par tās apmēru.

Grieķijā Valsts stratēģiskās koordinācijas sistēmas darbības programma „Izglītība un mūžizglītība” (2007.–2013. g.) finansē sadarbības birojus. To uzdevums ir veicināt izglītības sektora un darba tirgus saiknes, attīstot saziņas kanālus, sadarbības tīklus un sadarbību ar uzņēmumiem, darba devēju organizācijām un plašāku sabiedrību, kā arī sniedzot vispusīgu atbalstu un konsultācijas studentiem un absolventiem turpmāko studiju un personiskās karjeras plānošanā. Kopējais tam paredzētais budžets ir 10 miljoni eiro. Šī programma tiek īstenota 39 augstākās izglītības iestādēs, un to izmanto vairāk nekā 150 000 studentu.

Arī Inovācijas un uzņēmējdarbības nodaļu mērķis ir stiprināt akadēmiju un industriālo partneru sadarbību, kā arī veicināt pētniecību ar uzņēmējdarbību saistītās jomās. Šo nodaļu uzdevums ir attīstīt studentu pamatprasmes un īpašas uzņēmējdarbības prasmes un kompetences. Nodaļu kopējais budžets ir 9,97 miljoni eiro. Līdz šim ir izveidotas 33 nodaļas un atbalstu saņēmuši vairāk nekā 37 000 studentu.

Latvijā ar Eiropas struktūrfondu finansiālo atbalstu ir izveidoti tehnoloģiju pārnese centri. To mērķis ir veicināt sadarbību starp universitātēm, rūpniecību un zinātniskajām instīcijām. Latvijā ir radīti deviņi šādi centri.

Apvienotajā Karalistē Anglijas Augstākās izglītības finansēšanas padome (*HEFCE*) pārvalda Augstākās izglītības inovāciju finansējumu (*HEIF*), kas nodrošina 150 miljonus Lielbritānijas mārciņu gadā, lai stimulētu augstākās izglītības iestādes uzlabot sadarbību ar uzņēmumiem, valsts un trešā sektora organizācijām, vietējās kopienas institūcijām un plašāku sabiedrību. Finansējums ir paredzēts, lai atbalstītu dažādus zināšanu apmaiņas pasākumus, kam ir ekonomiska un sociāla ietekme. Patlaban augsta līmeņa politikas prioritāte ir atbalsts pasākumiem, kuri var sekmēt valsts ekonomisko izaugsmi.

Dažās valstīs ir arī īpašas programmas augstākās izglītības kvalifikācijas ieguvei, kuras ir speciāli veidotas pēc darba devēju pieprasījuma un kuru saturs izstrādē ir iesaistīti darba devēji.

Francijā universitāte piešķir profesionālo bakalaura grādu, kas izveidots 1999. gadā; šīs studiju programmas galvenais nolūks ir panākt studentu nodarbināmību. Šī izglītība piedāvā tādas apmācības iespējas, kas izstrādātas un organizētas ciešā sadarbībā ar darba devējiem. Universitātei ir jāiesniedz pieteikums, lai izveidotu profesionālu bakalaura programmu, un to pārbauda valsts ekspertu komisija, kurai pilnvaras ir piešķirtas uz trim gadiem un kurā vienādā mērā ir pārstāvēti profesijas speciālisti un universitātes pārstāvji.

Apvienotajā Karalistē (Anglijā, Velsā un Ziemeļīrijā) pamata grādi jeb tsā cikla augstākās izglītības kvalifikācijas, ko var iegūt kopš 2001./02. akadēmiskā gada, ir divos gados iegūstama augstākā izglītība, ko piedāvā elastīgos un pieejamos studiju veidos, lai apgūtu darba devēju pieprasītas prasmes. **Anglijā** Augstākās izglītības finansēšanas padomei ir arī darbaspēka attīstības programma, un viens no tās mērķiem ir izstrādāt un sniegt augstākās izglītības programmas sadarbībā ar darba devējiem. Sīkāka informācija par projektiem, kuros ir iesaistīti darba devēji un kuri ir īpaši paredzēti augstākās izglītības programmu izstrādei un sniegšanai sadarbībā ar darba devējiem, ir atrodama *HEFCE* tīmekļa vietnē ⁽¹⁵⁾.

4.3. Absolventu nodarbināmības uzlabošana

Nodarbināmības piedāvājuma aspekts augstākajā izglītībā ir saistīts ar absolventu nodarbinātības izredzēm un/vai tām kompetencēm, kuras uzlabo viņu nodarbināmību. Šajā sadaļā ir aplūkoti divi būtiskākie veidi, kā sekmēt absolventu nodarbināmību, proti, praktiskās apmācības un studiju prakses iekļaušana studiju programmās un karjeras atbalsts.

4.3.1. Praktiskā apmācība un studiju prakse

Praktiskā apmācība un studiju prakse tiek uzskatītas par būtiskiem absolventu nodarbināmības uzlabošanas elementiem. Gan Eiropas salīdzinošo pētījumu, gan valstu ziņojumu dati liecina, ka tiem studentiem, kuri pirms izglītības ieguves beigām iesaistās praktiskajā apmācībā, ir lielākas iespējas atrast darbu nekā tiem, kuriem nav attiecīgās darba pieredzes (sk., piemēram, *Blackwell et al.*, 2001; *Garrouste and Rodrigues*, 2012; *Mason, Williams and Cranmer*, 2009; *van der Velden and Allen*, 2011). L. Tomasa un R. Džonss (*Thomas and Jones*, 2007) uzsver darba pieredzes nozīmību arī attiecībā uz netradicionālajiem studentiem. Tādēļ ir būtiski noskaidrot, vai un kā Eiropas valstis stimulē augstākās izglītības iestādes iekļaut studiju programmās strukturētas darba pieredzes iegūšanu vai praktisko apmācību.

Eiropas Savienībā praktiskās apmācības integrēšanu noteiktās profesionāli orientētās studiju programmās (piem., medicīnas vai farmācijas studijās) regulē Direktīva 2005/36/EK par profesionālo kvalifikāciju atzīšanu ⁽¹⁶⁾. Valstu lielākajā daļā, lai piešķirtu šādas izglītības kvalifikācijas, studijās ir jābūt iekļautai praktiskajai apmācībai.

Attiecībā uz citām studiju programmām augstākās izglītības iestādes lielākoties var pašas izlemt, vai tās iekļaus šādu strukturētu darba pieredzi un vai tā būs fakultatīva vai obligāta. Dažās valstīs šī augstākās izglītības iestāžu brīvība tomēr ir ierobežota. Atsevišķos gadījumos šāds ierobežojums attiecas uz noteiktu veidu izglītības iestādēm. Piemēram, Dānijā praktiskā apmācība tiek prasīta profesionālās augstākās izglītības akadēmijās un universitāšu koledžās, bet ne universitātēs. Citās valstīs praktiskā

⁽¹⁵⁾ Sk.: <http://www.hefce.ac.uk/econsoc/employer/projects/>.

⁽¹⁶⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes 2005. gada 7. septembra direktīva 2005/36/EK par profesionālo kvalifikāciju atzīšanu, OV L 255, 30.9.2005.

apmācība tiek prasīta noteiktu veidu augstākās izglītības kvalifikācijām (piem., *licence professionnelle* grādam Francijā). Lietuvā praktiskā apmācība ir obligāta visiem pirmā cikla studentiem. Melnkalnē, akreditējot jaunu studiju programmu, augstākās izglītības iestādēm ir jāiesniedz priekšlīgumi par sadarbību ar uzņēmumiem saistībā ar studentu praktisko apmācību.

Dati par to studentu īpatsvaru, kuri iesaistās praktiskajā apmācībā vai studiju praksē, valstu lielākajā daļā nav pieejami. No tām valstīm, kur šādi dati ir pieejami, vislielākā daļība (100 %) ir Somijā, kur visās pirmā cikla politehniskajās programmās ir ietverts vismaz trīs mēnešus ilgs studiju prakses periods un dažu universitātes augstākās izglītības kvalifikāciju iegūšanai ir obligāti jāiziet praktiskā apmācība. Samērā liela daļība ir arī Lietuvā (100 % no pirmā cikla studentiem), Latvijā (darba pieredzi praktiskajā apmācībā iegūst 86 % pirmā cikla studentu un 14 % otrā cikla studentu) un Itālijā (gandrīz 60 % pirmā cikla studentu un 56 % otrā cikla studentu).

Bez šādas — lielākoties īsas, strukturētas — studiju prakses tiek īstenoti arī citi pasākumi, lai nodrošinātu, ka studenti studiju laikā iegūst profesionālo pieredzi. Piemēram, Francijā studenti var piedalīties duālajā sistēmā (*alternance*), kur teorētiskās studijas augstākās izglītības iestādē ir apvienotas ar profesionālās pieredzes ieguvu darbā. Šajā gadījumā studentiem ir darba līgums, kas ir noslēgts uz visu studiju laiku. Patlaban šādu studiju iespēju izmanto 7 % augstākās izglītības studentu un 5 % universitāšu studentu.

Valdības var izmantot arī citus paņēmienus — ne tikai normatīvo regulējumu —, lai sekmētu to, ka darba pieredze arvien vairāk kļūst par neatņemamu augstākās izglītības programmu daļu. Daudzās valstīs gan augstākās izglītības iestādēm, gan darba devējiem tiek piemēroti finansiāli stimuli, lai palielinātu pieejamo studiju prakses vietu skaitu. Šīs iniciatīvas ir pieejamas visiem studentiem, un lielākoties tas nozīmē, ka praktiskās apmācības izmaksas vismaz daļēji tiek segtas no valsts līdzekļiem (piem., Beļģijā (franču kopienā), Bulgārijā, Grieķijā, Francijā, Horvātijā, Itālijā, Lietuvā, Portugālē, Somijā un Apvienotajā Karalistē). Nelabvēlīgā situācijā esošiem studentiem pielāgotas iniciatīvas tiek īstenotas tikai Apvienotajā Karalistē (Anglijā).

Bulgārijā Cilvēkresursu attīstības darbības programmas gaitā tiek īstenots projekts „Studentu prakse”, lai nodrošinātu praktisko apmācību darba vidē, un tajā var iesaistīties gan pilna laika, gan nepilna laika studenti. Finansējums tiek izmantots, lai atalgotu studentus, akadēmiskos mentorus no universitātēm un darba devēju mentorus.

Grieķijā Valsts stratēģiskās koordinācijas sistēmas darbības programmas „Izglītība un mūžizglītība” (2007.–2013. g.) ietvaros ir izstrādāta stimulu sistēma, lai palielinātu iesaistīto studentu skaitu un piesaistītu vairāk uzņēmumu, kuri piedāvā prakses vietas. Šī programmas virziena kopējais budžets ir 82,5 miljoni eiro. Studentu praktisko apmācību organizē arī inovācijas un sadarbības biroji, kuri darbojas augstākās izglītības iestādēs.

Horvātijā Likums par nodarbinātības veicināšanu (2012) paredz iespēju darba devējiem slēgt līgumu ar augstākās izglītības iestādes absolventiem, kam nav iepriekšējas darba pieredzes, uz laiku līdz 12 mēnešiem, izmantojot t. s. līgumu par profesionālo apmācību darbam bez nodarbinātības. Šajā laika posmā darba devējiem nav jāmaksā nekādi nodokļi un citi maksājumi (veselības apdrošināšana utt.) par šiem darbiniekiem, un šādiem praktikantiem valsts maksā aptuveni 200 eiro mēnesī. Tā nolūks ir palīdzēt augstākās izglītības absolventiem bez iepriekšējas darba pieredzes iegūt sākotnējo darba pieredzi un tā padarīt viņus pievilcīgākus darba tirgum.

Lietuvā praktiskās apmācības īstenošanā tiek piemēroti stimuli, izmantojot Valsts studiju programmu, ar kuras palīdzību tiek atbalstīta abu studiju ciklu un visu studiju jomu studentu praktiskā apmācība gan privātos, gan valsts uzņēmumos, iestādēs un organizācijās. Šīs sistēmas mērķis ir pilnveidot studentu uzņēmējdarbības prasmes, kā arī veidot augstākās izglītības iestāžu un dažādu sociālo partneru sadarbību. Uz šo atbalstu var pieteikties darba devēju asociācijas partnerībā ar augstākās izglītības iestādēm, institūcijām un organizācijām. Akadēmiski orientēto studentu zinātnisko praksi atbalsta Pētnieku karjeras programma, kas finansē abu ciklu un visu studiju jomu studentu praksi un praktisko apmācību valsts labākajās zinātniskajās grupās un institūcijās.

Polijā Zinātnes un augstākās izglītības ministrija kopīgi ar Valsts pētniecības un attīstības centru (valdības aģentūru) 2013. gadā sāka jaunu programmu, kuras mērķis ir palīdzēt augstākās izglītības iestādēm nodrošināt studentiem stažēšanās iespējas. Finansējums tiek piešķirts, organizējot starp izglītības iestādēm konkursu par labāko apmācības programmu sadarbībā ar nozarēm. Izmēģinot jauno programmu, aptuveni 10 tūkstošiem studentu tiks finansēta vismaz trīs mēnešus ilga apmācība uzņēmumos. Programmas budžets ir 50 miljonu Polijas zlotu (apt. 12 miljonu eiro).

Apvienotajā Karalistē Anglijas Augstākās izglītības finansēšanas padome (*HEFCE*) ir vadījusi vairākas finansēšanas programmas, kas ir paredzētas, lai palīdzētu uzņēmumiem atrast tiem vajadzīgos darbiniekus, bet absolventiem iegūt prasmes, kas var palīdzēt atrast darbu, piemēram, izmantojot stažēšanās plānu pēdējo kursu studentiem un absolventiem. 2010. gadā vienā no šādām programmām *HEFCE* nodrošināja 1 miljonu Lielbritānijas mārciņu 30 augstākās izglītības iestādēm, lai sekmētu nelabvēlīgā situācijā esošo pēdējo kursu studentu stažēšanos profesionālās organizācijās un tā uzlabotu viņu iespējas iegūt darbu savā profesijā. Šīs iniciatīvas laikā stažējās 850 studentu.

Skotijā kopš 2010. gada Skotijas Valsts politikas centrs īsteno programmu „Pieņem praktikantu”, kas, piedāvājot absolventiem apmaksātu, lietderīgu un karjeru veicinošu stažēšanos, palīdz viņiem iepazīt uzņēmējdarbību.

4.3.2. Karjeras atbalsts

Vēl viens paņēmieni, kā sekmēt absolventu nodarbināmību, ir sniegt studentiem informāciju par darba tirgu un nodrošināt karjeras atbalstu vai mentoringu. Kā minēts iepriekš, karjeras atbalsts tiek uzskatīts par sevišķi svarīgu attiecībā uz netradicionālajiem studentiem (*Thomas and Jones, 2007*), īpaši, ja tas tiek nodrošināts visa studiju cikla laikā.

4.4. attēls. Karjeras atbalsts visa studiju cikla laikā, 201./13. ak. g.

	BE fr	BE de	BE nl	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	HR	IT	CY	LV	LT
Augstākās izglītības iestādēs *	●	○ ***	●	●	○	●	:	●	●	●	●		●	●	○	●
Ārējs **		●		○			:	●				●		●		●
	HU	MT	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	LI	ME	NO	TR
Augstākās izglītības iestādēs *	●	○	●	●	○	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Ārējs **		●		●	○		●	●	●		●		●			●

● Visiem studentiem ○ Dažiem studentiem

* Studentiem ir pieejams karjeras atbalsts augstākās izglītības iestādēs

** Studentiem ir pieejams ārējs karjeras atbalsts

*** Tikai pēdējā studiju gadā

Avots: *Eurydice*

Kā redzams 4.4. attēlā, gandrīz visās valstīs ir pieejams karjeras atbalsts visa augstākās izglītības studiju cikla laikā. Izņēmums ir: Beļģijas vācu kopiena, kur karjeras atbalsts ir pieejams tikai pēdējā gadā pirms absolvēšanas; Čehijas Republika, Latvija un Portugāle, kur augstākās izglītības iestādes lēmumus par karjeras atbalsta pakalpojumu izveidi var pieņemt pilnīgi patstāvīgi; Horvātija, kur ir pieejami tikai ārēji karjeras atbalsta pakalpojumi; Malta, kur iekšējie karjeras atbalsta pakalpojumi ir pieejami tikai dažiem studentiem, bet ārējie pakalpojumi ir pieejami visiem.

Parasti karjeras atbalsta pakalpojumi ir pieejami visiem studentiem un atbilst arī individuālu studentu prasībām. Vienīgās valstis, kur tiek sniegts mērķauditorijai pielāgots atbalsts, ir Grieķija un Apvienotā Karaliste (Anglija, Velsa un Ziemeļīrija). Grieķijā par karjeras atbalstu un konsultēšanu atbildīgie sadarbības biroji sniedz īpašus pakalpojumus tiem studentiem un absolventiem, kas nāk no mazaizsargātām sociālajām grupām, lai palīdzētu viņiem izstrādāt programmas profesionālās kvalifikācijas iegūšanai un sekmētu viņu profesionālo integrāciju. Apvienotajā Karalistē (Anglijā, Velsā un Ziemeļīrijā) īpašs atbalsts tiek sniegts studentiem invalīdiem, lai nodrošinātu viņiem pieeju tādai pašai izglītībai, kā pārējiem studentiem.

Mazāk izplatīti ir absolventiem vai bijušajiem studentiem pieejamie atbalsta pakalpojumi augstākās izglītības iestādēs. Kā redzams 4.5. attēlā, 18 izglītības sistēmās karjeras pakalpojumi augstākās izglītības iestādēs ir pieejami visiem bijušajiem studentiem, bet 8 izglītības sistēmās šādus pakalpojumus var izmantot daži no tiem. Francijā ir pieejami ne tikai vispārējie bijušo studentu karjeras atbalsta pakalpojumi, bet arī īpaši absolventu prakses pakalpojumi *grandes écoles* izglītības iestādēs.

Tikai ārēji absolventu karjeras atbalsta pakalpojumi tiek īstenoti Beļģijas vācu kopienā, Igaunijā, Horvātijā, Lietuvā, Maltā un Zviedrijā. Šādi pakalpojumi nav pieejami Īrijā, Rumānijā un Norvēģijā.

4.5. attēls. Karjeras atbalsta pakalpojumi absolventiem vai bijušajiem studentiem, 2012./13. ak. g.

	BE fr	BE de	BE nl	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	HR	IT	CY	LV	LT
Augstākās izglītības iestādēs*	●		○	○	○	●	:			●	●		●	●	○	
Ārējs**		●		●			:	●			●	●		●	●	●
	HU	MT	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	LI	ME	NO	TR
Augstākās izglītības iestādēs*	○		●	○	○	-	●		●		●	●	●	●	-	●
Ārējs**		●		●	○	-	○	●	●	●	●	●	●		-	●

● Visiem studentiem ○ Dažiem studentiem - Šādu pakalpojumu nav

* Absolventiem ir pieejams karjeras atbalsts augstākās izglītības iestādēs

** Absolventiem ir pieejams ārējs karjeras atbalsts

Avots: Eurydice

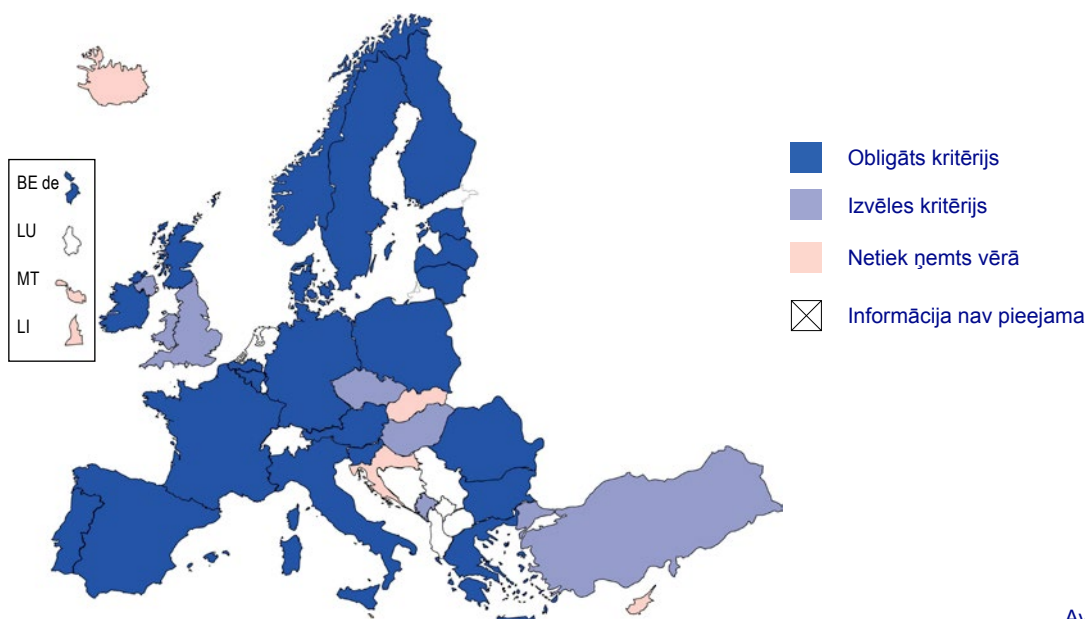
4.4. Nodarbināmības vērtēšana

Augstākās izglītības iestāžu rezultāti nodarbināmības ziņā bieži tiek ārēji vērtēti. Nodarbināmības kritērijs var būt ietverts augstākās izglītības kvalitātes vērtēšanā; visbiežāk tas veido daļu no ārējiem kvalitātes nodrošināšanas procesiem. Vairākās valstīs ir iedibinātas vēl citas procedūras, lai vērtētu, kā augstākās izglītības iestādēm veicas ar nodarbināmu absolventu „ražošanu”. Šajā sadaļā ir sniegts šādu vērtēšanas procesu pārskats.

4.4.1. Kvalitātes nodrošināšana

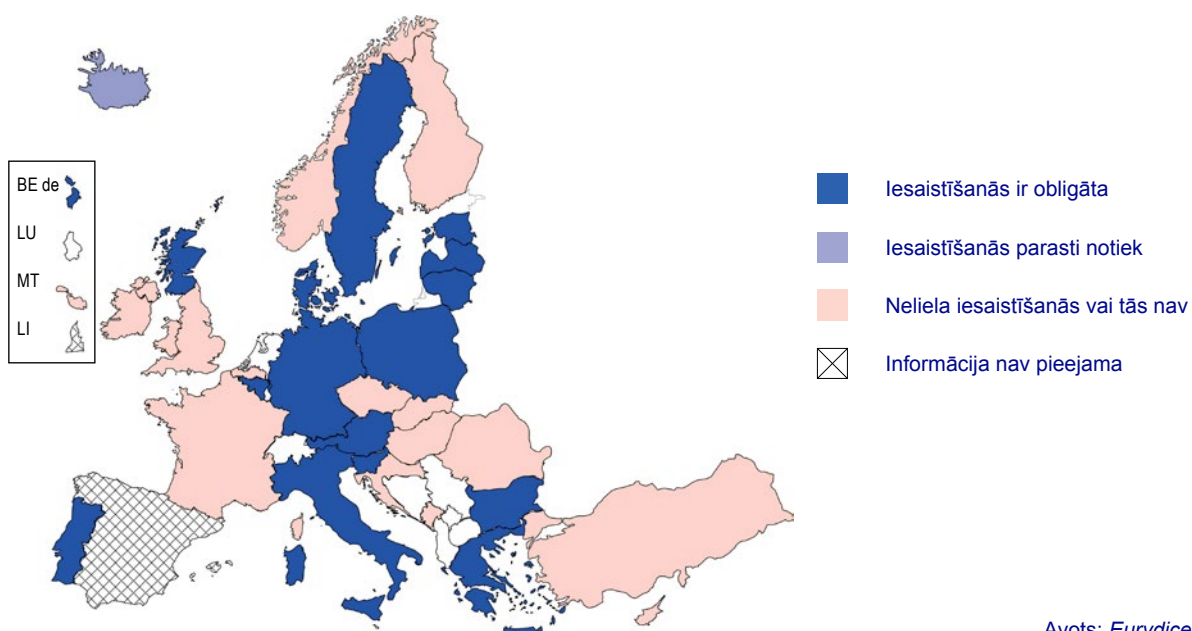
Kvalitātes nodrošināšana ir galvenais mehānisms, kuru izglītības pārvaldes iestādes var izmantot, lai mudinātu augstākās izglītības iestādes uzlabot savu absolventu nodarbināmību. Kā redzams 4.6. attēlā, valstu lielākajā daļā augstākās izglītības iestādēm pirms programmas akreditācijas vai izglītības iestāžu un/vai programmu pastāvīgas vērtēšanas gaitā ir jāiesniedz kvalitātes nodrošināšanas aģentūrām ar nodarbināmību saistītā informācija. Deviņās izglītības sistēmās ar nodarbināmību saistītā informācija vērtēšanas procesā tiek ņemta vērā pēc izvēles. Tas var ietvert arī tādas sistēmas kā Ungārijā, kur akreditācijas procedūrās nodarbināmība tiek vērtēta, bet šim kritērijam nav noteiktas nekādas minimālās prasības. Sešās valstīs šādi kritēriji kvalitātes nodrošināšanas procedūrās nav iekļauti.

Ar nodarbināmību saistītie kvalitātes standarti var ietvert dažādus jautājumus. Augstākās izglītības iestādēm var būt jāapliecina, ka to programmas atbilst darba tirgus esošajam pieprasījumam (piem., Beļģijā, Bulgārijā, Čehijas Republikā, Itālijā, Austrijā (izglītības satura akreditācijas gadījumā lietišķo zinātņu universitātēm; universitātēm tas nav obligāti) un Slovēnijā). Citur augstākās izglītības iestādēm ir jāpierāda, ka tās programmas izstrādē iesaista darba devējus vai ņem vērā darba devēju viedokli (piem., Beļģijā (franču kopienā), Bulgārijā, Dānijā, Igaunijā, Austrijā, Polijā, Somijā, Šveicē un Norvēģijā). Vairākās valstīs augstākās izglītības iestādēm ir regulāri jāiesniedz dati par savu absolventu nodarbinātību vai ir jāpierāda, ka iestādē ir izveidota uzraudzības sistēma (piem., Bulgārijā, Dānijā, Igaunijā, Īrijā, Grieķijā, Spānijā, Itālijā, Latvijā un Lietuvā). Itālijā kvalitātes nodrošināšanas aģentūra pārbauda, vai ir izveidoti studentu dienesti, kas absolventiem var sniegt atbalstu, pārejot uz darba tirgu.

4.6. attēls. Ar nodarbināmību saistītie kritēriji kvalitātes nodrošināšanas procedūrās, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Vēl viens paņēmieni, kā nodrošināt to, ka nodarbināmības kritēriji — programmu atbilstība darba tirgum vai darba devēju iesaistīšana programmu izstrādē — tiek ņemti vērā vērtēšanas procesā, ir darba devēju iesaistīšana ārējās kvalitātes vērtēšanas procedūrās. Tas notiek aptuveni pusē izglītības sistēmu (sk. 4.7. attēlu). Gandrīz visās valstīs, kur darba devēji iesaistās vērtēšanas procesā, šī prasība ir obligāta. Izņēmums ir Beļģijas vācu kopiena un Islande, kur darba devēji ārējā kvalitātes nodrošināšanā iesaistās bez jebkādam oficiālām prasībām.

4.7. attēls. Darba devēju iesaistīšanās ārējā kvalitātes nodrošināšanā, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Piezīmes

Spānija. Darba devēju iesaistīšanos regulē autonomie apgabali.

Francija. Iesaistīšanās ir obligāta tikai inženierzinātņu izglītības iestādēs.

4.4.2. Citi vērtēšanas procesi un finansēšanas sistēmas

Papildus oficiālajām kvalitātes nodrošināšanas procedūrām vairākās valstīs ir ieviesti vēl citi studiju programmu vērtēšanas procesi, kas balstīti uz nodarbināmības kritēriju. Visbiežāk šāda vērtējuma pamatā ir studentu un absolventu apsekojumi, kuros studenti un/vai absolventi var novērtēt savu studiju programmu, kā arī sniegt sīkāku informāciju par savu pāriešanu uz darba tirgu. Absolventu apsekojumu un uzraudzības sistēmu piemēri sīkāk ir aplūkoti 4.3. sadaļā.

Bez studentiem un absolventiem vēl viens informācijas avots ir darba devēji. Darba devēju aptaujas var atklāt to, kā darba devējus apmierina pēc studijām pieņemto darbinieku kompetenču līmenis un cik labi šīs kompetences atbilst darba prasībām. Darba devēju aptaujas tiek veiktas daudzās Eiropas valstīs⁽¹⁷⁾. Piemēram, Īrijā 2012. gadā tika organizēta pirmā Nacionālā darba devēju aptauja, un tās mērķis ir izveidot regulāru augstākās izglītības iestāžu vērtēšanas sistēmu.

Visbeidzot, vēl viens informācijas avots ir pašas augstākās izglītības iestādes. Tās var ne vien organizēt absolventu apsekojumus vai uzraudzības sistēmas, bet arī publiskot plānus savu absolventu nodarbināmības uzlabošanai. Piemēram, Apvienotajā Karalistē tām augstākās izglītības iestādēm, ko finansē Anglijas Augstākās izglītības finansēšanas padome (*HEFCE*), ir jāuzraksta nodarbināmības apliecinājums — īss kopsavilkums par to, ko izglītības iestādes studentiem ir piedāvājušas, lai uzlabotu viņu nodarbināmību un atvieglotu pāreju uz darba tirgu un tālāko karjeru.

Viens no galvenajiem šāda vērtēšanas procesa izveides mērķiem ir padarīt publiski pieejamu ar nodarbināmību saistīto informāciju par augstākās izglītības studiju programmām. Tā esošie un nākamie studenti varētu iegūt informāciju par potenciālajām karjeras izredzēm. Piemēram, Bulgārijā ir izveidota Universitāšu rangu sistēma⁽¹⁸⁾, kurā daļu no saliktā rādītāja „karjera un atbilstība darba tirgum” veido dati par absolventu nodarbinātību un ienākumiem. Apvienotajā Karalistē *Unistats* tīmekļa vietnē⁽¹⁹⁾ ir salīdzināti augstākās izglītības programmu dati, kas potenciālajiem studentiem ļauj salīdzināt dažādas programmas (sk. arī 4.3. sadaļu). Informācija aptver ziņas par bijušo studentu apmierinātību, profesionālās iestādes akreditāciju, absolventu darbavietām un algu, kā arī augstākās izglītības iestāžu nodarbināmības ziņojumus. Savukārt Augstākās izglītības statistikas aģentūra (*HESA*) publicē augstākās izglītības iestāžu darbības izpildes rādītājus, un viens no tiem ir absolventu nodarbinātības īpatsvars.

Vairākās valstīs (piem., Čehijas Republikā, Igaunijā (no 2016. gada), Spānijā, Itālijā, Austrijā, Polijā un Somijā) ir izstrādāta (vai tiek izstrādāta) arī uz izpildi balstīta finansējuma vai mērķfinansējuma sistēma, kur ar nodarbināmību saistītā informācija ne vien tiek publiskota, bet ar to saistītie kritēriji var arī ietekmēt augstākās izglītības iestāžu finansējumu.

Čehijas Republikā augstākās izglītības iestāžu budžetu, ko tās saņem tieši no valsts, veido vairāki elementi. Aptuveni 80 % no kopējā valsts nodrošinātā budžeta veido t. s. normatīvā daļa. Aptuveni 75 % no normatīvās daļas tiek piešķirts, izmantojot finansējuma formulu, kuras pamatā ir uzņemto studentu skaits, un aptuveni 25 % no normatīvās daļas tiek piešķirts pēc t. s. kvalitatīvajiem rādītājiem, no kuriem viens ir absolventu nodarbinātības līmenis.

Spānijā absolventu iekļaušanās darba tirgū ir viens no elementiem, kas tiek ņemti vērā, finansējot universitātes. Iekļaušanās darba tirgū tiek mērīta, izmantojot vairākus rādītājus: absolventu nodarbinātības īpatsvars vienu gadu pēc augstskolas beigšanas; absolventu nodarbinātības īpatsvars piecus gadus pēc augstskolas beigšanas; to absolventu īpatsvars, kuri piecus gadus pēc augstskolas beigšanas ir sasnieguši augstāku ienākumu līmeni nekā iedzīvotāji ar vidējo izglītību. Tomēr tas, kā šī informācija ietekmē universitāšu finansējumu, ir atkarīgs no autonomajiem apgabaliem.

Itālijā stažēšanās studiju programmas laikā un nodarbināto absolventu īpatsvars no tā paša gada absolventu kopskaita vienu gadu pēc augstskolas beigšanas ir rādītāji, kas tiek vērtēti, piešķirot augstākās izglītības iestādēm finanšu resursus.

⁽¹⁷⁾ Piemērus sk. ES prasmju apskatā: <http://euskillspace.ec.europa.eu/>.

⁽¹⁸⁾ Sk. <http://rsvu.mon.bg/>.

⁽¹⁹⁾ Sk. <http://unistats.direct.gov.uk/>.

Austrijā valsts universitāšu finansējumu veido salikts budžets, kas sastāv no pamata budžeta un augstākās izglītības jomas struktūrfondi. Pamata budžets tiek noteikts izpildes līgumos (*Leistungsverbarungen*), ko katra universitāte ik pēc trim gadiem slēdz ar Federālo zinātnes, pētniecības un ekonomikas ministriju. Šajos izpildes līgumos universitātēm ir jānorāda savi plāni, piemēram, nodarbināmības uzlabošanai. Pēc tam universitātes tiek vērtētas, pamatojoties uz šiem līgumiem.

Somijā, sākot no 2014. gada, daļa no politehnikumu valsts finansējuma ir atkarīga no to nodarbināmības rezultātiem, piemēram, daļa no šī finansējuma ir balstīta uz iegūto augstākās izglītības kvalifikāciju skaitu. Aprēķinot uz izpildi balstīto finansējumu, tiek ņemti vērā arī pētniecības un attīstības rādītāji, ietekme uz reģionālo attīstību un sadarbība ar darba vides pārstāvjiem.

4.4.3. Absolventu karjeras uzraudzība

Absolventu apsekojumi, kas balstīti uz viņu pašvērtējumu, tiek uzskatīti par visprecīzāko augstākās izglītības ieguvēju nodarbināmības vērtēšanas rīku (*van der Velden & van Smoorenburg*, 1997). Karjeras uzraudzības apsekojumi (citiem vārdiem sakot, uzraudzības pētījumi) ne vien nodrošina līdzekļus, lai varētu izmērīt to absolventu īpatsvaru, kuri pēc augstskolas beigšanas ir atraduši darbu, bet arī spēj aprakstīt darba kvalitāti, darba meklēšanas ilgumu, absolventu apmierinātību ar darbu un viņu prasmju atbilstību darba prasībām (sk. *Teichler*, 2011). Pamatojoties uz absolventu apsekojumiem, ir iespējams analizēt arī absolventu personisko iezīmju un apgūtās augstākās izglītības programmas relatīvo ietekmi (turpat). Tādējādi uzraudzības pētījumi ir noderīgi rīki daudzu nodarbināmības aspektu vērtēšanai augstākajā izglītībā.

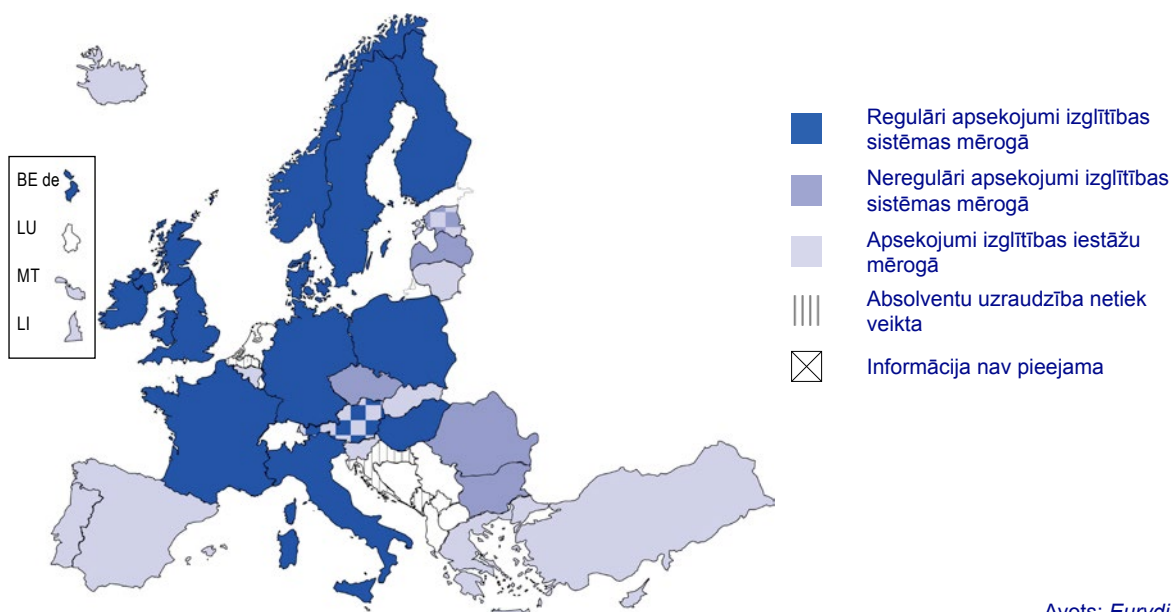
Eiropas mērogā ir maz salīdzinošo absolventu apsekojumu ⁽²⁰⁾. To priekšrocība ir iespēja salīdzināt informāciju par dažādām valstīm, tomēr šie apsekojumi ir veikti tikai dažās valstīs un tikai vienu reizi, kas neļauj veikt salīdzinājumu laika gaitā. Šādu informāciju ir arī grūtāk izsekot atpakaļ līdz augstākās izglītības iestādēm. Tātad, lai nodrošinātu efektīvu informācijas plūsmu starp absolventiem, augstākās izglītības iestādēm vai programmām un izglītības pārvaldes iestādēm, absolventu apsekojumi ir regulāri jāveic arī valsts mērogā.

Absolventu apsekojumi — vismaz (dažu) augstākās izglītības iestāžu mērogā — tiek veikti visās šajā ziņojumā iekļautajās izglītības sistēmās, izņemot Horvātiju un Melnkalni, tomēr Melnkalnē jauns likums paredz, ka augstākās izglītības iestādēm būs pienākums regulāri veikt šādus apsekojumus. Kā redzams 4.8. attēlā, regulāri absolventu apsekojumi valsts vai reģionālā mērogā tiek veikti 14 izglītības sistēmās, bet neregulāri valsts vai reģionāli apsekojumi — sešās. Beļģijas franču kopienā regulāras absolventu uzraudzības sistēma pašlaik tiek izstrādāta. Daži absolventu uzraudzības sistēmu piemēri ⁽²¹⁾ ir apkopoti 4.9. attēlā.

⁽²⁰⁾ Starp šiem salīdzinošajiem absolventu apsekojumiem jāmin *CHEERS* projekts, kas tika īstenots no 1998. līdz 2000. gadam un aptvēra 12 valstis (*Schomburg & Teichler*, 2006; *Teichler*, 2007), *REFLEX* projekts, kas tika īstenots no 2005. līdz 2006. gadam un aptvēra 16 valstis (*Allen & van der Velden*, 2011), *HEGESCO* projekts, kas tika īstenots divus trīs gadus pēc *REFLEX* projekta saskaņā ar tā metodoloģiju un aptvēra piecas citas valstis (*Allen, Pavlin & van der Velden*, 2011), kā arī Eiropas Universitāšu asociācijas *TRACKIT* projekts (sk. <http://www.eua.be/trackit>).

⁽²¹⁾ ES prasmju apskatā iekļauts arī absolventu apsekojumu saraksts pēc valsts: <http://euskills panorama.ec.europa.eu/>.

4.8. attēls. Absolventu uzraudzības apsekojumi, 2012./13. ak. g.

Avots: Eurydice

Piezīme

Spānija. Absolventu uzraudzība tiek veikta arī autonomo apgabalu mērogā (sk. arī 4.9. attēlu).

Tomēr tikai dažās izglītības sistēmās izglītības pārvaldes iestādes absolventu apsekojumus iegūtos datus sistemātiski izmanto. Visbiežāk absolventu apsekojumi tiek izmantoti kvalitātes nodrošināšanas vai citos augstākās izglītības programmu vērtēšanas procesos (piem., Igaunijā, Spānijā, Francijā, Itālijā, Slovākijā, Apvienotajā Karalistē, Islandē un Norvēģijā). Polijā šāda sistēma patlaban tiek veidota. Šo informāciju var izmantot arī informācijas un karjeras atbalsta dienesti, sniedzot atbalstu potenciālajiem un esošajiem augstākās izglītības studentiem.

4.5. Universitāšu apmeklējumos iegūtā pieredze

Nodarbināmības uzlabošana universitātēs

Visas astoņas apmeklētās universitātes ziņoja, ka pēdējos gados nodarbināmībai tiek pievērsta lielāka uzmanība, tomēr starp studiju jomām bija manāmas atšķirības — tehniski orientētām fakultātēm bija raksturīga sistemātiskāka pieeja nodarbināmības jautājumiem nekā mākslas un humanitārajām fakultātēm. Visas universitātes tomēr ziņoja par vispārēju tendenci sistemātiskāk pievērst uzmanību tam, lai tiktu atvieglota absolventu pāriešana uz darba tirgu, un daži vērā ņemami labās prakses piemēri tika konstatēti vietās, kur tie pat netika gaidīti.

Attieksme pret nodarbināmības jautājumiem bieži bija saistīta ar izglītības iestāžu „pozīciju” universitāšu pasaulē. Piemēram, augstu vietu ieņemošajā Āhenes Tehnoloģiju universitātē absolventu nodarbinātība tiek uzskatīta par ļoti svarīgu, bet universitātē tiek pieņemts, ka visi absolventi būs ieguvuši tādas zināšanas un prasmes, kas viņus sagatavo darba tirgum, tāpēc īpaša uzmanība šim jautājumam nav jāvelta. Dažās universitātēs, piemēram, Tallinas Tehniskajā universitātē, nodarbināmības jautājums tiek izskatīts un pēc tā aktualizēšanas valsts politikā tas tiek risināts arī izglītības iestādes politikā un praksē. Jiveskiles Universitātē nodarbināmības jautājumi ir ietverti integrētās politikas pieejā, kuras mērķis ir veicināt sadarbību ar reģionāliem uzņēmumiem, kā arī mudināt studentus iesaistīties brīvprātīgos projektos, lai uzlabotu darba dzīvē nepieciešamās prasmes.

Iespējams, vispārsteidzošākais ar nodarbināmību saistītais inovatīvās domāšanas piemērs atklājās Atēnu Ekonomikas un uzņēmējdarbības universitātē (*AUEB*), kur pārmaiņas nepārprotami bija veicinājis ārkārtīgi smagais ekonomiskais, politiskais un sociālais stāvoklis, kad Grieķija, universitātes rektora vārdiem sakot, piedzīvoja ne vien ekonomikas krīzi, bet drīzāk strukturālu ekonomikas sabrukumu. Atēnu Ekonomikas un uzņēmējdarbības universitāte ir specializēta universitāte. Tā ir vecākā sava veida universitāte Grieķijā (dibināta 1920. gadā), kas nodrošina visu trīs ciklu izglītību ekonomikas, uzņēmējdarbības vadības, informātikas, statistikas, tirgvedības, grāmatvedības un finanšu jomā. Lai gan šī universitāte tiek augstu vērtēta un tai ir lieliska reputācija gan savā valstī, gan ārzemēs, diskusija bija orientēta uz iniciatīvām, kas saistītas ar studentu nodarbināmības atbalstu situācijā, kad darba tirgus valsts mērogā praktiski vairs nefunkcionēja. Tā dēļ studenti bija spiesti radikāli pārvērtēt ar darba tirgu saistītās gaidas. Tā kā viņiem bija maz cerību uz darbu valsts sektorā vai uz tipisku darbu cilvēkam ar augstāko izglītību privātajā sektorā, studenti arvien vairāk sāka domāt, kā radīt sev jaunas nodarbinātības formas, un cits citu atbalstīja, pilnveidojot tādas prasmes, kas viņiem, iespējams, būs vajadzīgas. Tā rezultātā ļoti būtiskas izmaiņas notika arī pašā universitātē, kas novirzīja atbalstu dinamiskai nodarbināmības un uzņēmējdarbības kombinācijai. Tika izveidoti ļoti interesanti, savstarpēji saistīti pakalpojumi karjeras inovācijas vai uzņēmējdarbības, kā arī stažēšanās jomā.

Šos pakalpojumus ar Eiropas struktūrfondu atbalstu izveidoja jauni, dinamiski un motivēti darbinieki, tomēr būtiski ir arī tas, ka to īstenošanu vadīja pieredzējis akadēmiskais personāls, kas tādējādi nodrošināja saikni ar mācīšanu un pētniecisko darbu universitātē. Ir skaidrs, ka iesaistītajiem darbiniekiem noteikti ir uz studentiem vērsta pieeja. Visu trīs veidu pakalpojumi bija savstarpēji labi integrēti, un tiem ir liela ietekme.

Izmantojot karjeras pakalpojumus, studentiem visu studiju laiku tiek sniegta informācija un apmācība, turklāt universitāte strādā arī kā starpnieks, piemeklējot uzņēmumiem atbilstošus kandidātus. Tika ziņots, ka daudzi studenti pirmo darbu ir ieguvuši uzņēmumā, kurā viņi stažējās. Šis dienests nodarbojas arī ar pētniecību, regulāri veicot aptauju par absolventu nodarbinātības statusu. Tas arī ļoti aktīvi izmanto sociālās vietnes, piemēram, *Facebook* un *LinkedIn*, lai sniegtu informāciju un sekotu līdzi absolventu turpmākajām gaitām.

Pēdējos gados vairāk uzmanības tiek veltīts inovāciju un uzņēmējdarbības veicināšanai. Universitāte piedāvā ne tikai programmas, bet arī seminārus par dažādiem uzņēmējdarbības sākšanas aspektiem; patlaban tiek plānots izveidot uzņēmējdarbības centru. Mūsu sastaptie studenti aktīvi izmantoja stažēšanās iespējas, veidoja paši savus uzņēmumus, iesaistījās pētniecības projektos, atbalstīja citu studentu centienus un pat sniedza ieteikumus citu valstu studentiem.

Visas universitātes studentu stažēšanos aktīvi atbalstīja īpašs dienests, kaut arī stažēšanās bija obligāta tikai vienā katedrā, turklāt studenti saņēma no valsts nominālu atlīdzību par padarīto darbu. Semināros studentiem tika mācīts, kā pieteikties darbā un kā uzvesties intervijas laikā. Viņu motivācijas vēstule tika iekļauta datubāzē, kur pēc apstiprināšanas šī motivācijas vēstule un/vai dzīvesgājums (*CV*) bija redzams uzņēmumiem, kuri meklē stažierus. Stažēšanās ilgst divus trīs mēnešus, un pēc nesenajiem centieniem iekļaut datubāzē arī mazos un vidējos uzņēmumus tajā ir ietverts vairāk nekā 1500 uzņēmumu. Administratori skaidroja, ka daudzi studenti savu pirmo darbu ir atraduši caur stažēšanos un ka īpaša uzmanība tiek pievērsta arī mobilitātei. Piedāvājot stažēšanās iespējas citās Eiropas valstīs, īpaši tiek izmantota *Erasmus* programma.

Vēl viens piemērs pārmaiņām, kuru rezultātā lielāka uzmanība tiek veltīta nodarbināmības jautājumiem, ir rodams Jiveskiles Universitātē, kur šī tēma tiek aktualizēta visā studiju laikā, un arī studenti, kā ziņots, sagatavošanos darbam pēc studiju beigšanas uzskata par ļoti svarīgu. Līdz ar to šeit ir vērojami centieni karjeras atbalstu padarīt pieejamu visā studiju laikā un piesaistīt bijušos studentus gan kā konsultantus izglītības satura izstrādē, gan kā studentu mentorus. Ir ieviesti nelieli moduļi, kas atbalsta trešās puses iesaistīšanos, un par projektiem ar ārēju līdzdalību tiek piešķirti 1–2 *ECTS* kredītpunkti; viens no

Šādiem projektiem bija sadarbība ar uzņēmumiem, kas savas problēmas atrisināšanu vēlējās uzticēt studentiem. Ir ieviesta e-mape, kas studentiem palīdz identificēt ne tikai viņu akadēmiskās, bet arī citas darba tirgū nepieciešamās prasmes. Stažēšanās tādā vai citādā formā kļūst arvien populārāka, un ir redzami centieni apkopot ar to saistīto informāciju un darīt to pieejamu studentiem.

Karjeras dienests palīdz studentiem darba meklējumos: palīdz viņiem definēt savas prasmes un attieksmi, uzrakstīt CV, kā arī pilnveidot darbā pieteikšanās prasmes. Viens no īpašajiem rīkiem ir iepriekš minētā e-mape, vēl viens — atbalsts, palīdzot strukturēti apgūt vispārējās prasmes dažādosursos. E-mape tiek izstrādāta, to papildinot ar ziņām par akadēmiskiem un ārpusstudiju pasākumiem, piemēram, brīvprātīgo darbu. E-mapes veidošana ir brīvprātīga, tādēļ pagaidām to izmanto samērā maz studentu.

Dažas universitātes programmas ir orientētas uz darba tirgu vai uz prasmju apgušanu, veidojot vasaras skolas vai veicot kādu citu praktisku iesaisti sabiedrības dzīvē. Tās sauc par lietpratības programmām, un tās ir vērstas uz karjeras un vispārējo prasmju pilnveidi. Ir izveidota jauna programma, kas saistīta ar uzņēmējdarbību, jo tiek uzskatīts, ka arvien vairāk absolventu kļūs par pašnodarbinātajiem.

4.9. attēls. Absolventu uzraudzības sistēmu piemēri, 2012./13. ak. g.

Valsts/reģions	Atbildīgā iestāde/institūcija	Regularitāte	Apsekojuma laiks	Augstāko izglītības iestāžu dalība / izlase	Rezultāti
Čehijas Republika	Finansē izglītības ministrija, īsteno izglītības politikas centrs (Kārļa universitāte, Prāga) ⁽²²⁾	Neregulāri (2010. un 2013. gadā īstenotā REFLEX projekta turpinājums)	Līdz pieciem gadiem pēc absolvēšanas	Brīvprātīga (2013. g. piedalījās 21 no 26 valsts augstākās izglītības iestādēm)	legūtā informācija: apmierinātība ar studijām; pāreja no augstākās izglītības uz darba tirgu; pašreizējais nodarbinātības statuss; absolventu kompetences
Vācija	Augstākās izglītības informācijas sistēma (HIS) ⁽²³⁾	Reizi četros gados	Vienu, piecus un desmit gadus pēc absolvēšanas	Absolventu izlase (2013. g. pirmo reizi bakalaura un maģistra grāda ieguvēji atsevišķi)	Dati par nodarbinātības statusu
Vācija	Augstākās izglītības iestāžu augšupēja sadarbība: KOAB projekts; INCHER-Kassel veikta salīdzinošā analīze ⁽²⁴⁾	Katru gadu	1,5 un 4,5 gadus pēc absolvēšanas kā uzraudzība	Brīvprātīga (aptuveni 60 augstākās izglītības iestāžu)	legūtie dati: absolventa profesija un nodarbinātības joma; līguma veids un alga; prasmju atbilstība; apmierinātība ar studijām utt.
Īrija	Augstākās izglītības pārvaldes iestāde (HEA) publicē informāciju par pirmajām darbavietām ⁽²⁵⁾	Katru gadu	Sešus līdz deviņus mēnešus pēc absolvēšanas	Dažāda līmeņa augstākās izglītības programmu absolventu izlase	legūtā informācija: pirmās darbavietas tips; absolventu darba tirgus sastāvs; nodarbinātības joma un profesionālā klasifikācija; Īrijas vai ārvalsts reģions, kur darbs atrasts; alga
Katalonija, Spānija	AQU Catalunya ⁽²⁶⁾	Reizi trīs gados	Trīs gadus pēc absolvēšanas	Reprezentatīva absolventu izlase (dati par katru studiju programmu)	legūtie dati: nodarbinātības situācija; darba drošība; darba un izglītības atbilstība; alga; apmierinātība ar darbu; pāreja uz darba tirgu; apmierinātība ar studijām utt.

⁽²²⁾ Sk. <http://www.strediskovzdelavacipolitiky.info/default.asp?page=reflex13>.

⁽²³⁾ Sk. <http://www.dzhw.eu/ab22>.

⁽²⁴⁾ Sk. <http://koab.uni-kassel.de/en/koab/state-of-the-project.html>.

⁽²⁵⁾ Sk. <http://www.heai.ie/en/statistics/statistics-section-publications/first-destinations-reports>.

⁽²⁶⁾ Sk. http://www.aqu.cat/insercio/graduats/2011_en.html.

Valsts/reģions	Atbildīgā iestāde/ institūcija	Regularitāte	Apsekojuma laiks	Augstāko izglītības iestāžu daļība / izlase	Rezultāti
Francija	<i>Conférence des Grandes Écoles (CGE)</i> ⁽²⁷⁾	Katru gadu	Katru janvāri (pārejas periodi absolventiem ir dažādi)	<i>Grandes écoles</i>	Nodarbināto absolventu īpatsvars; nodarbinātības tīrais īpatsvars; absolventi ar beztermiņa līgumu; absolventi, kas pirmo darbu atraduši mazāk nekā divos mēnešos. Tiek ziņots arī par algām ar papildu piemaksām un bez tām
Francija	Valsts izglītības, augstākās izglītības un pētniecības ministrijas Augstākās izglītības un profesionālās iekļaušanas ģenerāldirektorāts (<i>DGESIP</i>) ⁽²⁸⁾	Katru gadu	30 mēnešus pēc absolvēšanas	Universitātes	Četri rādītāji: nodarbinātības īpatsvars; vadītāju īpatsvars (<i>cadres</i>) un vidējā līmeņa vadītāju īpatsvars (<i>professions intermédiaires</i>); ar pastāvīgu līgumu nodarbināto absolventu īpatsvars; uz pilnu slodzi nodarbināto absolventu īpatsvars
Latvija	Izglītības un zinātnes ministrija	Katru gadu	Katru gadu trīs gadus pēc absolvēšanas	Visām augstākās izglītības iestādēm noteiktu datu apkopošana ir obligāta	Nav vienotas metodoloģijas. Informācija nav salīdzināma, jo izmantotas dažādas datu apkopošanas pieejas
Ungārija	ESF finansējums, vada <i>Educatio Nkft</i> ⁽²⁹⁾	Katru gadu	Vienu, divus un piecus gadus pēc absolvēšanas	Augstākās izglītības iestāžu daļība ir obligāta (pēdējā reizē piedalījās 32)	Dati par nodarbinātības statusu un algu
Apvienotā Karaliste	Augstākās izglītības statistikas aģentūra (<i>HESA</i>) veic aptauju par augstākās izglītības absolventu darbavietām (<i>DLHE</i>) ⁽³⁰⁾	Agrīnais apsekojums: katru gadu; garengriezuma apsekojums: reizi divos gados	Agrīnais apsekojums: sešus mēnešus pēc absolvēšanas; garengriezuma apsekojums: 3,5 gadus pēc absolvēšanas	Agrīnais apsekojums: visi studenti; garengriezuma apsekojums: reprezentatīva izlase	legūtās pamatinformācijas kopas ⁽³¹⁾ ļauj topošajiem studentiem pieņemt uz informāciju balstītus lēmumus

Avots: *Eurydice*

Secinājumi

Visas šajā ziņojumā aplūkotas Eiropas valstis tā vai citādi cenšas augstākās izglītības absolventu nodarbināmību uzlabot, tomēr atšķiras gan izmantotās pieejas, gan šo darbību apmērs. Kā redzams pirmajā sadaļā, valstis atšķiras pēc tā, vai tās koncentrējas uz darba tirgus pieprasījumu vai piedāvājumu, lai gan bieži šīs pieejas nav nošķiramas. Dažas valstis izmanto uz nodarbinātību vērstu pieeju un nodarbināmības mērīšanai izmanto absolventu nodarbinātības īpatsvaru, citas uzsver studentu nodrošināšanu ar darba tirgum nepieciešamajām kompetencēm, bet vairākas valstis abus aspektus apvieno.

Atšķiras arī pasākumi, kurus valstis izmanto, lai mudinātu augstākās izglītības iestādes uzlabot savu sniegumu nodarbināmības ziņā. Visbiežāk nodarbināmības programmas īstenošanai tiek izmantota *kvalitātes nodrošināšana*: 23 izglītības sistēmas prasa, lai augstākās izglītības iestādes kvalitātes nodrošināšanas procedūrās iesniegtu ar nodarbināmību saistītu informāciju. Vairākās valstīs ir izveidotas alternatīvas vērtēšanas procedūras, kas augstākās izglītības iestādēm kalpo par pamudinājumu uzlabot ar nodarbināmību saistītos rezultātus. Viens no izplatītākajiem mehānismiem, ar kura palīdzību institūcijas cer panākt labākus rezultātus, ir *ar nodarbināmību saistītās informācijas publiskošana*, darot

⁽²⁷⁾ Sk. <http://www.studyramagrandesecoles.com/home.php?idRubrique=643&Id=6124>.

⁽²⁸⁾ Sk. <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr/pid24624/taux-insertion-professionnelle-des-diplomes-universite.html>.

⁽²⁹⁾ Sk. <http://www.felvi.hu/felsooktatasi-muhely/dpr>.

⁽³⁰⁾ Sk. http://www.hesa.ac.uk/index.php?option=com_content&task=view&id=1899&Itemid=239.

⁽³¹⁾ Sk. <http://unistats.direct.gov.uk/>.

to pieejamu gan esošajiem, gan potenciālajiem studentiem. Cits — vēl tiešāks — mehānisms ir *publiskā finansējuma apmēra saistīšana ar nodarbināmības rezultātiem*. Šajā gadījumā daļa no augstākās izglītības iestāžu finansējuma ir atkarīga no tā, vai tās cenšas uzlabot savu absolventu nodarbināmību.

Aplūkojot absolventu nodarbināmības uzlabošanas pasākumus sīkāk, redzams, ka līdzīgi atšķiras arī politikas pieejas. Viena no visvairāk izmantotajām pieejām ir *reglamentējošā*: izglītības pārvaldes iestādes vienkārši nosaka, ka augstākās izglītības iestādēm ir obligāti jāīsteno noteikta prakse. Piemēram, 18 izglītības sistēmās izglītības iestādēm ir jāiesaista darba devēji vismaz vienā no šīm jomām: izglītības satura izstrāde, mācīšana, dalība lēmējinstiūciju darbā un ārējā kvalitātes nodrošināšanā. Vairākās valstīs augstākās izglītības iestādēm ir izvirzīta prasība (dažās) augstākās izglītības studiju programmās iekļaut praktisko apmācību.

Cita daudzu izglītības pārvaldes iestāžu izmantota pieeja ir finansiālu stimulu piemērošana augstākās izglītības iestādēm, lai mudinātu tās īstenot noteiktu institucionālo praksi. Piemēram, pārvaldes iestādes var finansēt universitāšu un uzņēmumu sadarbības projektus, lai palielinātu darba devēju līdzdalību augstākās izglītības studiju programmās. Tās var arī piešķirt finansējumu studentu praktiskās apmācības nodrošināšanai, lai uzlabotu viņu ar darbu saistītās prasmes.

Neatkarīgi no tā, kuru pieeju izglītības sistēmas izmanto, tās lielākoties tomēr pievēršas studentiem vai absolventiem *kopumā*, nevis noteiktām nelabvēlīgā situācijā esošām studentu grupām. Tas liecina, ka studentu dalības paplašināšanas programma joprojām ir jāpilnveido, lai tā aptvertu arī nodarbināmības rīcībpolitiku.

Īstenoto pasākumu un pieeju ietekmes vērtēšana nav vienkārša. Viens veids, kā to darīt, ir veikt regulārus absolventu apsekojumus gan valstu, gan Eiropas mērogā. Valsts mēroga absolventu apsekojums var nodrošināt labāku atgriezenisko saikni atsevišķām augstākās izglītības iestādēm, bet Eiropas mēroga absolventu apsekojums var sniegt salīdzinošu pārskatu par dažādu politikas pieeju efektivitāti.

Nodarbināmības jautājumi tika ņemti vērā visās astoņās mūsu apmeklētajās izglītības iestādēs, bet atkarībā no valsts un iestādes veida tās izmantoja dažādas pieejas. Atēnu Ekonomikas un uzņēmējdarbības universitātē Grieķijā mainīgā ekonomiskā vide bija likusi universitātei atrast radikālus paņēmienus, kā uzlabot studentu karjeras izredzes. Šī faktora ietekmē liels uzsvars tiek likts uz uzņēmējdarbību, jo nodarbinātības radīšana ir ne tikai viena no ekonomikas prioritātēm, bet tā dod arī vislabākās nodarbinātības izredzes nākamajiem absolventiem.

Allen, J. and van der Velden, R. eds., 2011. The Flexible Professional in the Knowledge Society: New Challenges for Higher Education. *Higher Education Dynamics*, 35. Dordrecht: Springer.

Allen, J., Pavlin, S. and van der Velden, R. eds., 2011. *Competencies and Early Labour Market Careers of Higher Education Graduates in Europe*. Ljubljana: University of Ljubljana, Faculty of Social Sciences.

Blackwell, A., et al., 2000. Transforming work experience in higher education. *British Educational Research Journal*, 27(3), 269.–285. lpp.

Cedefop (European Centre for the Development of Vocational Training), 2008. *Systems for anticipation of skill needs in the EU Member States*. Cedefop Working Paper No. 1 [pdf] Thessaloniki: Cedefop. Pieejams: http://www.cedefop.europa.eu/en/Files/WORKINGPAPER01_OCT2008.PDF [skatīts 2013. gada 22. jūlijā].

Collis, B., Vingerhoet, J. and Moonen, J., 1997. Flexibility as a key construct in European training: Experiences from the TeleScopia Project. *British Journal of Educational Technology*, 28(3), 199.–218. lpp.

Collis, B. and Moonen, J., 2001. *Flexible learning in a digital world: Experiences and expectations*. London: Kogan Page.

Cornelius, S. and Gordon, C., 2008. Providing a Flexible Learner-Centred Programme: Challenges for Educators. *The Internet and Higher Education*, 11(1), 33.–41. lpp.

EACEA/Eurydice, 2011. *Adults in Formal Education: Policies and Practice in Europe*. Brussels: EACEA/Eurydice.

EUA (European University Association), 2008. *European Universities' Charter on Lifelong Learning*. Brussels: EUA.

EUA (European University Association), 2011. *University autonomy in Europe II: the scorecard*. Brussels: EUA.

European Commission, 2010. *Communication from the Commission on 'Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth'*. COM(2010) 2020 final.

European Commission, 2011. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on 'Supporting growth and jobs — an agenda for the modernisation of Europe's higher education systems'*. COM(2011) 567 final.

European Commission/EACEA/Eurydice, Eurostat & Eurostudent, 2012. *The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process Implementation Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Gács, J. and Bíró, A., 2013. *A munkaerő-piaci előrejelzések nemzetközi gyakorlata. Áttekintés a kvantitatív módszerekről és felhasználásukról 12 ország és az Európai Unió előrejelzési tapasztalatai alapján* [Starptautiskā pieredze darba tirgus prognozēšanā. Pārskats par kvantitatīvajām metodēm un to pielietojumu prognozēšanas praksē 12 valstīs un Eiropas Savienībā.] Budapeštas darba ziņojums par darba tirgu / Budapest Munkagazdaságtani Füzetek, BWP — 2013/10 [pdf]. Pieejams: <http://www.econ.core.hu/file/download/bwp/bwp1310.pdf> [skatīts 2013. gada 2. septembrī].

Garroute, C. and Rodrigues, M., 2012. The employability of young graduates in Europe. Analysis of the ET2020 benchmark. *JRC Scientific and Policy Reports*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Gazeley, L. and Aynsley, S., 2012. *The contribution of pre-entry interventions to student retention and success. A literature synthesis of the Widening Access Student Retention and Success National Programmes Archive*. York: Higher Education Academy.

Gorard, S. et al., 2006. *Review of widening participation research: addressing the barriers to participation in higher education*. Bristol: Higher Education Funding Council for England (HEFCE).

Guri-Rosenblit, S., 2005. 'Distance education' and 'e-learning': Not the same thing. *Higher Education*, 467.–493. lpp.

Harvey, L., 2001. Defining and Measuring Employability. *Quality in Higher Education*, 7(2), 97.–109. lpp.

Kappel, H-H., Lehmann, B. and Loeper, J., 2002. Distance Education at Conventional Universities in Germany. *The International Review of Research in Open and Distance Learning*. Vol 2, No 2. [tiešsaistē]. Pieejams: <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/62/127> [skatīts 2013. gada 17. oktobrī].

Lepori, B., et al., 2007. Changing models and patterns of higher education funding: some empirical evidence. In: A. Bonaccorsi and C. Daraio, eds. *Universities and strategic knowledge creation*. Cheltenham: Edward Elgar, 85.–111. lpp.

Le Roux, A., 2012. La validation des acquis de l'expérience (VAE) dans les établissements d'enseignement supérieur en 2011. *Note d'information 12.31* (décembre) [pdf]. Paris: DEPP. Pieejams: http://cache.media.education.gouv.fr/file/2012/88/5/DEPP-NI-2012-31-VAE-etablissements-enseignement-superieur-2011_237885.pdf [skatīts 2013. gada 13. augustā].

Mason, G., Williams, G. and Cranmer, S., 2009. Employability skills initiatives in higher education: what effects do they have on graduate labour market outcomes? *Education Economics*, 17(1), 1.–30. lpp.

Moran, L. and Myringer, B., 1999. Flexible learning and university change, Higher Education through Open and Distance Learning. In: K. Harry, ed. *World Review of Distance Education and Open Learning*. London: Routledge.

Moreau, M.-P. and Leathwood, C., 2006. Graduates' employment and the discourse of employability: a critical analysis. *Journal of Education and Work*, 19(4), 305.–324. lpp.

Morley, L., 2001. Producing New Workers: quality, equality and employability in higher education. *Quality in Higher Education*, 7(2), 131.–138. lpp.

Quinn, J., 2013. *Drop-out and Completion in Higher Education in Europe among students from under-represented groups*. [pdf] Pieejams: http://ec.europa.eu/education/more-information/doc/neset/higher/report_en.pdf [skatīts 2013. gada 5. decembrī].

Salmi, J. and Hauptman, A. M., 2006. Innovations in Tertiary Education Funding: A Comparative Evaluation of Allocation Mechanisms. *Education Working Paper Series*, 4. Washington: Worldbank.

Schomburg, H. and Teichler, U. eds., 2006. Higher Education and Graduate Employment in Europe: Results from Graduates Surveys from Twelve Countries. *Higher Education Dynamics*, 15. Dordrecht: Springer.

Teichler, U. ed., 2007. Careers of University Graduates: Views and Experiences in Comparative Perspectives. *Higher Education Dynamics*, 17. Dordrecht: Springer.

Teichler, U., 2011. Bologna — Motor or Stumbling Block for the Mobility and Employability of Graduates? In: H. Schomburg and U. Teichler, eds. *Employability and Mobility of Bachelor Graduates in Europe. Key Results of the Bologna Process*. Rotterdam: Sense Publishers, 3.–41. lpp.

Teichler, U., 2012. *Challenges for Future Research on Graduate "Employability"*. Plenary presentation at the 2nd DEHEMS International Conference: "Employability of Graduates and Higher Education Management Systems", University of Ljubljana, 27–28 September 2012.

Thomas, L. and Jones, R., 2007. Embedding employability in the context of widening participation. *ESECT Learning and Employability Series 2*, York: Higher Education Academy.

Van der Velden, R. K. W. and van Smoorenburg, M. S. M., 1997. *The Measurement of Overeducation and Undereducation: Self-Report vs. Job-Analyst Method*. ROA Working Paper ROA-RM-1997/2E. Maastricht: Maastricht University. Faculty of Economics and Business Administration. Research Centre for Education and the Labour Market.

Velden, R., Allen, J., 2011. The Flexible Professional in the Knowledge Society: Required Competences and the Role of Higher Education. In: J. Allen and R. van der Velden, eds. *The Flexible Professional in the Knowledge Society: New Challenges for Higher Education*. Dordrecht: Springer, 15.–53. lpp.

Working Group on Employability, 2009. *Report to Ministers, Bologna Conference, Leuven/Louvain-la Neuve 28-29 April 2009* [pdf]. Pieejams: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/8_2009_employability_WG_report.pdf [skatīts 2013. gada 16. jūlijā].

Yorke, M., 2006. Employability in higher education: what it is – what it is not. *ESECT Learning and Employability Series 1*, York: Higher Education Academy.

**IZGLĪTĪBAS, AUDIOVIZUĀLĀS JOMAS UN KULTŪRAS
IZPILDAĢENTŪRA**

IZGLĪTĪBAS UN JAUNATNES POLITIKAS ANALĪZES NODAĻA

*Avenue du Bourget 1 (BOU2)
B-1049 Brussels
(<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>)*

Atbildīgā redaktore

Arlette Delhaxhe

Autori

*David Crosier, Anna Horvath, Viera Kerpanova,
Daniela Kocanova, Jari Matti Riiheläinen*

Pieaicinātā eksperte

Hanne Smidt Sodergard

Maketētājs un datorgrafikis

Patrice Brel

Izdevuma sagatavošanas koordinatore

Gisèle De Lei

EURYDICE NACIONĀLĀS NODAĻAS

AUSTRIJA

Eurydice-Informationsstelle
Bundesministerium für Bildung und Frauen
Abt. IA/1b
Minoritenplatz 5
1014 Wien
Izdevuma veidošanā piedalījās: nodaļas kolektīvs

BEĻĢIJA

Unité Eurydice de la Fédération Wallonie-Bruxelles
Ministère de la Fédération Wallonie-Bruxelles
Direction des relations internationales
Boulevard Léopold II, 44 – Bureau 6A/012
1080 Bruxelles
Izdevuma veidošanā piedalījās: nodaļas kolektīvs

Eurydice Vlaanderen
Departement Onderwijs en Vorming/
Afdeling Strategische Beleidsondersteuning
Hendrik Consciencegebouw
Koning Albert II-laan 15
1210 Brussel
Izdevuma veidošanā piedalījās: *Erwin Malfroy* un *Patrick Willems* (augstākās izglītības politika), *Koen Salmon* un *Tessa Mouha* (statistika), *Marie-Anne Persoons* (koordinācija)

Eurydice-Informationsstelle der Deutschsprachigen
Gemeinschaft
Autonome Hochschule in der DG
Monschauer Strasse 57
4700 Eupen
Izdevuma veidošanā piedalījās: *Stéphanie Nix*

BULGĀRIJA

Eurydice Unit
Human Resource Development Centre
Education Research and Planning Unit
15, Graf Ignatiev Str.
1000 Sofia
Izdevuma veidošanā piedalījās: *Ivana Radonova*

HORVĀTIJA

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
Donje Svetice 38
10000 Zagreb
Izdevuma veidošanā piedalījās: *Duje Bonacci*

KIPRA

Eurydice Unit
Ministry of Education and Culture
Kimonos and Thoukydidou
1434 Nicosia
Izdevuma veidošanā piedalījās: *Christiana Haperi*; eksperti: *Despina Martidou-Forcier*, *Mary Psalidopoulou*, Izglītības un kultūras ministrijas Augstākās izglītības departaments

ČEHIJAS REPUBLIKA

Eurydice Unit
Centre for International Cooperation in Education
Dům zahraniční spolupráce
Na Poříčí 1035/4
110 00 Praha 1
Izdevuma veidošanā piedalījās: *Sofie Doškářová*, *Helena Pavlíková* un *Jana Halamová*; ārējie eksperti: *Věra Štastná*, *Vladimír Roskovec*, *Jan Koucký*, *Karolína Gondková*, *Jakub Fischer*, *Jan Hraba*, *Vladimír Hulík*, *Zuzana Freibergová*, *Jiří Smrčka* un *Josef Beneš*

DĀNIJA

Eurydice Unit
Danish Agency for Universities and Internationalisation
Bredgade 43
1260 København K
Izdevuma veidošanā piedalījās: *Peder de Thurah Toft*

IGAUNIJA

Eurydice Unit
Analysis Department
Ministry of Education and Research
Munga 18
50088 Tartu
Izdevuma veidošanā piedalījās: *Kersti Kaldma* (koordinācija); eksperte: *Helen Põllo* (Izglītības un pētniecības ministrijas Augstākās izglītības departamenta vadītāja)

SOMIJA

Eurydice Unit
Finnish National Board of Education
P.O. Box 380
00531 Helsinki
Izdevuma veidošanā piedalījās: *Matti Kyrö*; ekspertes: *Maija Innola*, *Birgitta Vuorinen* (Izglītības un kultūras ministrija)

BIJUSĪ DIENVIDSLĀVIJAS MAĶEDONIJAS REPUBLIKA

National Agency for European Educational Programmes and
Mobility
Porta Bunjakovec 2A-1
1000 Skopje

FRANCIJA

Unité française d'Eurydice
Ministère de l'Éducation nationale, de l'Enseignement
supérieur et de la Recherche
Direction de l'évaluation, de la prospective et de la
performance
Mission aux relations européennes et internationales
61-65, rue Dutot
75732 Paris Cedex 15
Izdevuma veidošanā piedalījās: *Robert Rakocevic* (eksperts)

VĀCIJA

Eurydice-Informationsstelle des Bundes
EU Bureau of the German Ministry for Education and
Research
Rosa-Luxemburg-Str.2
10178 Berlin

Izdevuma veidošanā piedalījās: *Hannah Gebel*

Eurydice-Informationsstelle der Länder im Sekretariat der
Kultusministerkonferenz
Graurheindorfer Straße 157
53117 Bonn

Izdevuma veidošanā piedalījās: *Brigitte Lohmar*

GRIEKIJA

Eurydice Unit
Ministry of Education and Religious Affairs
Directorate for European Union Affairs
37 Andrea Papandreou Str. (Office 2172)
15180 Maroussi (Attiki)

Izdevuma veidošanā piedalījās: *Athina Plessa – Papadaki*
(direktore), *Anna Krompa* (nodaļas vadītāja vietas izpildītāja)

UNGĀRIJA

Eurydice National Unit
Hungarian Institute for Educational Research and
Development
Szalay u. 10-14
1055 Budapest

Izdevuma veidošanā piedalījās: *Andras Derenyi*

ISLANDE

Eurydice Unit
Education Testing Institute
Borgartúni 7a
105 Reykjavík

Izdevuma veidošanā piedalījās: *Gísli Fannberg*

ĪRIJA

Eurydice Unit
Department of Education and Skills
International Section
Marlborough Street
Dublin 1

Izdevuma veidošanā piedalījās: *Julie Smyth* (vadītāja
vietniece, piekļuves tiesības, Izglītības un prasmju
departamenta Augstākās izglītības nodaļa)

ITĀLIJA

Unità italiana di Eurydice
Istituto Nazionale di Documentazione, Innovazione e
Ricerca Educativa (INDIRE)
Agenzia Erasmus+
Via C. Lombroso 6/15
50134 Firenze

Izdevuma veidošanā piedalījās: *Alessandra Mochi*;
eksperti: *Paola Castellucci* (*Direzione Nazionale per gli
Affari Internazionali, Ministero dell'istruzione, dell'università
e della ricerca*) and *Marzia Foroni* (*Direzione Generale per
l'università, Ministero dell'istruzione, dell'università e della
ricerca*)

LATVIJA

Eurydice nodaļa
Valsts izglītības attīstības aģentūra
Valņu iela 3
LV-1050 Rīga

Izdevuma veidošanā piedalījās: nodaļas kolektīvs;
eksperte: Inese Stūre (Izglītības un zinātnes ministrijas
Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departaments)

LIHTENŠTEINA

Informationsstelle Eurydice
Schulamts des Fürstentums Liechtenstein
Austrasse 79
Postfach 684
9490 Vaduz

Izdevuma veidošanā piedalījās: Nacionālais *Eurydice*
informācijas centrs

LIETUVA

Eurydice Unit
National Agency for School Evaluation
Didlaukio 82
08303 Vilnius

Izdevuma veidošanā piedalījās: nodaļas kolektīvs sadarbībā
ar asoc. prof. Dr. *Giedrius Viliūnas* un Pētniecības un
augstākās izglītības uzraudzības un analīzes centru

LUKSEMBURGA

Unité d'Eurydice
Ministère de l'Éducation nationale et de la Formation
professionnelle (MENFP)
29, rue Aldringen
2926 Luxembourg

MALTA

Eurydice Unit
Research and Development Department
Ministry for Education and Employment
Great Siege Rd.
Floriana VLT 2000

Izdevuma veidošanā piedalījās: *Christine Scholz* un
Alexander Spiteri (eksperti)

MELNKALNE

Eurydice Unit
Rimski trg bb
81000 Podgorica

Izdevuma veidošanā piedalījās: *Mubera Kurpejović*
(Augstākās izglītības direktorāta direktore), *Zora Bogičević*
(vecākā konsultante profesionālās izglītības jautājumos) un
Biljana Mišović (vecākā konsultante augstākās izglītības
jautājumos)

NĪDERLANDE

Eurydice Nederland
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Directie Internationaal Beleid
Etage 4 – Kamer 08.022
Rijnstraat 50
2500 BJ Den Haag

NORVĒGIJA

Eurydice Unit
Ministry of Education and Research
AIK-avd., Kunnskapsdepartementet
Kirkegata 18
P.O. Box 8119 Dep.
0032 Oslo
Izdevuma veidošanā piedalījās: nodaļas kolektīvs

POLIJA

Eurydice Unit
Foundation for the Development of the Education System
Mokotowska 43
00-551 Warsaw
Izdevuma veidošanā piedalījās: *Magdalena Górowska-Fells*;
nacionālā eksperte: *Ewa Brańska*

PORTUGĀLE

Unidade Portuguesa da Rede Eurydice (UPRE)
Ministério da Educação e Ciência
Direcção-Geral de Estatísticas da Educação e Ciência
(DGEEC)
Av. 24 de Julho, 134
1399-054 Lisboa
Izdevuma veidošanā piedalījās: *Isabel Almeida*; ārpus
nodaļas: *Madalena Fonseca, Afonso Costa, Nuno
Rodrigues, Carlos Malaca, Inês Branco*

RUMĀNIJA

Eurydice Unit
National Agency for Community Programmes in the Field of
Education and Vocational Training
Calea Serban Voda, no. 133, 3rd floor
Sector 4
040205 Bucharest
Izdevuma veidošanā piedalījās: *Veronica – Gabriela Chirea*
sadarbībā ar *Ovidiu Solonar* (eksperts, Valsts izglītības
ministrija)

SERBIJA

Ministarstvo prosvete i nauke
Nemanjina 22-26
11000 Belgrade

SLOVĀKIJA

Eurydice Unit
Slovak Academic Association for International Cooperation
Svoradova 1
811 03 Bratislava
Izdevuma veidošanā piedalījās: *Marta Ivanova, Martina
Račkova*; ārējā eksperte: *Daniela Drobna*

SLOVĒNIJA

Eurydice Unit
Ministry of Education, Science and Sport
Education Development Office
Masarykova 16
1000 Ljubljana
Izdevuma veidošanā piedalījās: *Tanja Taštanoska*;
Izglītības, zinātnes un sporta ministrijas, Darba, ģimenes,
sociālo lietu un vienlīdzīgu iespēju ministrijas, Slovēnijas
Augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas aģentūras
un Slovēnijas Republikas Mobilitātes un Eiropas izglītības
un apmācību programmu centra eksperti

SPĀNIJA

Eurydice España-REDIE
Centro Nacional de Innovación e Investigación Educativa
(CNIIE)
Ministerio de Educación, Cultura y Deporte
c/General Oraa 55
28006 Madrid
Izdevuma veidošanā piedalījās: *María Rodríguez Moneo,
Montserrat Grañeras Pastrana, Flora Gil Traver, Patricia
Vale Vasconcelos Cerveira Pinto, Adriana Gamazo Garcia*

ZVIEDRIJA

Eurydice Unit
Universitets- och högskolerådet/The Swedish Council for
Higher Education
Universitets- och högskolerådet
Box 45093
104 30 Stockholm
Izdevuma veidošanā piedalījās: nodaļas kolektīvs

ŠVEICE

Foundation for Confederal Collaboration
Dornacherstrasse 28A
Postfach 246
4501 Solothurn

TURCIJA

Eurydice Unit
MEB, Strateji Geliştirme Başkanlığı (SGB)
Eurydice Türkiye Birimi, Merkez Bina 4. Kat
B-Blok Bakanlıklar
06648 Ankara
Izdevuma veidošanā piedalījās: *Osman Yıldırım Uğur, Dilek
Güleçyüz*; eksperts: asoc. prof. *Paşa Tevfik CEPHE*

APVIENOTĀ KARALISTE

Eurydice Unit for England, Wales and Northern Ireland
Centre for Information and Reviews
National Foundation for Educational Research (NFER)
The Mere, Upton Park
Slough, Berkshire, SL1 2DQ
Izdevuma veidošanā piedalījās: *Hilary Grayson*

Eurydice Unit Scotland
c/o Intelligence Unit
Education Analytical Services
Scottish Government
Area 2D South, Mail point 28
Victoria Quay
Edinburgh EH6 6QQ
Izdevuma veidošanā piedalījās: nodaļas kolektīvs

Kvalitātes nodrošināšanas aģentūras

ACE

Valsts: Dānija
Autors: *Vibeke Fahlen*

EVA

Valsts: Dānija
Autors: *Tue Vinther-Jørgensen*

AEQES

Valsts: Beļģija
Autors: *Caty Duykaerts*

VLUHR

Valsts: Beļģija (flāmu kopiena)
Autors: *Marleen Bronders*

AQU

Valsts: Katalonija (Spānija)
Autors: *Josep Grifoll*

OAQ

Valsts: Šveice
Autors: *Laura Beccari*

ECCE

Valsts: Starptautiska
Autors: *Cynthia Peterson*

EKKA

Valsts: Igaunija
Autors: *Maiki Udam*

FINHEEC

Valsts: Somija
Autors: kopdarbs

FIBAA

Valsts: Vācija
Autors: *Daisuke Motoki*

AERES

Valsts: Francija
Autors: *Patricia Pol*

MAB

Valsts: Ungārija
Autors: *Christina Rozsnyai*

NEAA

Valsts: Bulgārija
Autors: *Kamelia Kostova*

NVAO

Valsts: Nīderlande (Flandrija)
Autors: *Axel Aerden*

NOKUT

Valsts: Norvēģija
Autors: *Tove Blytt Holmen*

QAA

Valsts: Apvienotā Karaliste
Autors: *Stephen Jackson*

Universitāšu apmeklējumu atbalstītāji

Luc François
Gentes Universitāte

Maret Hein
Tallinas Universitāte

Katerina Galanaki-Spiliotopoulos
Atēnu Ekonomikas un uzņēmējdarbības universitāte (AUEB)

Claire Sotinel
Austrumparīzes universitāte (*Université Paris-Est Créteil*)

Ian Pickup
Korkas Universitātes koledža

Anja Fitter
Āhenes Tehnoloģiju universitāte (*RWTH_Aachen*)

Mari Ikonen
Jiveskiles Universitāte

Vera Stastna
Kārja universitāte, Prāga

Augstākās izglītības modernizācija Eiropā: studiju pieejamība, studentu noturēšana un nodarbināmība

Šajā ziņojumā ir atspoguļota pašlaik īstenotā nacionālā un institucionālā politika un prakse, kuru nolūks ir veicināt un paplašināt studiju pieejamību, samazināt studentu atbirumu un uzlabot augstskolu beidzēju nodarbināmību Eiropā. Publikācijas pamatmērķis ir atbalstīt ES dalībvalstu reformu pasākumus, izklāstot un analizējot valstu politiku un akcentējot uz pierādījumiem balstītu darbību, kas sekmē pozitīvu rezultātu sasniegšanu. Īpaša uzmanība ziņojumā veltīta tam, kā valstu politika un prakse iespaido netradicionālas grupas augstākajā izglītībā.

Eurydice tīkla uzdevums ir izprast un izskaidrot Eiropas dažādo izglītības sistēmu organizāciju un darbību. Tīkls piedāvā valstu izglītības sistēmu aprakstus, salīdzinošus apskatus par konkrētām izglītības tēmām, izglītības rādītājus un statistiku. Visas *Eurydice* publikācijas bez maksas ir pieejamas *Eurydice* tīmekļa vietnē vai drukātā veidā pēc pieprasījuma. *Eurydice* darba mērķis ir veicināt izpratni, sadarbību, uzticību un mobilitāti Eiropas un plašākā starptautiskā mērogā. Tīklu veido Eiropas valstu nacionālās nodaļas, un to koordinē ES Izglītības, audiovizuālās jomas un kultūras izpildaģentūra. Vairāk informācijas par *Eurydice* skatīt <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>.

